

İDARE EDİLEN YAŞAMLAR

İSTANBUL'DA YAŞAYAN

ERMENİSTAN VATANDAŞI

GÖÇMENLERİN VE ÇOCUKLARIN

DURUMU

HRANT DİNK VAKFI

Hrant Dink'in, 19 Ocak 2007'de, gazetesi Agos'un önünde öldürülmesinden sonra, benzer acıların yeniden yaşanmaması için; onun daha adil ve özgür bir dünyaya yönelik hayallerini, dilini ve yüreğini yaşatmak amacıyla kuruldu. Etnik, dinî, kültürel ve cinsel tüm farklılıklarıyla herkes için demokrasi ve insan hakları talebi, vakfın temel ilkesidir.

Vakıf, ifade özgürlüğünün alabildiğine kullanıldığı, tüm farklılıkların teşvik edilip yaşandığı, yaşatıldığı ve çoğaltıldığı, geçmişe ve günümüze bakışımızda vicdanın ağır bastığı bir Türkiye ve dünya için çalışır. Hrant Dink Vakfı olarak 'uğruna yaşanması davamız', diyalog, barış, empati kültürünün hâkim olduğu bir gelecektir.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ GÖÇ ÇALIŞMALARI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Türkiye'de geniş kapsamlı, çok yönlü bilimsel araştırmalar yapmak üzere kurulmuş olan ilk göç araştırmaları merkezi olarak İstanbul Bilgi Üniversitesi bünyesinde çalışmalarına 2002 yılında TESAR (Toplum, Ekonomi, Siyaset Araştırma Merkezi)'a bağlı birim olarak başlayan Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2005 yılında kuruluş sürecini tamamlamıştır. O tarihten bu yana iç ve dış göç ile ilgili çalışmalarına devam etmektedir. Merkezin başlıca amacı, göç konusunda çalışan araştırmacılar arasında kurumsal eşgüdüme dayalı dayanışmayı artırmak, yeni araştırmalar ve ortak projeler yapılmasını desteklemek ve araştırma sonuçlarının somut verilerine dayalı gerçekçi göç politikaları oluşturulmasına katkıda bulunmaktır.

İDARE EDİLEN YAŞAMLAR
İSTANBUL'DA YAŞAYAN ERMENİSTAN VATANDAŞI GÖÇMENLERİN VE
ÇOCUKLARIN DURUMU

ISBN 978-605-81657-6-2

yazarlar

Emre Erdoğan & Pınar Uyan Semerci

saha araştırması

Neşe Erdilek (koordinatör)

Sona Dilanyan

Burcu Becermen

Naira Sarangil

fotoğraflar

Anush Babajanyan (s. 24, 34, 146)

Berge Arabian (s. 98)

tasarım

Sera Dink

grafik uygulama ve mizanpaj

Selin Kalkan

baskı

Mas Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.

Hamidiye Mah. Soğuksu Cad. No: 3

34408 Kağıthane / İstanbul

T: +90 294 10 00 kitap@masmat.com.tr

Sertifika No: 12055

İstanbul, Eylül 2018



© Hrant Dink Vakfı Yayınları

Anarad Hıgutyun Binası Papa Roncalli Sokak No: 128

Harbiye, 34373 Şişli, İstanbul

T: 0212 240 33 61

F: 0212 240 33 94

info@hrantdink.org

www.hrantdink.org

Bu araştırma, iki komşu ülke ilişkilerinin normalleşmesine yönelik bir güven artırıcı önlemler listesi geliştirmek amacıyla çalışmalar yürüten Türkiye-Ermenistan Uzmanlar Diyalog Grubu'nun önerisiyle hayata geçirilmiştir. Hrant Dink Vakfı tarafından, Berghof Vakfı işbirliği ile oluşturulan Diyalog Grubu, Almanya Dışişleri Bakanlığı ve Chrest Vakfı desteğiyle çalışmalarını yürütmektedir.

Berghof Foundation



İstanbul Bilgi Üniversitesi
GÖÇ ÇALIŞMALARI
UYGULAMA VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ

TEŞEKKÜRLER

Araştırma ekibi olarak, başta anket çalışmamıza katılan Ermenistanlı göçmenler ve çocuklar olmak üzere, Alis Bayram, Arpenik Atabekyan, Arpi Manukyan, Arusyak Monnet, Begüm Sonbahar, Belinda Mıhçıoğlu, Can Gümüş İspir, David Khatchatryan, Eva Orakyan, Gizem Külekçioğlu, Gor Khatchatryan, Harutyun Horozoğlu, Heriknaz Avagyan, Hülya Havva Deveci, Irena Grigoryan, Janet Avedikyan, Karekin Barsamyan, Kerim Kocabay, Krikor Ağabaloğlu, Lilit Poghosyan, Meri Khachatryan, Satenik Nişan, Silva Kuyumciyan, Şahin Çınar, Talar Hisarlı Horozoğlu, Talin Berberoğlu, Talin Nayır, Tamar Nergiz, Utku Güven ve Zeynep Duygu Ulusoy'a araştırmamıza verdikleri destek için teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

HRANT DİNK VAKFI SUNUŞU	9
ASAF SAVAŞ AKAT	11
ARA GHAZARYAN	13
YÖNETİCİ ÖZETİ	15
GİRİŞ	25
Yöntem	30
ERMENİSTAN VATANDAŞI GÖÇMENLER - YETİŞKİN ANKETİ BULGULARI	35
Hanehalkı Verileri	37
Yaşamın Değerlendirilmesi	42
Türkiye'deki Deneyimler	43
Ermenistan'daki Yaşam	55
Çalışma Durumu	58
Geçim Durumu	67
Evde Yaşam	74
Çocukların Durumu	82
Yaşanan Çevre ve Güvenlik	86
Sağlık Durumu	90
Türkiye ve Türkiyelilerle İlişkiler	94

ERMENİSTAN VATANDAŞI GÖÇMENLERİN ÇOCUKLARININ DURUMU -
ÇOCUK ANKETİ BULGULARI _____ 99

8-11 Yaş Grubuna Dair Bulgular _____	101
Mahallede Yaşam _____	106
Maddi Durum Değerlendirmesi _____	111
Öznel Hallerin Değerlendirilmesi _____	116
12-18 Yaş Grubuna Dair Bulgular _____	119
Aileyle İlişkiler _____	121
Eve ve Mahalleye İlişkin Değerlendirmeler _____	123
Arkadaşlarla İlişkilerin Değerlendirilmesi _____	125
Okul Yaşamına Dair Değerlendirmeler _____	127
Yaşanan Mahalleye Dair Değerlendirmeler _____	134
Özdeğerlendirmeler _____	136
Maddi Koşullardan Memnuniyet _____	137
Yaşam Hakkındaki Değerlendirmeler _____	142

SONUÇ _____ 147

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Hanede yaşayan kişiler yüzdesi	37
Şekil 2. Hane nüfus dağılımı (kişi sayısı)	38
Şekil 3. Hanedeki kişilerin yaşları ve kronik bir rahatsızlıkları olup olmadığı	39
Şekil 4. Hane yapısı	40
Şekil 5. Hanedeki kişilerin medeni durumları	41
Şekil 6. Yaşamdan memnuniyet	42
Şekil 7. Türkiye'ye geliş tarihi	43
Şekil 8. Türkiye'ye gelme sebepleri	44
Şekil 9. Ermenistan'dan ayrılma sebepleri	45
Şekil 10. Türkiye'ye ilk gelişinizden sonra aile ziyareti haricinde herhangi bir nedenle Ermenistan'a dönmeniz gerekti mi?	46
Şekil 11. Türkiye'ye giriş-çıkış sayısı	47
Şekil 12. Türkiye'ye en son ne zaman giriş yaptınız?	48
Şekil 13. Kaç yıldır Türkiye'de yaşıyorsunuz?	48
Şekil 14. Türkiye haricinde bir ülkede çalıştınız mı?	50
Şekil 15. Türkiye'ye gelirken aracılık hizmeti alanlar (yüzde; sayı)	51
Şekil 16. Türkiye'de şu andaki yasal durumu	52
Şekil 17. Çalışma/oturma izni almama nedeni	53
Şekil 18. Ermenistan'da akrabalar var mı?	55
Şekil 19. Ermenistan'daki akrabaları ziyaret etme sıklığı	56
Şekil 20. Ermenistan'daki çocuklar	57
Şekil 21. Ermenistan'dayken çalışma durumu	58
Şekil 22. Türkiye'deki çalışma durumu	59
Şekil 23. İşverenin tanımı	61
Şekil 24. İş bulma kanalları	62
Şekil 25. Bir haftada çalışılan gün sayısı	63
Şekil 26. Aylık ortalama kazanç	64
Şekil 27. Yapılan işin zor gelen tarafları (belirtenlerin oranı)	65
Şekil 28. İşyerindeki olumsuz şartlar (belirtenlerin oranı)	66
Şekil 29. Hanenin aylık geliri (belirtenlerin sayısı)	67
Şekil 30. Hanenin geçim durumuna dair algılar	68
Şekil 31. Hanenin geçim durumuna dair algılar ve hane geliri	69
Şekil 32. Tasarruf yapabilenlerin oranı ve aylık hane geliri	70
Şekil 33. En yüksek iki harcama kalemi (iki yanıt, belirtenlerin oranı)	71
Şekil 34. Ermenistan'a para gönderenlerin oranı	72
Şekil 35. Ermenistan'da para gönderilen kişi / para gönderme nedeni	73
Şekil 36. Evdeki iş yükü ve cinsiyet	74
Şekil 37. Yaşanan evde kalan kişilerin sayısı	75
Şekil 38. Yaşanan evde kaç aile kalıyor?	76
Şekil 39. Yaşanan evdeki ısınma aracı	77
Şekil 40. Yaşadığınız ev kiralık mı?	78
Şekil 41. Yaşanan evdeki oda sayısı (salon dahil)	79
Şekil 42. Oturulan evde yaşanan sorunlar	80
Şekil 43. Yaşanan çevredeki insanlarla karşılaştıldığında ekonomik durum	81
Şekil 44. Çocuklarla ilgili bilgiler	82
Şekil 45. Çocukların eğitiminde öncelikler (iki yanıt, yanıtların oranı)	83
Şekil 46. Çocukların eğitiminden memnuniyet	84
Şekil 47. Yakın çevrede park ve oyun alanları var mı? (yüzde, sayı)	85
Şekil 48. Boş zamanlarda en fazla vakit geçirilen yerler (üç yanıt, yanıt verenlerin oranı)	86

Şekil 49. İstanbul'u tanıma	87
Şekil 50. Çalışılmayan zamanlarda kimlerle vakit geçiriliyor?	88
Şekil 51. Mahallede ve İstanbul'da kendini güvende hissetme	89
Şekil 52. Kronik hastalıkta doktor görebilme ve düzenli olarak ilaç kullanabilme	90
Şekil 53. Hastalık durumunda başvurulana sağlık kurumu	91
Şekil 54. Hastalık durumunda sağlık masraflarını kim karşılıyor?	92
Şekil 55. Türkiye'de yapılan doğum ve sonrası...	93
Şekil 56. Türkiye'de yaşarken...	94
Şekil 57. Başka bir ülkede çalışmayı düşünüyor musunuz? (yüzde, sayı)	95
Şekil 58. Ermenistan'a dönme eğilimi	96
Şekil 59. Türkiye'deki haklardan haberdar olma	96
Şekil 60. Oturma izni başvurusu veya oturma iznini uzatmak için ne yapmanız gerektiğini biliyor musunuz? (yüzde, sayı)	97
Şekil 61. Türkçe konuşma ve anlama	101
Şekil 62. Ermenistan'la bağlantılar: Doğum yeri ve ziyaret	102
Şekil 63. Yaşamdan ve öğrencilik hayatından memnuniyet	103
Şekil 64. Okul yaşamına dair değerlendirmeler	104
Şekil 65. Okula kiminle gidip geliyor?	105
Şekil 66. Mahalledeki yaşamdan memnuniyet	106
Şekil 67. Boş zamanlarını nasıl geçiriyorlar?	107
Şekil 68. Mahalledeki yaşamın değerlendirilmesi	108
Şekil 69. Aileyle ilişkilerin değerlendirilmesi	109
Şekil 70. Dış görünüş, sağlık ve yaşanan evden memnuniyet (memnun olanların oranı)	110
Şekil 71. Düzenli bakım gerektiren hastalığı olup olmadığı ve doktora erişimleri	110
Şekil 72. Ailelerinin maddi durumu hakkında kaygılanmaları	111
Şekil 73. Sahip oldukları olanaklar	112
Şekil 74. Gündelik meşgaleler (haftada üç günden fazla yapanların oranı)	113
Şekil 75. Boş zaman faaliyetleri (haftada üç günden fazla yapanların oranı)	114
Şekil 76. Boş zamanlarında neler yapmak isterdin?	115
Şekil 77. Eve dair istedikleri	116
Şekil 78. Okula dair istedikleri	117
Şekil 79. Mahalleye dair istedikleri	118
Şekil 80. Türkçe anlama ve konuşma	119
Şekil 81. Ermenistan'la bağlantılar: Doğum yeri ve ziyaret	120
Şekil 82. Babası/annesi başka bir ülke ya da şehirde yaşıyor mu?	121
Şekil 83. Aileyle ilişkilerin değerlendirilmesi ("katılıyorum" yanıtlarının oranı)	122
Şekil 84. Yaşanan evden memnuniyet	123
Şekil 85. Yaşanan evin sorunları (sorunu yaşayanların oranı)	124
Şekil 86. Arkadaşlarıyla ilişkilerinden memnuniyet	125
Şekil 87. Arkadaşlarla ilişkilerin değerlendirilmesi ("katılıyorum" yanıtlarının oranı)	126
Şekil 88. Okul yaşamından memnuniyet	127
Şekil 89. Okula kiminle gidip geliyor?	128
Şekil 90. Okul yaşamına dair değerlendirmeler	129
Şekil 91. Eğitimine devam edeceği yer	130
Şekil 92. Yaşanan mahalleden memnuniyet	134
Şekil 93. En fazla vakit geçirilen yer	135
Şekil 94. Mahalleye dair değerlendirmeler	135
Şekil 95. Öznel değerlendirmeler	136
Şekil 96. Gelecek endişesi	137
Şekil 97. Ailenin maddi durumundan endişelenme	137
Şekil 98. Sahip olunan olanaklar	138
Şekil 99. Evdeki meşgaleler (haftada üç günden fazla yapanların oranı)	139
Şekil 100. Boş zaman etkinlikleri (haftada üç günden fazla yapanların oranı)	140
Şekil 101. Çocukların boş zamanlarında yapmak istedikleri faaliyetler	140
Şekil 102. Çocuklar yaz dönemini nasıl geçiriyorlar? ("yapıyorum" yanıtlarının oranı)	141
Şekil 103. Yaşam hakkında değerlendirmeler	142
Şekil 104. Duygu halleri	143
Şekil 105. Eve dair istedikleri	143
Şekil 106. Okula dair istedikleri	144
Şekil 107. Mahalleye dair istedikleri	145

HRANT DİNK VAKFI SUNUŞU

Türkiye ve Ermenistan arasında her alanda ilişkilerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi, kurulduğu 2007 yılından bugüne Hrant Dink Vakfı'nın öncelikli amaçları arasında yer alıyor. Vakıf, iki ülke arasındaki doğrudan temasları artırmayı, ortak çalışma alanları geliştirmeyi ve ilişkilerin normalleştirilmesi için inisiyatifler oluşturmayı hedefleyen çalışmalar yürütüyor.

Türkiye ile Ermenistan arasında 1993'ten beri diplomatik ilişki yok ve kara sınırı kapalı. 2009 yılında diplomatik ilişkilerin kurulması ve sınır kapılarının açılması için imzalanan protokoller, ne yazık ki hayata geçmedi. Protokollerle başlaması hedeflenen normalleşme sürecinin sonuçsuz kalmasına ve siyasi alanda ilişkisizlik ve diyalogsuzluk ortamının hakim olmasına rağmen Türkiye ile Ermenistan arasında sivil toplum alanında geliştirilen işbirlikleri devam ediyor.

Hrant Dink Vakfı olarak, bu alandaki mevcut çalışmalardan ilham ve güç alarak, hem sivil toplum faaliyetlerini güçlendirmek, hem de sivil toplumda kurulan diyaloglu kamu diplomasisine dönüştürebilmek için, 2016 yılında, Berghof Vakfı işbirliğiyle, Türkiye-Ermenistan Uzmanlar Diyalog Grubu'nu oluşturduk.

Her iki ülkeden, siyaset, akademi ve sivil toplum alanlarında çalışan uzmanlardan oluşan Diyalog Grubu, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesine yönelik bir güven artırıcı önlemler listesi geliştirmek amacıyla çalışmalarına başladı. İstanbul, Ankara ve Yerevan'da bugüne kadar beş kez toplanan grup, ana odağını iki komşu ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi olarak belirledi. Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesine yönelik, protokol süreci de dahil, geçmiş girişimlerden çıkarılan dersleri ve hem bölgedeki, hem de dünyadaki güven artırıcı süreç örneklerini incelemek üzere, konunun uzmanlarını toplantılarına davet ederek görüşmeler yaptı. Bu görüşmeler ışığında, çeşitli alanlardaki mevcut engellerin bir haritasını çıkardı ve uygulanabilir güven artırıcı önlemleri araştırmak amacıyla olası fırsatlara dair beyin fırtınası yaparak çalışmalarına devam etti.

Diyalog Grubu, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkisizlik sürerken yaşanan insani sorunların çözümüne dair güven artırıcı önlemler geliştirmeyi birinci önceliği olarak belirledi. Bu süreçten en çok etkilenen gruplardan biri olan, Türkiye'deki Ermenis-

tan vatandaşı göçmenlerin karşı karşıya kaldığı insani sorunların çözümüne yönelik her iki ülke tarafından atılabilecek adımlar üzerine çalışmaya karar verdi. Diyalog Grubu, herhangi bir çözüm önerisi geliştirmeden önce, ilk etapta bilimsel yollarla bu grubun fotoğrafını çekmek ve sorunları tespit etmek ihtiyacı duydu. Bu raporda bulgularını okuyacağınız araştırmanın yürütülmesi fikri de böyle ortaya çıktı.

Araştırma sürecinde gözlemlediğimiz üzere, Türkiye’de yaşayan Ermenistan vatandaşı göçmenler ile çocukları, eğitim ve sağlık haklarına erişimden istihdama, çeşitli alanlarda sorunlarla karşılaşılıyor. Örneğin, acil durumlarda, Türkiye’deki Ermenistan vatandaşı göçmenlere doğrudan hizmet/yardım sunacak herhangi bir resmî makam bulunmuyor. Saha araştırmasında aktarılan bilgilere göre, aile bireyleri Türkiye’de vefat eden göçmenler, yakınları için ölüm belgesi çıkarmakta ve cenazelerini Türkiye’den Ermenistan’a nakletmekte güçlüklerle karşılaşılıyorlar. Araştırma esnasında karşılaştığımız can yakıcı vakalardan bir diğerinde ise hafıza kaybı nedeniyle Türkiye’de bir hastaneye getirilen, kimlik belgesi olmadığından, kim olduğu ve uyuğu ancak parmak izi alınarak tespit edilen Ermenistan vatandaşı bir kadının tedavi sürecinin tamamlanabilmesi için hastane yetkililerinin Türkiye’de ya da Ermenistan’da hangi kurumdan nasıl destek alacaklarını bilmediklerini görüyoruz.

Araştırma bulgularını derleyen bu raporun, iki ülke arasında konsolosluk ilişkilerinin olmadığı bu ortamda, kırılgan koşullarda yaşamını sürdüren Ermenistan vatandaşı göçmenlerin ihtiyaçlarını görünür kılabileceğini umuyor; bu grubun gündelik düzeyde karşılaştığı insani sorunların ortadan kaldırılması amacıyla iki ülkenin birlikte atacağı adımlara ve geliştireceği ortak projelere vesile olmasını arzu ediyoruz.

Diyalog Grubu, bu raporda dile getirilen insani sorunların çözümüne yönelik iyileştirici somut adımların atılması için çalışmalarına devam edecek. Bu raporda yer alan tespitlere ek olarak, konunun hukuki boyutları ve her iki ülkeden uzmanların katılımıyla oluşturulabilecek destek mekanizmaları da dahil olmak üzere, ne yapılması ve nasıl yapılması gerektiğine dair, ortak akılla hayata geçirebilecek öneriler üzerinde çalışacak.

Bu vesileyle, araştırmayı başından sonuna büyük bir titizlikle yürüten İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi’ne; araştırmanın farklı aşamalarındaki odak grup, anket ve mülakatlarda hikâyelerini bizimle paylaşan yetişkin ve çocuk katılımcılara; bu alandaki çalışmaların ve doğrulanabilir verilerin eksikliğinden hareketle bu araştırmanın yürütülmesini birinci önceliği olarak gören ve sürecin her aşamasını yakından takip ederek görüş ve tavsiyelerini bizden esirgemeyen Türkiye-Ermenistan Uzmanlar Diyalog Grubu’na teşekkürlerimizi sunuyoruz.

ASAF SAVAŞ AKAT

Türkiye-Ermenistan Uzmanlar Diyalog Grubu Üyesi
İktisat Profesörü

‘İstanbul’da Yaşayan Ermenistan Vatandaşı Göçmenlerin ve Çocukların Durumu’ araştırması, Hrant Dink Vakfı’nın girişimiyle 2016’da oluşturulan Türkiye-Ermenistan Uzmanlar Diyalog Grubu’nun önerisiyle hayata geçirildi. Diyalog Grubu olarak siyasi anlamda ilişkisizlik ve diyalogsuzluğun hâkim olduğu bir ortamda, iki komşu ülkenin birbirleriyle etkileşim halinde olan vatandaşlarını etkileyen insani sorunlara odaklanmanın önemli olduğunu düşündük. İki ülke arasında konsolosluk ilişkisi bulunmamasından en çok etkilenen grup olan, Türkiye’de yaşayan Ermenistan vatandaşlarının ihtiyaçlarının ve yaşadıkları sorunların tespit edilip bunların çözümüne yönelik olarak karşılıklı adımların atılmasının, iki komşu arasında bir güven tazelemek ve konuşmaya başlamak için iyi bir vesile olacağına inandık.

Diyalog Grubu’nun Türkiye’deki ilk toplantısında, Gedikpaşa’daki Ermeni kilisesinde eğitim gören Ermenistanlı çocukları ziyaret ettik. Çocukların durumlarını birinci elden gözlemledik. Türkiye’de doğduğu halde üzerinde vize ihlal cezası biriken, kimliksiz, kayıtsız çocuklarla; iki ülke arasında konsolosluk ilişkileri olmadığı ve İstanbul’da müracaat edebilecekleri bir konsolosluk bulunmadığı için süresi geçen pasaportlarını yenileyemeyen, çocuğuna kimlik çıkartamayan anne-babalarla tanıştık. Karşılaştığımız tablo, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra iktisadi sebeplerle Türkiye’ye gelen diğer göçmen gruplarından bu anlamda çok farklıydı. En gergin dönemlerde, savaş koşullarında bile ülkelerin vatandaşlarına doğrudan konsolosluk hizmeti vermek için çözümler geliştirdiği bir dünyada, bu durumun başka bir örneğine rastlamak zor.

Tanıklık ettiğimiz bu tablo karşısında, öncelikle, iki ülke arasında konsolosluk ilişkileri bulunmaması nedeniyle Türkiye’deki diğer göçmen gruplarından farklı ihtiyaçları olabilen bu grubun fotoğrafını çekme ihtiyacı hissettik. Grubun profilini, ihtiyaçlarını ve sorunlarını bilimsel bir şekilde ortaya koyabilmek için, kırılgan gruplarla ve çocuklarla çalışma konusunda önemli bir birikime sahip olan İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi’ne bu işi emanet ettik. Böylelikle, bu alanda ilk kez, bir akademik kurum tarafından yürütülen ve yetişkin göçmenlerin yanı sıra ilk kez çocukların ihtiyaçlarına odaklanan bir çalışma ortaya

çıkmiş oldu. Araştırma kapsamında, İstanbul'da hem Ermeni okullarında misafir öğrenci olarak eğitim gören, hem de Gedikpaşa'da eğitim gördüğü bilinen sekiz yaş üstü Ermenistanlı çocuklarla görüşüldü.

Sonuçları okuyacaksınız. İstanbul'da yaşayan Ermenistan vatandaşı göçmenlerin ve çocuklarının en büyük sorunları bürokratik işlemler, eğitim ve sağlıkla ilgili. Araştırma bulgularına göre, araştırmaya katılan ailelerin Türkiye'de doğan bebeklerinin yarısı kimliksizdir. İstanbul'da eğitim gören Ermenistanlı öğrenciler diploma alamadıkları için lise sonrası eğitim hayatına devam edemiyorlar. Yetişkinler sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşıyor, kendi kendilerinin doktorları oluyorlar.

Bu raporda dile getirilen insani sorunların çözümü için her iki ülke tarafından atılacak en küçük adım, hem sembolik olarak büyük bir önem taşıyacak, hem de insani sorunların çözümüne büyük katkı sağlayacak. Türkiye'de Ermeni toplumunun da varlığı sayesinde, çok basit destek mekanizmaları devreye sokulabilir. Örneğin, Türkiye'nin iyi niyet göstergesi olarak 2012 yılında Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nde yaptığı değişlikle Ermenistanlı öğrencilerin İstanbul'daki Ermeni okullarına misafir öğrenci olarak devam etmelerine imkân vermesi, bu çocukların sokakta kalmaması, eğitim hayatından kopmaması açısından büyük bir adımdır. Benzer şekilde, Ermenistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı'yla kurulan temaslar sonucunda, Türkiye'deki Ermeni okulları tarafından verilen transkriptlerin Ermenistan'da kabul edilmesi, söz konusu çocukların en azından Ermenistan'da sınava girebilmelerinin ve eğitimlerini belgeleyen bir diploma alabilmelerinin önünü açtı.

Bundan sonra atılacak başka adımlar, örneğin Türkiye'de misafir öğrenci olarak eğitim gören Ermenistanlı çocuklara diploma hakkı tanınması, bu öğrencilerin pasaport ve kimlik işlemlerinin doğrudan yapılabilmesi için Ermenistan'ın İstanbul'da konsolosluk hizmeti sunmaya başlaması, geleceklerini Ermenistan'da olduğu kadar Türkiye'de de gören çocukların kayıp kuşak olmaması için büyük önem taşıyor.

ARA GHAZARYAN

Türkiye-Ermenistan Uzmanlar Diyalog Grubu Üyesi
İnsan Hakları Avukatı

Bu araştırma, Türkiye-Ermenistan Uzmanlar Diyalog Grubu’nun, komşu iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesine yönelik güven artırıcı faaliyetleri kapsamında başlatıldı. Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişki bulunmamasının yanı sıra iki ülkenin hükümetleri arasındaki ilişkilerdeki gerginlik göz önünde tutulduğunda, bu alandaki ilk çalışmalardan biri olan araştırma büyük önem taşıyor. Öte yandan, devlet organları arasında resmî ilişki bulunmaması, sınırın iki yakasındaki insanları ekonomi, ticaret, kültür, tarih, eğitim, araştırma gibi karşılıklı saygı ve anlayış gerektiren diğer pek çok alanda işbirliği kurmaktan alıkoymuyor. Bugün kapalı olan sınırın her iki tarafında yaşayan insanlar, komşu ülkeye üçüncü bir ülke üzerinden seyahat etmek yerine, en yakın sınır kontrol noktasından yürüyerek geçebilecekleri günü hayal etmeye devam ediyor.

Araştırmanın amacı Türkiye’de yaşayan Ermenistan vatandaşı göçmenlerin durumu ve ihtiyaçlarının yanı sıra, göç alan bir ülke olarak bilinen Türkiye’ye geçici olarak çalışmaya ya da kalıcı olarak yerleşmeye gelen bu insanların karşı karşıya olduğu riskleri araştırmaktır. Bu bakımdan, hem pratik hem de bilişsel açıdan önem taşıyan bu rapor, politikacılar, avukatlar ve Türkiye’ye kısa ya da uzun süreli bir seyahat planlayan bütün Ermenistan vatandaşları için bir rehber işlevi görebilir. Türkiye’deki Ermenistan vatandaşı göçmenlerin durumu, bir noktada diğer göçmen gruplarından ayrışıyor. İki ülke arasında diplomatik ilişki bulunmaması nedeniyle, Ermenistan’ın kamu kurumları, konsolosluk organları ya da diğer temsilciler aracılığıyla kendilerine erişememesi nedeniyle, bu insanlar, belirsizlik durumuna ve göçmenliğin getirdiği genel risklere daha fazla maruz kalıyorlar. İstanbul’daki göçmen topluluğa dair kapsamlı bir toplumsal çalışma olan bu araştırma, Ermenistan vatandaşı göçmenlerin Türkiye’deki tecrübelerine, hayat koşulları, göçmen statüsü, sosyal çevre, iş durumu, sağlık durumları gibi pek çok açıdan ışık tutuyor.

Rapor, eğitim ve sağlık hakları ile kimlik belgelerine erişim gibi temel insan hakları ve insani ihtiyaçlarının tanınmamasıyla, göçmenlerin genel olarak yaşadıkları güçlükler karşısında özellikle mağdur olan, kırılgan bir grup teşkil eden göçmen çocuklarının durumuna da odaklanıyor. 8-11 ve 12-18 yaş gruplarına dair bulgular sunan

rapor, Ermenistan vatandaşı göçmenlerin çocuklarının hayatının, okul, mahalle, maddi koşullar ve aileyle ilişkiler gibi çeşitli veçhelerine dair değerlendirmeler sunuyor.

Genel hatlarıyla bu çalışma, ev sahibi ülke ile göç veren ülke arasında resmî ilişkilerin bulunmadığı koşullarda, Türkiye'deki Ermenistan vatandaşı göçmenlerin içinde bulunduğu durumu anlamak isteyenler için değerli bir başvuru kaynağı niteliği taşıyor. Türkiye'nin ve Ermenistan'ın üzerine eğilmesi gereken bir gerçekliği ve insanların durumunu ortaya koyan bu çalışmadan herkesin faydalanacağına eminim. Bunu akılda tutarak, bu rapor için emek veren herkese teşekkür eder; onları, bu çabalarıyla, Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin normalleşmesine dair genel tabloya sundukları katkı konusunda temin etmek isterim.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Göç veren bir ülke olarak bilinen Türkiye, son 25 yılda göç alan ülke ve transit göç ülkesi olarak da çalışılmakta ve incelenmektedir. 2018 yılı itibarıyla, ülkelerinde yaşanan iç savaş sebebiyle zorunlu olarak Türkiye'ye göç eden 3 milyon 500 binin üzerinde geçici koruma statüsü verilmiş Suriyelinin yaşadığı Türkiye, dünyada en fazla sayıda mülteciyi barındıran ülkedir. Türkiye, göçmenlerin sosyal uyumunu hedefleyen bir sürecin içinden geçerken, bu araştırma Ermenistan'dan gelen göçmenlerin İstanbul'daki durumunu hem yetişkinler hem de burada yaşayan ailelerin okula devam eden 8 yaş üstü çocukları ile yapılan anket çalışması ve bu alandaki ilgili paydaşlarla yapılan görüşmeler ve odak grup görüşmelerine dayanarak yansıtmaya çalışacaktır.

Türkiye'de ikamet eden Ermenistan vatandaşlarının sayısına dair istatistiki veriler halihazırda kamuya açık değildir. Bununla birlikte, Ermenistanlı göçmenlerin muhtemel sayısına dair birtakım tahminler bulunmaktadır. Bu konuda, aralarında siyasetçiler ve araştırmacıların da bulunduğu farklı kaynaklar, 5 ila 10 binden başlayıp 70 bin kişiye uzanan, geniş bir aralıkta tahminlerde bulunmaktadır. Gerçek rakamın bu iki uç arasında, 15 ila 20 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Ermenistan'dan Türkiye'ye olan göçün kendine has ve göçmenleri kırılgan hale getiren noktalarını belirtmek gerekir. 1915'te yaşananlar ve yaşananların nasıl tanımlanması gerektiği üzerine olan tartışmalar; Ermenistan ve Azerbaycan arasında 1992-94 arasında savaşa dönüşen Dağlık Karabağ Sorunu'nun sonucunda Türkiye-Ermenistan sınırının kapanması, doğrudan ticaretin kesilmesi ve iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulamamış olması, Ermenistan vatandaşı göçmenlerin durumunu diğer göçmenlerden farklılaştırır. Türkiye'de Ermenistan'ın elçilik ve konsolosluk gibi bir temsilciliğinin bulunmaması nedeniyle Ermenistan vatandaşları temel konsolosluk hizmetlerinden yararlanamamaktadır. İki ülke arasında diplomatik ilişkinin olmaması ve her an oluşabilecek bir gerginliğin olası sonuçları Ermenistanlı göçmenlerin durumunu daha da hassaslaştırır. Türkiye'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Ermenilerin varlığı da durumu özel kılar. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Ermeniler ile olan ilişki her zaman olumlu olarak aktarılmassa bile

var olan kiliseler, hastaneler ve okullar Ermenistan vatandaşlarının sorunlarını çözmeye yardımcı olmaktadır.

YÖNTEM

İstanbul'da yaşayan Ermenistan vatandaşı göçmenler ve okula devam eden 8 yaş üstü çocuklarla yapılan bu araştırma, hem anket çalışmasını hem de mülakat ve odak grubu içeren nitel çalışmayı kapsamaktadır. Araştırmaya Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na devam eden 8 yaş üstü tüm çocuklar ve misafir öğrenci olarak İstanbul'da Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı Ermeni azınlık okullarına giden Ermenistan vatandaşı çocuklar katılmıştır. Bu çocukların bir kısmının aileleri ile de yetişkin anketi yapılmıştır. Bu anketlerin yanı sıra kartopu yöntemi ile farklı hane yapıları da ankete dahil edilmiştir. Araştırma bu alanda hem çocuklara hem de hanehalkı verilerine odaklanan bir ilk çalışmadır.

153 yetişkinle yapılan anket çalışmasında yer alan hanehalkı verileri bize 528 kişi hakkında bilgi sağlamıştır. Ancak belirtilmesi gerekir ki İstanbul'da yaşayan Ermenistanlı göçmenlere dair araştırma, temsili bir örnekleme yansıtamamakta ve sonuçları genellemek mümkün olmamaktadır. Araştırmanın yapısı gereği söylenebilecek en genel ifade, şu an MEB'e bağlı İstanbul'daki Ermeni azınlık okulları ve Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na devam eden 8 yaş üstü Ermenistan vatandaşı tüm çocukların bu araştırmaya katıldığıdır. MEB'e bağlı 16 Ermeni okulunun 14'ünün yetkilileriyle ayrı ayrı görüşülmüş ve bir kısmı ile de bir odak grup çalışması yapılmıştır. 8-11 yaş arası 102 çocukla daha basit bir anket ve 12-18 yaş arası 58 çocukla da daha kapsamlı bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. 13-18 yaş arası Ermenistan vatandaşı çocuklarla bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. İstanbul Ermeni toplumu üyelerinin -iş insanları, eğitimciler, dini kurum temsilcileri- sağlık ve hukuk alanında uzmanların görüşleri alınmıştır. Ayrıca İstanbul İl Göç İdaresi Müdürlüğü ile de görüşülmüştür.

İSTANBUL'DA YAŞAYAN ERMENİSTAN VATANDAŞI GÖÇMENLER YETİŞKİN ANKETİ BULGULARI

Görüşülen kişilerin yüzde 50'si 3 veya daha az kişinin yaşadığı hanelerde yaşamaktadır. 5 kişiden daha fazla kişinin yaşadığı hanelerin oranıysa yüzde 13'te kalmıştır. İşvereninin evinde çalışıp yaşayan göçmenler için o ev halkı hanehalkı olarak kodlanmamış, bu göçmenler araştırmada 1 kişilik haneler olarak yer almıştır. Çalışma çerçes-

vesinde görüŖülen kiŖilerin hanelerinde yaŖayan 528 kiŖinin üçte biri erkek, üçte ikisi kadındır. GörüŖülen hanelerde 30-44 yaŖ arası kadın sayısı neredeyse erkeklerin iki katıdır. 45-60 yaŖ aralığında olan kadın sayısı 77; aynı yaŖ diliminde erkeklerin sayısı 18'dir. 60 yaŖ üstünde de erkek sayısı 13 iken, kadın sayısı 42'dir. Daha önceki çalıŖmalar da dillendirilmiŖ olan, 'göçün kadınlaŖması' olgusu burada da tespit edilmiŖtir. Ancak bu noktada çocuklar için böyle bir durumun olmadığı ve genç göçmenler arasında cinsiyet açısından neredeyse eŖit bir oranın olduğu görölmektedir.

Hanede çoğunlukla geniŖ aile olarak yaŖanırken bunu çekirdek aile olarak yaŖayanlar takip etmektedir. Hanelerde yaŖayanlar arasından 18 yaŖ üstündekilerin yüzde 51'inin medeni durumu evlidir.

2000 öncesinde Türkiye'ye giriŖ yapanların sayısı 17'dir. 2000 yılında gelenlerin sayısı 9 iken, 2007-2012 arasında giriŖ yapanların toplamı 67'dir; bu artıŖın bir ölçüde o dönemde iki ölke arasındaki iliŖkilerin yumuŖamasıyla iliŖkili olduğu öne sürülebilir. 2013'ten itibaren ölkeye giriŖ azalmıŖtır; 2013 sonrasında gelenlerin sayısı sadece 27'dir. Türkiye'ye neden geldikleri sorulduğunda ise, Türkiye'de iliŖkilerinin olmasının önde gelen sebep olduğunu görmekteyiz; 69 kiŖi Türkiye'de yaŖayan tanıdıkları ve/veya arkadaŖ önerisiyle gelmiŖtir. Katılımcılara Ermenistan'dan neden ayrıldıkları sorulduğunda, yüzde 67'sinin iŖ bulmak amacıyla ölkesini terk ettiği öęrenilmiŖtir. Maddi durumdan dolayı ayrıldığını söyleyen yüzde 9'u da eklediğimizde, Ermenistan'dan ayrılmanın en önemli sebebinin maddi koŖullarını iyileŖtirmek olduğunu söyleyebiliriz.

GörüŖülenlerin yüzde 57'sinin aile ziyareti haricinde herhangi bir sebepten dolayı Ermenistan'a en az bir kere döndükleri öęrenilmiŖtir. Yüzde 41'ye henüz Ermenistan'a gitmemiŖlerdir. Ermenistan'a geri dönmenin en önemli sebebi pasaport yenilemek ya da süresini uzatmaktır.

GörüŖtüęümüz kiŖiler arasında oturma, çalıŖma izni ya da geçerli vizesi olmayanların oranı yüzde 54'tür (82 kiŖi), baŖka bir deyiŖle bu kiŖiler düzensiz göçmen olarak Türkiye'de bulunmaktadır. Bu kiŖiler giriŖ yaptıkları hudut kapılarında ya da internetten aldıkları 30 günlük turist vizesi ile Türkiye'ye giriŖ yapmıŖ, daha sonra ise gerekli olan oturma ve çalıŖma izinlerini almadan Türkiye'de kalmaya devam etmiŖtir. Düzensiz göçmen iken kalıŖ veya çalıŖma durumu saptanır ise vaka Valiliklere bağlı İl Göç İdaresi'ne devredilmekte ve sınır dıŖı kararı alınabilmektedir. Oturma izni veya vize olmadan kalmıŖ olmanın bir cezai yaptırımı vardır ve Türkiye'ye tekrar giriŖ yapmak için cezanın ödenmesi gerekir. Vize ihlal cezasının tutarı ancak doğrudan hudut kapılarında ölkedden çıkıŖ esnasında öğrenilmektedir.

Oturma ya da çalışma iznine sahip olan yüzde 40'lık (61 kişi) kesimin Türkiye'de yaşama süreleriyle bu izni alma süreleri arasında ortalama yedi yıllık bir fark olduğunu görmekteyiz. Türkiye'de çalışma/oturma izni ya da vizesi olmayanlara neden bu konuda çaba harcamadıkları sorulduğunda maddi sorunlar ön plana çıkmıştır.

ERMENİSTAN'DAKİ YAŞAM

Ermenistan'da akrabaları olan katılımcılara ne sıklıkta akrabalarını ziyaret ettikleri sorulduğunda yarısının "hemen hemen hiç" yanıtını verdiğini görmekteyiz.

Görüştüğümüz kişilerin 46'sının halen Ermenistan'da yaşayan çocukları bulunmaktadır. Yaş dağılımına baktığımızda, bu kişilerin dokuzunun 18 yaş altında çocuklarını Ermenistan'da bıraktığı görülmektedir. Bu çocukların bakımını görüşülen kişilerin anne babaları (yedi kişi) üstlenmiştir. Çocukları Ermenistan'da bulunanların 17'sinin çocuklarına maddi yardımda bulundukları öğrenilmiştir.

TÜRKİYE'DEKİ YAŞAM

Şu anda çalışmakta olan 108 kişiden 43'ünün işvereni Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, 33'ü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Ermeni'dir. Çalışanlara çalıştıkları işi nasıl bulduklarını sorduğumuzda, çoğunlukla arkadaş ve akraba aracılığıyla yanıtı alınmıştır. Çalışanların neredeyse hepsi haftanın her günü çalışmaktadır. Aylık ortalama kazançlara baktığımızda 52 kişinin asgari ücret civarında bir gelire sahip olduğunu görmekteyiz. Beş kişi 750 TL ve altı, 31 kişiye 751-1.500 TL aralığında bir gelir kazanmaktadır. 2.500 TL üzerinde kazanan kişi sayısıysa 17'dir.

Görüştüğümüz kişilere ailelerinin geçim durumuna dair subjektif algılarını sordüğümüzda, yüzde 21'lik bir kesimin "sık sık yemek ve kira gibi temel ihtiyaçlarımız için bile yeterli paramız olmaz" yanıtı verdiğini görmekteyiz. Yüzde 37'lik kesimse "ancak idare edebilmektedir". "Pahalı şeyler almazlarsa geçinebildikleri"ni söyleyenlerin oranı yüzde 23, "rahatça yaşayabilenler"in oranıysa yüzde 13'tür.

Araştırmaya katılanların neredeyse hemen hepsinin apartman dairesinde yaşadığı görülmüştür (yüzde 94). Yaşanılan evde sadece kendi ailesiyle yaşadığını söyleyenlerin oranının yüzde 79'dur. Geri kalanlar başka bir aileyle veya arkadaşlarıyla aynı evde yaşamaktadır. Görüşülen kişilerin yüzde 87'si kiralık bir evde oturmaktadır. Araştırmaya katılanların yaşadıkları evlere dair şikâyetlerini sorduğumuzda, birinci

sırada yüzde 29 ile kendisine ait bir odanın olmaması söylenmiştir. Maddi durumlarını diğer ailelerle karşılaştırmalarını istediğimiz zaman, yüzde 74'lük bir kesim kendilerini "orta halli" olarak tanımlamıştır.

ÇOCUKLARIN DURUMU

Araştırma kapsamında görüştüğümüz hanelerin 81'inde en az bir çocuk bulunduğu öğrenilmiştir. 81 hanenin 77'sinde çocuklarla konuşulurken Doğu Ermenicesi kullanılmaktadır. 81 hanenin 74'ünde çocuklar eğitimlerine devam etmektedir; sekiz hanede eğitime ara vermiş çocuk bulunmaktadır. Çocuğun eğitime ara vermesinin birinci nedeni olarak maddi sorunlar belirtilmiştir; ailenin çocuğu okula gönderecek maddi durumu yoktur ya da çocuğun çalışarak aileye katkıda bulunması gerekmektedir.

Eğitime devam eden çocukların 28'i Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na, 44'üyse Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul'daki Ermeni azınlık okullarına gitmektedir.

Çocukların eğitimlerine nerede devam edecekleri sorulduğunda, 22 kişi Ermenistan'da, 15 kişi İstanbul'daki bir Ermeni okulunda eğitimlerine devam edeceklerini söylemiştir. Dört kişi çocukların Türkiye'de bir Türk okuluna gideceklerini söylerken, üç kişi de okulu bırakacaklarını söylemiştir. Bu soruya yanıt vermeyen ya da bilmiyorum diyen 29 kişi bulunmaktadır.

Veliler için çocukların eğitiminde önem verilen başlıca konular, iyi derecede İngilizce öğrenilmesi, iyi derecede Ermenice öğrenilmesi, Ermenistan'da eğitime devam edebilmesi ve Ermeni kimliğinin öğrenilmesi olarak ortaya çıkmıştır. Velilerin Türkiye'deki eğitimden genel olarak memnun oldukları görülmektedir.

Hem yetişkinlerin hem de çocukların boş vakitlerini çoğunlukla evde geçirdiği ve araştırmaya katılanların yüzde 79'unun çalışmadıkları zaman aileleriyle vakit geçirdiği görülmektedir. Genel olarak kendilerini yaşadıkları mahallede güvende hissederken, İstanbul'da güvende hissedenlerin sayısı azalmaktadır.

SAĞLIK DURUMU

Görüştüğümüz kişiler arasında 57'si bir kronik hastalığa ya da düzenli bakım isteyen bir rahatsızlığa sahiptir. Bu kişilerin 37'si düzenli olarak doktor görmesi gereken bir hastalığa sahiptir, ancak görememektedir. Düzenli ilaç kullanması gerektiği halde kullanamayan 15 kişi bulunmaktadır; 30 kişi düzenli olarak ilaç alabilmektedir. Bu açıdan sağlığa erişim konusunda bir sorun yaşandığı söylenebilir.

Görüştüğümüz kişilere hastalandıklarında hangi sağlık kurumuna başvurduklarını sordüğümüzda, 47'si hiçbir kuruma başvurmadığını söylemiştir. 27 kişi İstanbul'daki Ermeni hastanelerine, 20 kişi dispanser/poliklinik gibi kurumlara, 20 kişi özel hastaneye başvurduğunu söylemiştir. Devlet hastanesi yanıtları 16, sağlık ocağı yanıtları 10'dur. Sağlıkla alakalı harcamalarını da genelde kendi ceplerinden karşıladıkları görülmektedir.

TÜRKİYE VE TÜRKİYELİLERLE İLİŞKİLER

Görüştüğümüz kişilerin yüzde 46'sı Türkiye'den bir gün zorla gönderilme korkusu yaşamaktadır. Yüzde 39'u, emniyet güçleri tarafından durdurulup kimliğinin sorulduğunu söylemiştir. Vize ya da ikamet süresi dolduğu için Türkiye'den ayrılmak zorunda kalan yüzde 24'lük bir kesim bulunmaktadır. Yasal sorunlar nedeniyle yaşanan tedirginlikle kıyaslandığında, Türkiye'de fiziksel ya da sözel bir saldırıya uğrayanların oranının yüzde 6'da kalması, üzerinde düşünölmeye değerdir.

Yüzde 58'i maddi durumu düzeldiği zaman kesinlikle ölkesine döneceğini belirtmiştir; muhtemelen döneceğini belirtenleri de eklediğimizde yüzde 67'lik bir kesimin Ermenistan'a geri dönme niyeti olduğu söylenebilir. Yüzde 67'lik bir kesim "Bir Ermenistan vatandaşı olarak Türkiye'de sahip oldukları haklardan haberdar olmadıklarını" söylemiştir. Bu oran, Türkiye'de kayıtlı olmadan bulunan Ermenistan vatandaşları arasında yüzde 84'e kadar çıkmaktadır. Yüzde 68'lik bir kesim oturma izni başvurusu yapmak ya da uzatmak için ne yapılması gerektiğini bildiğini söylemiştir. Türkiye'de çalışma ve oturma izni veya vizesi olmayan Ermenistan vatandaşlarının yüzde 45'i bu konuda bilgisiz olduğunu söylemiştir; diğer görüşölenler arasındaysa bu oran yüzde 11'dir.

8-11 YAŞ BULGULARI

8, 9, 10 ve 11 yaş diliminde 102 çocuk, anket çalışmamıza katılmış ve Doğu Ermenicesi ile hazırlanmış olan kendi kendine doldurma anketlerini tamamlamıştır. Bu yaş grubundan anket çalışmasına katılan çocukların yarısı erkek, yarısı kız çocuğudur; 59'u Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na devam etmekte, 43'ü misafir öğrenci olarak Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ermeni azınlık okullarına gitmektedir. Çocukların yarısı Türkçeyi çok iyi anladıklarını ve konuştuklarını belirtmiştir. Yüzde 10'u Türkçeyi konuşamamakta, yüzde 6'sı ise hiç anlamamaktadır.

Çalışmamıza katılan 8-11 yaş grubundaki çocukların yüzde 75'i Ermenistan'da doğduğunu belirtmiştir. Geri kalan kısmın da Ermenistan'la ilişkisi devam etmektedir.

Çalışmamıza katılan çocukların hemen hepsinin yaşamlarından memnun olduğunu görmekteyiz. Keza, öğrencilik hayatından memnun olanların oranı da yüzde 94'tür. Yüzde 80'i okulda güvende hissetmektedir. Yüzde 88'i de yaşadıkları mahalleden memnundur. Ancak genelde mahallede değil, evde vakit geçirmektedirler. Yüzde 94'ü ailesiyle beraber güzel vakit geçirdiğini aktarmıştır. Araştırmaya katılan çocukların yüzde 20'sinin düzenli bakım gerektiren bir hastalığı vardır. Düzenli bakım gerektiren hastalığı olan yüzde 20'lik kesimin yüzde 12'si, hastalıklarının tedavisi için gerekli doktor bakımını alabildiklerini söylemişken; yüzde 8'i ise hastalığının tedavisi için doktor hizmetinden yararlanamadığını belirtmiştir.

Her iki çocuktan biri ailesinin maddi durumuyla alakalı kaygı duymaktadır. Ancak buna rağmen çocukların yüzde 97'si okul için gerekli malzemelere sahiptir; yüzde 83'ü kendisine ait bir yatağa sahiptir, birçoğunun evinde kitaplığı ve çalışma masası bulunmaktadır. Bu gereçlere sahip olanlar da olmayanlar da ailelerinin maddi durumu hakkında eşit kaygı duymaktadır.

8-11 yaş grubunda olmalarına rağmen, çocukların yüzde 10'u para kazanmak için aile işi haricinde bir işte çalışmaktadır. Beşte biri ise aile işinde çalıştığını belirtmiştir.

Çocuklara istekleri sorulduğu zaman çoğunluklu olarak cevaplar; evcil hayvan, kendine ait yatak ve bilgisayar, okul için ise büyük bahçe ve spor salonudur.

12-18 YAŞ BULGULARI

Görüşülen çocukların yüzde 55'i erkek, yüzde 45'i kızdır. 28 çocuk Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na devam etmekte, 30 çocuk ise misafir öğrenci olarak Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ermeni azınlık okullarına gitmektedir. Türkçeyi iyi anladığını söyleyenlerin oranı yüzde 90'dır.

12-18 yaş grubunda araştırmaya katılan çocukların yüzde 81'i Ermenistan'da doğmuşken, yüzde 98'i Ermenistan'ı en az bir kere ziyaret etmiştir; bu oranlar Ermenistan'la ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir. Çocukların üçte birinin annesi veya babası başka bir ülkede yaşamını sürdürmektedir. En çok şikâyet ettikleri konu kendilerine ait bir odaya sahip olmamaktır.

Çocuklar okul yaşamından genel olarak memnun olduklarını belirtmişlerdir. Yüzde 79'u kendini okulda güvende hissetmektedir. Yüzde 76'sı eğitimlerine devam edeceğini söylemiştir. Eğitimlerine nerede devam edeceği sorulduğunda, yüzde 59'luk bir kesim Ermenistan, yüzde 26'lık bir kesim ise Türkiye yanıtını vermiştir.

Eğitim sisteminde kayıtlılık ve diploma alabilmek büyük bir sorun teşkil etmektedir. MEB 2010 Genelgesi (Yabancı Uyruklu Öğrenciler için) Türkiye’de çalışma ve ikametlerine izin verilen yabancıların çocuklarının kayıt kabullerinde ayrıca öğrenim vizesi istenmeyeceği yönündedir. Ancak sahada yaptığımız görüşmeler çerçevesinde, çalışma ve ikamet izni olan Ermenistan’dan gelen göçmenlerin çocuklarının dahi bu şekilde eğitime devam etmediği yönündedir. Ermenistanlı öğrenciler, Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği’nde 2012 yılında yapılan düzenlemeyle İstanbul’daki Ermeni okullarına misafir öğrenci olarak gidebilmektedir. Bu öğrencilerin okullarda resmi kayıtları yoktur ve diploma alamamaktadırlar.

Gedikpaşa Hrant Dink Okulu, 9. sınıfa kadar tamamen Ermenistan’da uygulanan ders programını öğretmektedir. Burada eğitim alan çocuklar Ermenistan’a döndükleri takdirde eğitimlerine devam edebilmektedir. MEB’e bağlı Ermeni azınlık okullarına devam eden Ermenistan vatandaşı çocuklar ise misafir öğrenci statüsünde okumakta ve Türkiye azınlık okulları müfredatını öğrenmektedir. Bu durum eğitime devamlarını -özellikle Ermenistan’da- zorlaştırmaktadır. Denklik problemi yaşanmaktadır.

Araştırmaya katılan gençlerin yüzde 66’sı ileride hayatlarında olabilecek şeylerden endişelenmektedir. Her iki çocuktan biri de ailesinin maddi durumuyla alakalı endişe taşımaktadır.

SONUÇ

Türkiye’de yaşayan Ermenistan vatandaşı göçmenler açısından kayıtlı olmayan düzensiz göç süreci hem yetişkinler hem de çocuklar için birçok bilinmezliği ve muğlaklığı barındırıyor. Aslında soru, geleceğin hangi ülkede görüldüğü ile ilgilidir. İstanbul’da kurgulanan yaşam; geçici, kısa dönemli görüldükçe hem gerekli izinlerin alınması konusunda hem de çocukların eğitimleri de dâhil birçok alanda karşılıklı bir “idare edilen” durum ortaya çıkmaktadır. Yaşamın akışı içinde birçok ihtiyaç ortaya çıkarken kayıtlı olmamak ve iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin olmaması durumu daha da zorlaştırmaktadır. Sorunların çözümü için atılacak adımların önünde çeşitli çekinceler bulunmaktadır. Türkiye’de düzensiz göçün teşvik edilmemesi yönündeki yaklaşıma karşılık Ermenistan için hem Türkiye’ye göç hem de bu göçün kalıcı olma ihtimaline karşı çeşitli görüş ve çekinceler vardır. Göçmenler ve çocukları tüm bu belirsizlikler içinde yaşamlarını “idare ederek” sürdürme gayretindedir.

GİRİŞ



GİRİŞ

Göç veren bir ülke olarak bilinen Türkiye, son 25 yılda göç alan ülke ve transit göç ülkesi olarak da çalışılmakta ve incelenmektedir. 2018 yılı itibarıyla, 3 milyon 500 binin' üzerinde geçici koruma statüsü verilen Suriyelinin yaşanan iç savaş sebebi ile Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmesiyle şu anda Türkiye, dünyada en fazla sayıda mülteciyi barındıran ülkedir. Bu durum, hem Türkiye'nin kurumsal yapılarını gözden geçirmeyi hem de toplumsal algı ve değerlendirmelerini tartışmayı gerekli kılmaktadır. Türkiye, göçmenlerin sosyal uyumunu hedefleyen bir sürecin içinden geçerken, bu araştırma Ermenistan'dan gelen göçmenlerin İstanbul'daki durumunu hem yetişkinler hem de burada yaşayan ailelerin okula devam eden 8 yaş üstü çocukları ile yapılan anket çalışması ve bu alandaki ilgili paydaşlarla yapılan mülakatlar ve odak grup görüşmelerine dayanarak yansıtmaya çalışacaktır.

Türkiye'de, özellikle iş piyasalarındaki ama daha genel olarak iktisadi alandaki enformelliğin hem tarihsel olarak, hem de günümüzde sahayı şekillendirdiğini; getirilen her düzenlemeyle, öncesinde neredeyse tamamen düzensiz olan yaşam koşullarının ve göçmen profillerinin de değiştiğini belirtmek gereklidir. Ayrıca, Türkiye hem iktisadi, hem de insani gelişmişlik açısından çok büyük farklılıkları barındırmaktadır. Bölgeler arasında olduğu gibi, İstanbul içinde de gelir düzeyleri ve yaşam koşulları arasında büyük farklar bulunmaktadır. 15 milyonu aşan nüfusuyla İstanbul, çok çeşitli alanlarda enformelliğin var olduğu bir megapol'dür. İstanbul'da 140 farklı ülkeden 327 bin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan kişinin ikamet izni vardır. Bu izne sahip kişilerin yanı sıra var olan düzensiz göçmenler ve yukarıda belirtilen 'geçici koruma statüsü'nde olan Suriyelilerin 550 bini İstanbul'da yaşamaktadır. Düzenlenmeyen ve kontrol edilmeyen her alan aslında 'idare edilen', 'göz yumulan' bir belirsiz gri alan yaratmakta ve bu gri alanda hayatlar tedirgin, eğreti bir biçimde sürdürülmektedir.

1 İşçileri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363-378-4713 Erişim tarihi 25.08.2018

Ermenistan’da ise, 1988’de yaşanan deprem ve Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında başlayan iş gücü göçü yoğunlaşarak devam etmiştir. İş bulmak için, başta Rusya olmak üzere başka ülkelere giden Ermenistanlıların bu ülkelere yerleşerek, kendi ülkelerinden kalıcı olarak ayrılmaları da Ermenistan’da önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de ikamet eden Ermenistan vatandaşlarının sayısına dair istatistiki veriler halihazırda kamuya açık değildir. Bununla birlikte, Ermenistanlı göçmenlerin muhtemel sayısına dair bir takım tahminler bulunmaktadır. Bu konuda, aralarında siyasetçiler ve araştırmacıların da bulunduğu farklı kaynaklar, 5 ila 10 binden başlayıp 70 bin kişiye uzanan, geniş bir aralıkta tahminlerde bulunmaktadır. Gerçek sayının aşağıda detaylandırıldığı üzere iki uç arasında, 15 ila 20 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir.

Alin Ozinian 2009 yılında yayımlanan bir araştırmasında, Ermenistan vatandaşı göçmenlerin sayısını, her yıl Ermenistan’dan Türkiye’ye gelen turistlere dair verileri kıyaslayarak hesaplamaya çalışmıştır. Türkiye’ye giriş yapanların sayısı ile Türkiye’den çıkış yapanların sayısı arasındaki farkın, kabaca, her yıl ülkeye gelen göçmen sayısına tekabül ettiği varsayımıyla hareket eden Ozinian’ın hesabına göre, 2000-2007 yılları arasında bu fark 5807’dir.²

2011-2016 yılları arasında bu farkın 2745’e düştüğü görülmektedir.³ Bu yöntem Ermenistan vatandaşı göçmenlerin sayısını kesin bir şekilde tahmin edebilmek açısından güvenilir olmasa da, iki ülke arasındaki insan akışıyla ilgili tahmini bir fikir vermektedir. Bu hesaplama yöntemi baz alınarak, 2000-2017 yılları arasında yaklaşık 10 bin Ermenistanlı göçmenin Türkiye’ye geldiği varsayımı yapılabilir.

Benzer şekilde, Türkiye’de kısa dönem, uzun dönem veya aile ikamet iznine sahip olan Ermenistan vatandaşı göçmenlere dair istatistikler de kamuya açık değildir. Bununla birlikte, Türkiye’de resmî adres kaydı bulunan Ermenistan doğumlularla ilgili istatistikler, 2016 yılı için, bu kişilerin sayısının 2691 olduğuna işaret etmektedir.⁴ Bu sayı da tahmin edilen toplam göçmen sayısının bir bölümüne denk gelmektedir.

2 Alin Ozinian, “Identifying the State of Armenian Migrants in Turkey” (Eurasia Partnership Foundation, 2009).

3 Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri - Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı. <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html> Erişim tarihi 25.08.2018.

4 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Türkiye İstatistik Kurumu. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 Erişim tarihi 25.08.2018.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından düzenlenen çalışma izinlerine bakıldığında ise, 2011 yılına kadar çok az sayıda Ermenistan vatandaşının çalışma iznine başvurduğu tespiti yapılabilir. 2012-2013 yılları arasında yapılan çalışma izni başvurularına bakıldığında başvuru sayısının 84'ten 188'e çıktığını görülmektedir.⁵ Takip eden yıllarda, bu sayı az çok tutarlı ilerlemektedir. 2014 yılında 180 başvuru, 2015'te 197 başvuru, 2016'da 174 başvuru ve 2017 yılında 150 başvuru yapılmıştır. Başvuruların %86,5'i kadınlar, %44'ü 50 yaş üstü kişiler tarafından yapılmıştır. 2012-2014 yılları arasında, çalışma izni başvurularının çoğunluğu (452 başvurudan 320'si) ilk başvuru iken, 2015-2017 yılları arasında uzatma başvurularının sayısı ilk kez başvuranların sayısından daha fazla olmuştur. Bu veriler, gide-rek artan sayıda göçmenin yasal statü elde ettiğine işaret etmektedir.

Başvuruların hem Türkiye'den hem de –çok az sayıda olsa da– yurtdışındaki diplomatik temsilciliklerden yapıldığı görülmektedir. Bu verilere göre, Ermenistan vatandaşı göçmenlerin büyük çoğunluğunun (yaklaşık %70'inin) işverenlerini, ev bakım hizmetleri için yardımcı istihdam eden bireysel haneler oluşturmaktadır.

Bu noktada Ermenistan'dan Türkiye'ye olan göçün kendine has olan ve göçmenleri kırılgan hale getiren noktalarını da belirtmek gerekir. 1915'te yaşananlar ve yaşananların nasıl tanımlanması gerektiği üzerine olan tartışmalar; Ermenistan ve Azerbaycan arasında 1992-1994 arasında savaşa dönüşen Dağlık Karabağ Sorunu'nun sonucunda Türkiye-Ermenistan sınırının kapanması, doğrudan ticaretin kesilmesi ve iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulamamış olması Ermenistan vatandaşı göçmenlerin durumunu diğer göçmenlerden farklılaştırır. Türkiye'de Ermenistan'ın elçilik ve konsolosluk gibi bir temsilciliğinin olmaması nedeniyle Ermenistan vatandaşları temel konsolosluk hizmetlerinden yararlanamamaktadır. İki ülke arasında diplomatik ilişkinin olmaması ve her an oluşabilecek bir gerginliğin olası sonuçları Ermenistanlı göçmenlerin durumunu daha da hassaslaştırır. Ayrıca gelen göçmenlerin Türkiye ve Türklere dair olan algıları da en basit ifade ile çekinme ve korkuyu içermektedir. Ermenistan'dan gelen göçmenlerin bazılarının aile kökleri de Türkiye'dedir. Türkiye'de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Ermenilerin olması da durumu özel kılar. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Ermeniler ile ilişki her zaman olumlu olarak aktarılmassa bile var olan kiliseler, hastaneler ve okullar Ermenistan vatandaşlarının sorunlarını çözmede yardımcı olmaktadır. Ancak bu kurumlar ellerinden gelen desteği sağlamaya

5 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma İstatistikleri Bilgi Sistemi

gayret ederken, bir yandan da içinde bulundukları koşullarda, özellikle düzensiz, kayıtlı olmayan göçmenlere çekinerek destek olmaktadır.

Tüm bu hassas koşullar içinde İstanbul'da yaşayan Ermenistan'dan gelen göçmenlerin, başta okula devam eden çocuklarının durumu olmak üzere, yaşam koşullarını, sorunlarını ve beklentilerini tespit etmek amacıyla elinizde sonuçları yer alan araştırma gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

İstanbul'da yaşayan Ermenistan vatandaşı göçmenler ve okula devam eden 8 yaş üstü çocuklarla yapılan bu araştırma, hem anket çalışmasını hem de mülakat ve odak grubu içeren nitel çalışmayı kapsamaktadır. Araştırmaya Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na devam eden 8 yaş üstü tüm çocuklar ve İstanbul'da misafir öğrenci olarak, Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı Ermeni azınlık okullarına giden Ermenistan vatandaşı çocuklar katılmıştır. Bu çocukların bir kısmının aileleriyle de yetişkin anketi yapılmıştır. Bu anketlerin yanı sıra kartopu yöntemi ile farklı hane yapıları da ankete dâhil edilmiştir. Araştırma bu alanda hem çocuklara hem de hanehalkı verilerine odaklanan bir ilk çalışmadır.⁶

153 yetişkinle (136 kadın, 17 erkek) yapılan anket çalışmasında yer alan hanehalkı verileri bize 528 kişi hakkında bilgi sağlamıştır. Ancak belirtilmesi gerekir ki İstanbul'da Ermenistan'dan gelen göçmenlere dair araştırma, temsili bir örnekle-

6 Ermenistan'dan gelen göçmenlerle ilgili sınırlı sayıda araştırma bulunuyor. Bkz. Alin Ozinian "Identifying the State of Armenian Migrants in Turkey" (Eurasia Partnership Foundation, 2009); Nivart Taşçı, "Armenian Migrants in Turkey: History of Journey", yayımlanmamış yüksek lisans tezi (İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü, 2010); Hanna Rutishauser, "Önyargıları Yıkamak ve Ortak Nefreti Yumuşatmak: İstanbul'daki Ermenistanlı Kadın Göçmenler", *Türkiye'de Uluslararası Göç* içinde, der. B. Pusch ve T. Wilkoszewski (İstanbul: Kitap Yay., 2010); Lülüfer Körükmez, "Ulus-ötesi Göç Ağları ve Sosyal Alanların Oluşumu: Ermenistan'dan Türkiye'ye İşgücü Göçü Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", yayımlanmamış doktora tezi (İzmir, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012); Lülüfer Körükmez, "Ermeni'nin Bavulu Her Zaman Kapının Arkasındadır: Sınır Dışı Edilme Korkusu ve Çelişik Sınır Dışı Etme Uygulamaları", *Yabancıların Sınırdışı Edilmesi ve Sınır Üzerine Disiplinlerarası Bakışlar* içinde, der. D. Daniş ve İ. Soysüren (İstanbul: Notabene Yay., 2014); Anna Muradyan, *An Island within an Island: Educational Needs Assessment of Armenian Migrants in Turkey*, http://armenia-turkey.net/uploaded/an_island_within_an_island_spread.pdf (İstanbul: Yuva Derneği, 2015); Fabio Salomoni, *Migrations, Borders and Boundaries: Post-Soviet Armenians and Azerbaijanis in Turkey* (İstanbul: ISIS, 2016); Mühürlü Kapı: *Türkiye-Ermenistan Sınırının Geleceği*, der. A. Yılmaz (İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yay., 2016); Monika Paksoy, "http://www.academia.edu/34246549/Encountering_the_Armenian_Community_in_Istanbul.Experiences_of_Armenian_Immigrant_Domestic_Workers" Encountering the Armenian Community in Istanbul: Experiences of Armenian Immigrant Domestic Workers", yayımlanmamış yüksek lisans tezi (Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2017).

mi yansıtmamaktadır. Bu nedenle sonuçları genellemek mümkün olmamaktadır. Araştırmının yapısı gereği söylenebilecek en genel ifade, şu an Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı İstanbul'daki Ermeni azınlık okulları ve Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na devam eden Ermenistan vatandaşı 8 yaş üstü tüm çocukların bu araştırmaya katıldığıdır. 8-11 yaş arası 102 çocukla daha basit bir anket ve 12-18 yaş arası 58 çocukla da daha kapsamlı bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu anket formları, Türkiye'de 2008'den beri 'çocuğun iyi olma hali' yaklaşımını temel alarak yaptığımız farklı saha çalışmalarında yer verdiğimiz; hem Türkiye'de, hem de –karşılaştırmalı bulgular sağlaması için– uluslararası alanda geliştirilmiş olan soruları içermektedir.⁷ Bu araştırma için sorular gözden geçirilmiş, pilot çalışma sonrası anket formları son halini almıştır. Ayrıca Türkçe hazırlanan anket Doğu Ermenicesine çevrilmiş, daha sonra Türkçeye geri çevrilerek kontrolleri yapılmış ve uygulamaya hazır hale gelmiştir.

Yetişkin anketi hazırlanırken de daha önce yapılmış araştırmalar taranmış, 15 Aralık 2016'da, Türkiye ve Ermenistan'dan uzmanların katılımı ile Hrant Dink Vakfı tarafından düzenlenen atölyenin çıktılarından yararlanılmış ve yapılmış olan derinlemesine mülakatlarda ortaya çıkan bulgulara istinaden sorular eklenmiştir. Yine çeviri süreci sonrası pilotlar yapılmış, gerekli düzeltmelerle anket nihai hale getirilmiştir.

Nicel araştırmanın yanı sıra yukarıda belirtildiği üzere beş göçmenle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu beş mülakatta olabildiğince farklı tecrübeler yakalanmaya çalışılmış; özellikle hazırlanan anket için arka plan oluşturmak amacıyla, çalışma alanı, yaş ve medeni durum açısından farklı özellikler taşıyan kişilerle görüşülmüştür. Bu çerçevede, eşi ve bir çocuğuyla beraber yaşayan işsiz bir genç kadınla; bir ofiste çalışan ve yalnız yaşayan, orta yaşlı bir kadınla; inşaat ve tamirat işleriyle uğraşan genç, bekâr bir erkekle; yalnız yaşayan, orta yaşlı, işsiz bir kadınla; ev hizmetlerinde çalışan ve yalnız yaşayan bir kadınla görüşülmüştür.

7 Bu yaklaşımda, sağlık, eğitim, maddi durum, ilişkiler, katılım, ev ve çevre, risk ve güvenlik alanlarında, çocuğun durumu öznel ve nesnel kriterlerle doğru bir biçimde yansıtılmaya çalışılmaktadır. Bkz. P. Uyan Semerci vd., *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun "İyi Olma Hali"ni Anlamak* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2012); P. Uyan Semerci vd. "Well-being and Children of Internal Migrant Families in Istanbul", *New Spaces, New Times: Migration, Social Change and Their Impact on Childhood and Family* içinde, der. M. Stephan ve C. Hunner-Kreisel (Wiesbaden: VS-Verlag für Sozialwissenschaften, 2013); P. Uyan Semerci ve E. Erdoğan, "Child Well-Being Indicators Through the Eyes of Children in Turkey: A Happy Child Would Be One Who...", *Child Indicators Research* 10/1 (2016), ss. 267-295.

Ermenistan'dan gelmiş olan göçmenlerin İstanbul'daki durumunu anlamaya odaklanan ve Kasım 2017-Nisan 2018 arasında yapılan bu çalışmada, Ermenistan vatandaşları ve çocuklarına yönelik saha araştırması Doğu Ermenicesiyle yürütülmüştür. Ayrıca 13-18 yaş arası Ermenistan vatandaşı çocuklarla bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Araştırmamız çerçevesinde, İstanbul'da bulunan, MEB'e bağlı 16 Ermeni okulunun 14'ünün yetkilileriyle ayrı ayrı görüşülmüş ve bir kısmı ile de bir odak grup çalışması yapılmıştır. İstanbul Ermeni toplumu üyelerinin -iş insanları, eğitimciler, dini kurum temsilcileri- sağlık ve hukuk alanında uzmanların görüşleri alınmıştır. Ayrıca İstanbul İl Göç İdaresi Müdürlüğü ile de görüşülmüştür.

Raporda sırası ile önce yetişkinlerle yapılan anketin bulguları aktarılacak, bu aktarım sırasında da nitel araştırmada elde edilen bulgular paylaşılacaktır. Ardından ise önce 8-11 yaş, sonra da 12-18 yaş arası çocuklarla yapılan anketin bulguları yine sahada yapılan odak ve mülakat bulguları ile desteklenerek yansıtılacaktır.



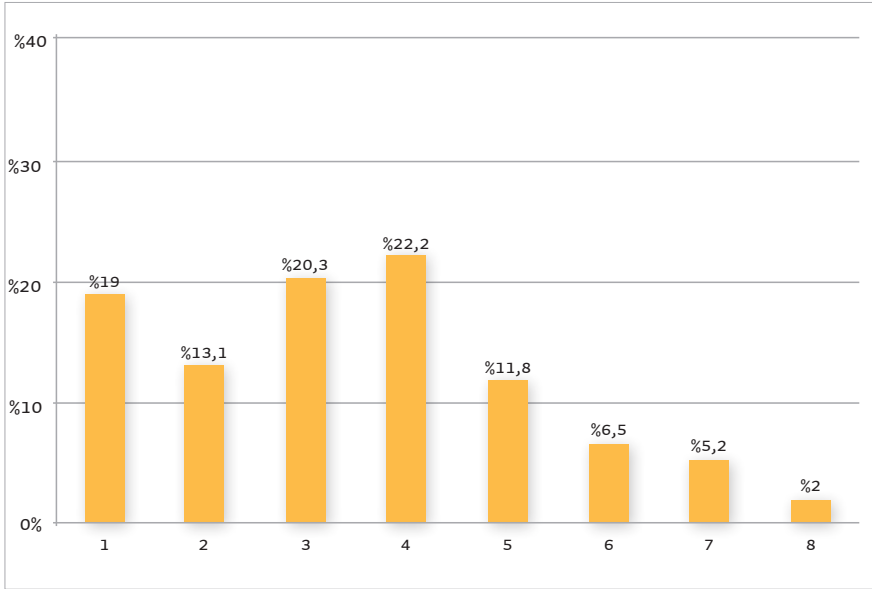
ERMENİSTAN VATANDAŞI GÖÇMENLER - YETİŞKİN ANKETİ BULGULARI



HANEHALKI VERİLERİ

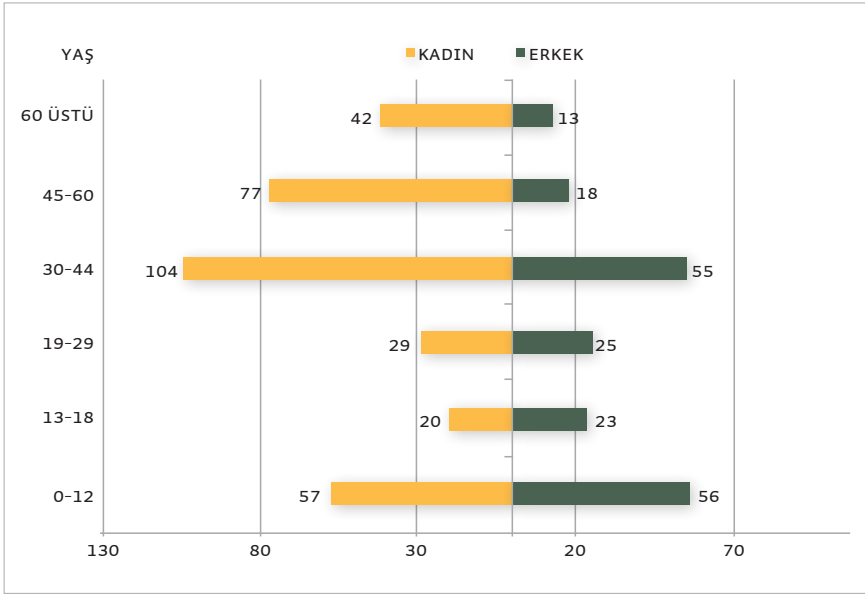
Burada öncelikle, anket yapılan 153 yetişkinin (136 kadın, 17 erkek) verdiği, hanehalkına dair bilgiler aktarılacaktır. Hanelerde yaşayan kişi sayısı ve cinsiyet dağılımı aşağıdaki şekillerde gösterilmektedir.

Şekil 1. Hanede yaşayan kişiler yüzdesi



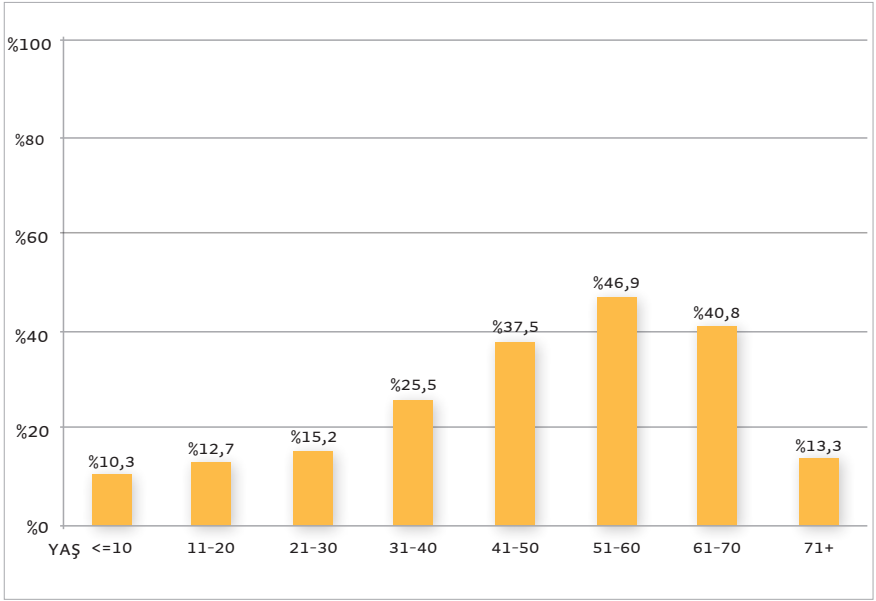
Çalışmaya katılan kişilerin yaşadıkları hanelerde yaşayan kişi sayısının dağılımı yukarıdaki grafikte görülmektedir. Ortalama hane büyüklüğü 3,4 olup ortalanca değer ise üçtür; başka bir deyişle görüşülen kişilerin yüzde 50'si üç veya daha az kişinin yaşadığı hanelerde yaşamaktadır. Beş kişiden daha fazla kişinin yaşadığı hanelerin oranı ise yüzde 13'te kalmıştır. İşverenin evinde çalışan ve sürekli olarak orada kalan göçmenler için, o evde yaşayanlar 'hanehalkı' olarak kodlanmayıp; bu göçmenlerin haneleri 'bir kişilik' olarak belirtilmiştir.

Şekil 2. Hane nüfus dağılımı (kişi sayısı)



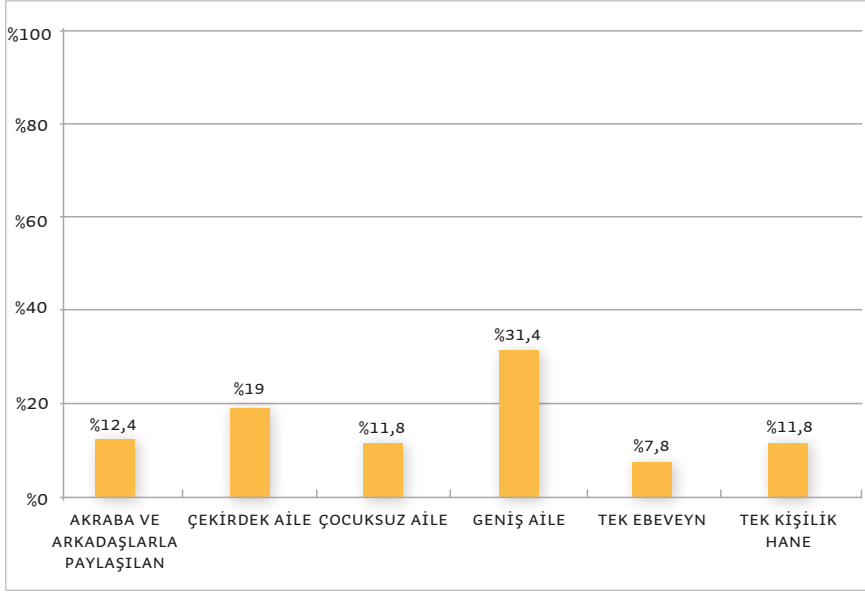
Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin hanelerinde yaşayan 528 kişinin üçte biri erkek, üçte ikisi kadındır. Yukarıda yer alan grafik, görüşülen hanelerdeki nüfus dağılımını göstermektedir. Görüldüğü üzere cinsiyetler arasında yaş dağılımı konusunda önemli bir fark bulunmaktadır. Görüşülen hanelerde 30-44 yaş arası kadın sayısı neredeyse erkeklerin iki katıdır. 45-60 yaş arası olan kadın sayısı 77; aynı yaş diliminde erkeklerin sayısı 18'dir. 60 yaş üstünde de erkek sayısı 13 iken, kadın sayısı 42'dir. Daha önceki çalışmalarda da dillendirilmiş olan 'göçün kadınlaşması' olgusu bu araştırmada da tespit edilmiştir. Ancak bu noktada çocuklar için böyle bir durumun olmadığı ve genç göçmenler arasında ise neredeyse eşit bir oranın olduğu görülmektedir.

Şekil 3. Hanedeki kişilerin yaşları ve kronik bir rahatsızlıkları olup olmadığı



Araştırma kapsamında görüşülen hanelerde yaşayan kişilerin yüzde 25'inin sürekli çektikleri bir rahatsızlık bulunmaktadır. Yaş gruplarına göre baktığımızda, 20 yaş altında yüzde 10 civarında olan bu oran, 31-40 yaş diliminde yüzde 26'ya, 41-50 yaş diliminde yüzde 38'e yükselmektedir. 51-60 yaş arasındakilerde yüzde 47 olan sürekli rahatsızlık çekenlerin oranı daha üst yaş gruplarında biraz daha düşmektedir. Bunun sebebi muhtemelen sağlık sorunları nedeniyle çalışamaz duruma gelen göçmenlerin Ermenistan'a geri dönmüş olması olarak da açıklanabilir.

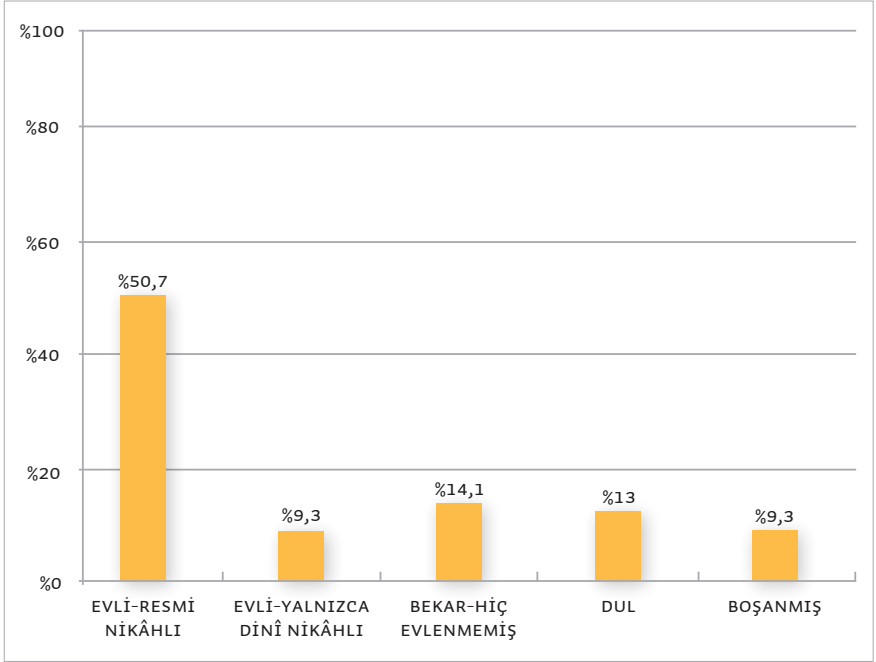
Şekil 4. Hane yapısı



Hanelerdeki duruma baktığımızda hem dikey hem yatay aile modelini içeren, burada geniş aile olarak⁸ özetlediğimiz, hane yapısının en yaygın olduğu; onu ebeveyn ve çocuğu/çocukları içeren aile yapılarının izlediği belirtilmelidir. Sırasıyla akraba ve arkadaşlarla paylaşılan; çocuksuz aile; tek kişilik ve en son olarak da tek ebeveynli hane yapıları araştırmada tespit edilmiştir.

8 Geniş aile, ana, baba ve evli çocuklarla onların çocuklarının ve ana ya da baba tarafından yakınların ve onların eş ve çocuklarının tek bir çatı altında yaşadığı aile birimidir. Üç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aileler 'dikey', diğer akrabaların bir arada yaşadığı geniş aileler ise 'yatay' olarak nitelendirilir.

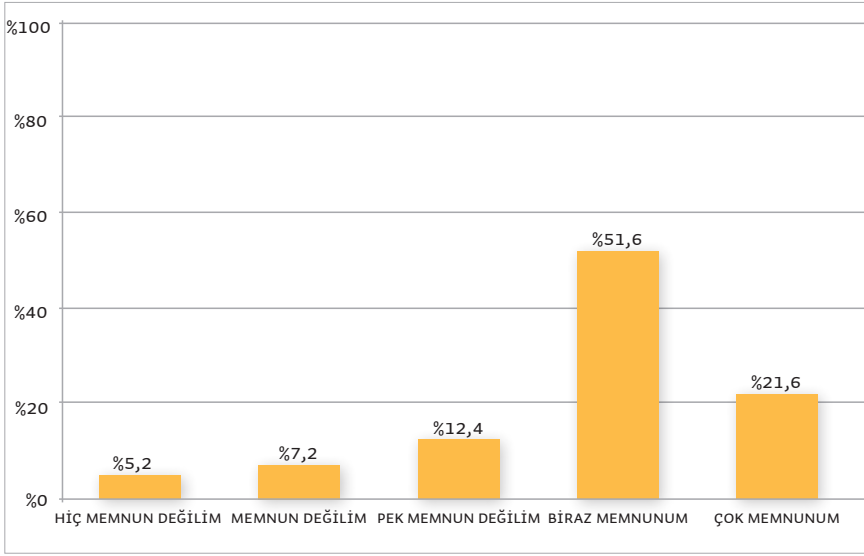
Şekil 5. Hanedeki kişilerin medeni durumları



Hanelerde yaşayanlar arasından 18 yaş üstündekilerin yüzde 51'inin medeni durumu evlidir. Yüzde 9'luk bir kesim sadece dini nikâh ile yaşamaktayken, yüzde 14'ü hiç evlenmemiştir. Dulların oranı yüzde 13, boşanmışların oranıysa yüzde 9'dur.

YAŞAMIN DEĞERLENDİRİLMESİ

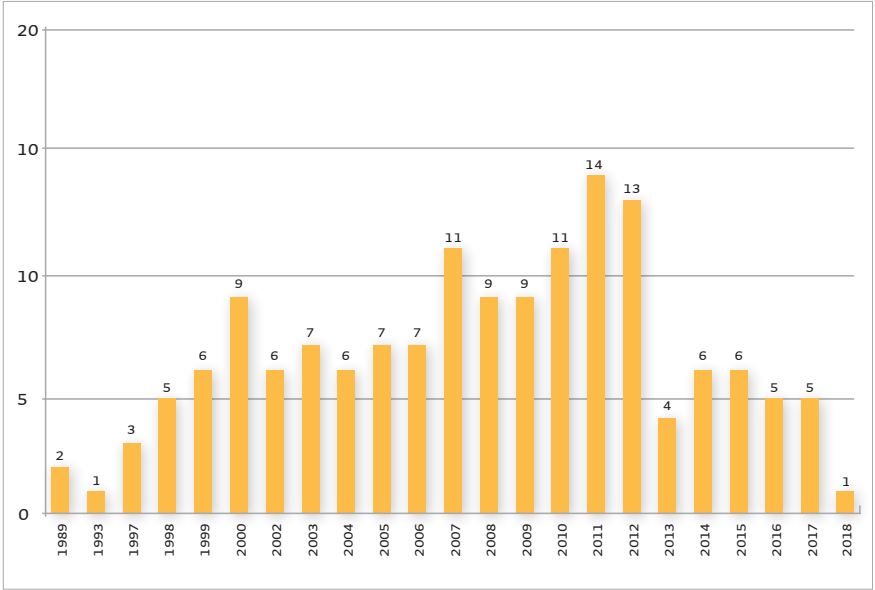
Şekil 6. Yaşamdan memnuniyet



Araştırmaya katılanlara genel olarak düşündüklerinde yaşamlarından ne kadar memnun olduklarını sorduğumuzda yüzde 21,6’sı “çok memnunum”, yüzde 51,6’sı “biraz memnunum” yanıtı vermiştir. Bu iki yanıt topladığımızda görüştüğümüz kişilerin yüzde 73’ünün yaşamlarından memnun olduklarını görmekteyiz. “Hiç memnun değilim” ve “memnun değilim” yanıtlarının toplamı ise yüzde 12’dir. Bu rakamlara bakarak, araştırmaya katılanların yaşamlarından memnun olduklarını söyleyebiliriz.

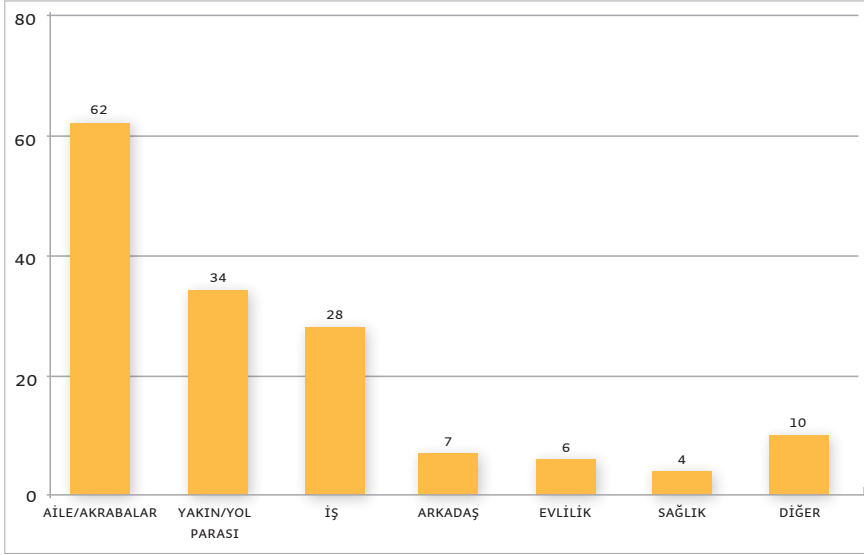
TÜRKİYE'DEKİ DENEYİMLER

Şekil 7. Türkiye'ye geliş tarihi



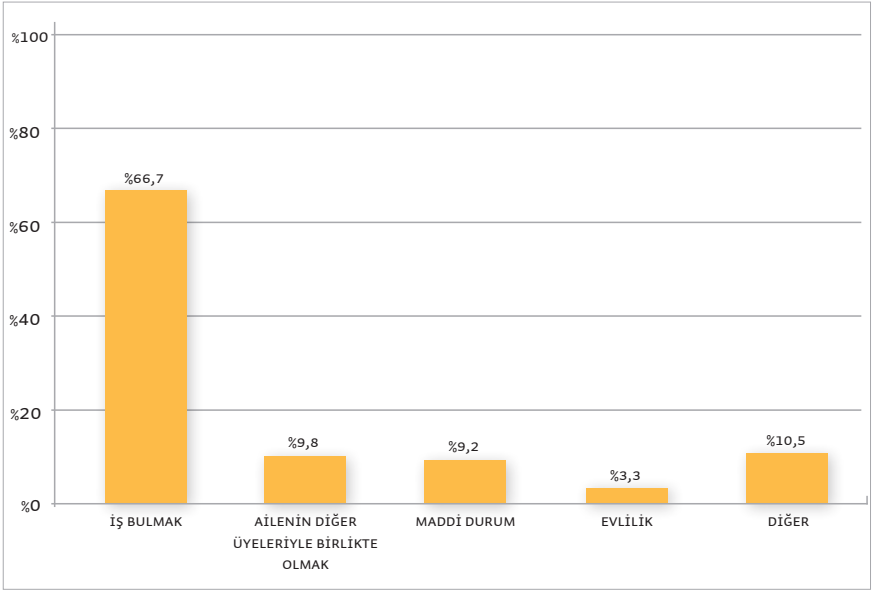
Yukarıdaki grafik, görüşülen kişilerin Türkiye'ye ilk olarak hangi yıl geldiklerini göstermektedir. 2000 öncesinde Türkiye'ye giriş yapanların sayısının 17 olduğu görülmektedir. 2000 yılında gelenlerin sayısı dokuz iken, 2007-2012 arasında giriş yapanların toplamı 67'dir; bu artışın bir ölçüde o dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerin yumuşamasıyla ilişkili olduğu öne sürülebilir. Araştırmaya katılanlara bakıldığında, 2013'ten itibaren ülkeye giriş azalmıştır; 2013 sonrasında gelenlerin sayısı sadece 27'dir.

Şekil 8. Türkiye'ye gelme sebepleri



Katılımcılara Türkiye'ye gelme sebepleri sorulduğunda Türkiye'de ilişkilerinin olmasının önde gelen sebep olduğunu görmekteyiz. Ailesi/akrabaları Türkiye'de olduğu için gelenlerin sayısı 62'dir; buna, arkadaş tavsiyesiyle gelen yedi kişiyi de ekleyebiliriz. Türkiye'nin yakın olması, dolayısıyla yol masrafının düşük olması nedeniyle Türkiye'ye gelenlerin sayısı 34'tür; bu kişilerin geçici bir süre kalma niyetiyle Türkiye'ye geldiklerini söyleyebiliriz. Bu bulgular araştırmamızın nicel ayağında da aktarılan bilgilerle uyumludur. Türkiye'nin yakınlığı, daha önce gelenlerin sağladığı bağlantılar, sosyal ağlar, kilisenin var olması görüşmelerde de ifade edilen sebeplerdir. Bir mülakatta neden Türkiye'ye geldiği sorusuna görüşmecij, "Tek olası imkânım buydu. Elimdeki para sadece buraya gelmeme yetecek kadardı" diyerek kendi durumunu özetlemiştir. İş aramak için geldiğini söyleyen 28 kişi bulunmaktadır. Evlilik (altı kişi) ya da sağlık/tedavi (dört kişi) amacıyla Türkiye'ye gelenlerin sayısı çok yüksek değildir.

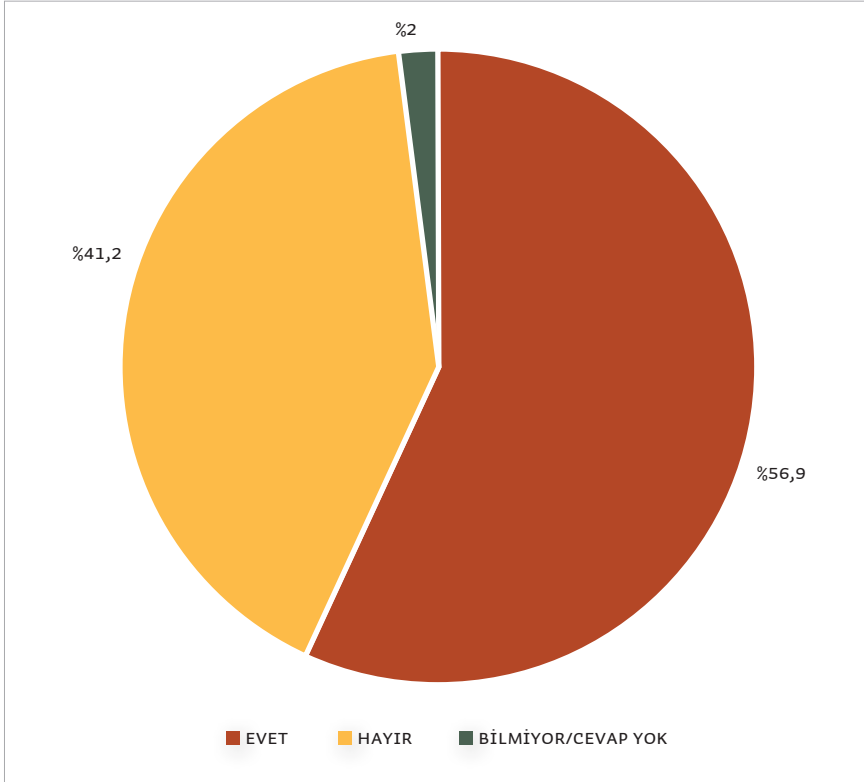
Şekil 9. Ermenistan'dan ayrılma sebepleri



Katılımcılara Ermenistan'dan neden ayrıldıkları sorulduğunda yüzde 67'sinin iş bulmak amacıyla ülkesinden ayrıldığı öğrenilmiştir. Maddi durumdan dolayı göç ettiğini söyleyen yüzde 9'u da eklediğimizde, Ermenistan'dan ayrılmanın en önemli sebebinin maddi koşulları iyileştirmek olduğunu söyleyebiliriz. Aile birleşmesi ya da evlilik nedeniyle Ermenistan'dan ayrılanların oranlarıysa yüzde 10'un altındadır. Nitel araştırmada, maddi yoksunluk ve işsizliğin göçü nasıl mecbur kıldığı ve zor şartlara ittiği 56 yaşındaki kadın göçmen tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: "Sovyet döneminin yıkılmasına kadar ev de alabilirdim, bankada param da vardı... Ülkemi o zaman da çok seviyordum, şimdi de çok seviyorum, memleket hasreti beni çok boğuyor, fakat ülkemde yaşamımı sürdürebilme şansım yoktu, kendime bile bakamıyordum çünkü Rus para birimi yerini 'Dram'a [Ermenistan'ın para birimi] bıraktı ve 'Dram' değeri düştü, kazandığın maaş sadece kuru ekmek parasıydı. Mecbur kaldım... Teklif ettiler, iş var dediler... Geldim. Tanrıya sığınarak geldim buraya." İstanbul'a komşusu aracılığıyla, 15 yıl önce geldiğini söylerken, yaşadığı borçluluğu aşağıdaki sözlerle aktarmıştır: "Çok kötü durumdaydım, torunum doğmuştu, evde elektriğimiz yoktu ve borç içindeydim. Birine borcumu başkasından borç alarak ödüyordum... Borç para alıp, yiyip borcumu ödememezlik edemezdim. Bu nedenle bırakıp, buraya geldim."

Derinlemesine mülakat yaptığımız bir diğer kadın göçmen maddi sıkıntıyı ve yaşadığı zorlukları, “Yaşadığım hayatımın bir yılının bir gününü düşmanım bile yaşasın istemem” şeklinde özetlemiştir. Hemşirelik eğitimi almış bu kadın, sahada göçmenlerle çalışan uzmanlarla görüşmelerimizde, ‘tüm ailenin yükünü sırtlayan kadınlar’ olarak tanımladıklarına örnektir.

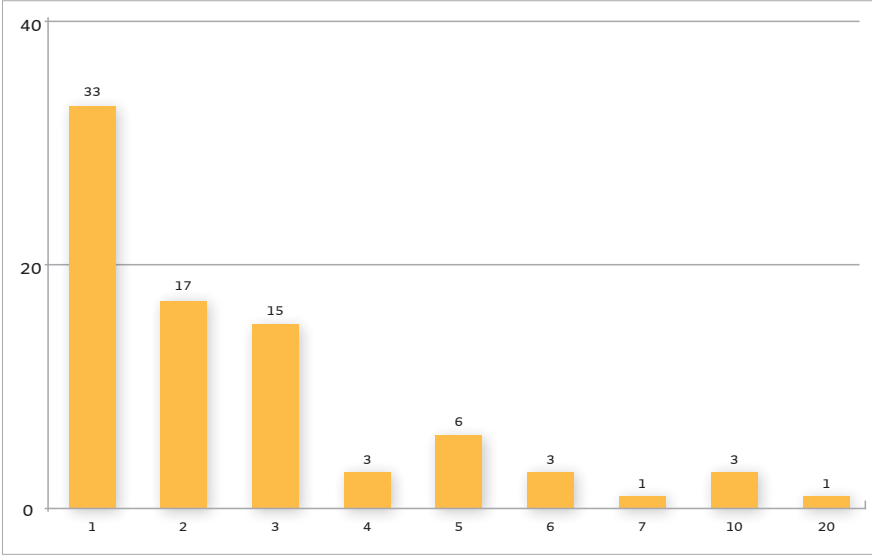
Şekil 10. Türkiye’ye ilk gelişinizden sonra aile ziyareti haricinde herhangi bir nedenle Ermenistan’a dönmeniz gerekti mi?



Görüşülenlerin yüzde 57’sinin aile ziyareti haricinde bir sebeple Ermenistan’a en az bir kere döndükleri öğrenilmiştir. Yüzde 41’i ise henüz Ermenistan’a gitmemiştir. Ermenistan’a geri dönmenin en önemli sebebi pasaport yenilemek ya da süresini uzatmaktır (yüzde 51). İkinci sırada ailevi sorunlar (yüzde 28) gelirken, Ermenistan’a giriş yapan her dört kişiden birinin vize süresinin dolması nedeniyle ülkesine döndüğü öğrenilmiştir. Yüzde 12’lik bir kesim de sınır dışı edildiğini söylemiştir. Ailevi sorunlar ve

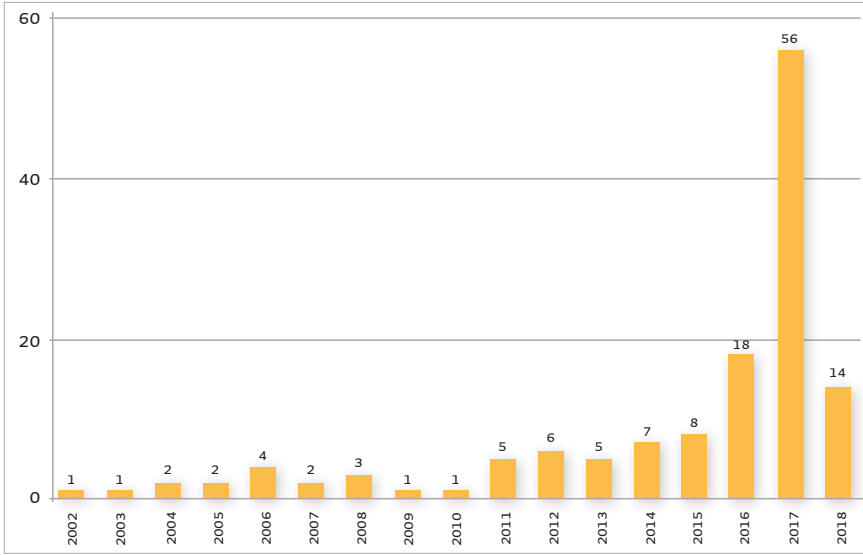
sağlık sorunlarını (yüzde 16) kenara bırakırsak, yasal statüdeki belirsizliklerin Ermenistan'a geri dönmenin en önemli sebebi olduğu öne sürülebilir.

Şekil 11. Türkiye'ye giriş-çıkış sayısı



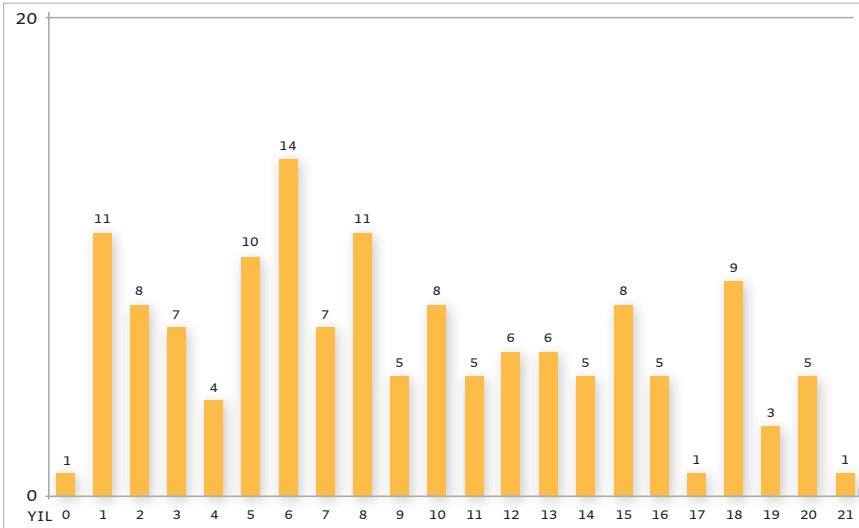
Yukarıda saydığımız sebeplerden dolayı Türkiye'den çıkış yapıp geri dönmek zorunda kalanların büyük çoğunluğunun (toplam 65 kişi) bir ila üç kez arasında giriş-çıkış yaptıklarını görmekteyiz. Ancak altı veya daha fazla giriş-çıkış yapan sekiz kişi olması da bazı kişilerin çok sık çıkış yapmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Göçmenlerin yaptıkları giriş-çıkış sayısı ile Türkiye'de bulundukları yıl arasında bir ilişki bulunmamaktadır, dolayısıyla daha uzun süre kalanların daha fazla giriş-çıkış yaptıklarını söyleyemeyiz.

Şekil 12. Türkiye'ye en son ne zaman giriş yaptınız?



Görüştüğümüz kişilerin büyük çoğunluğunun son yıllarda Türkiye'ye giriş yaptığı da görülmektedir. 14 kişi 2018'de, 56 kişi 2017'de ve 18 kişi de 2016'da giriş yapmıştır. Öte yandan 10 yılı aşkın bir süredir ülkesine dönmemiş, Türkiye'ye 2008'den önce giriş yapmış 15 kişinin (yaklaşık yüzde 10) olduğu da görülmektedir.

Şekil 13. Kaç yıldır Türkiye'de yaşıyorsunuz?

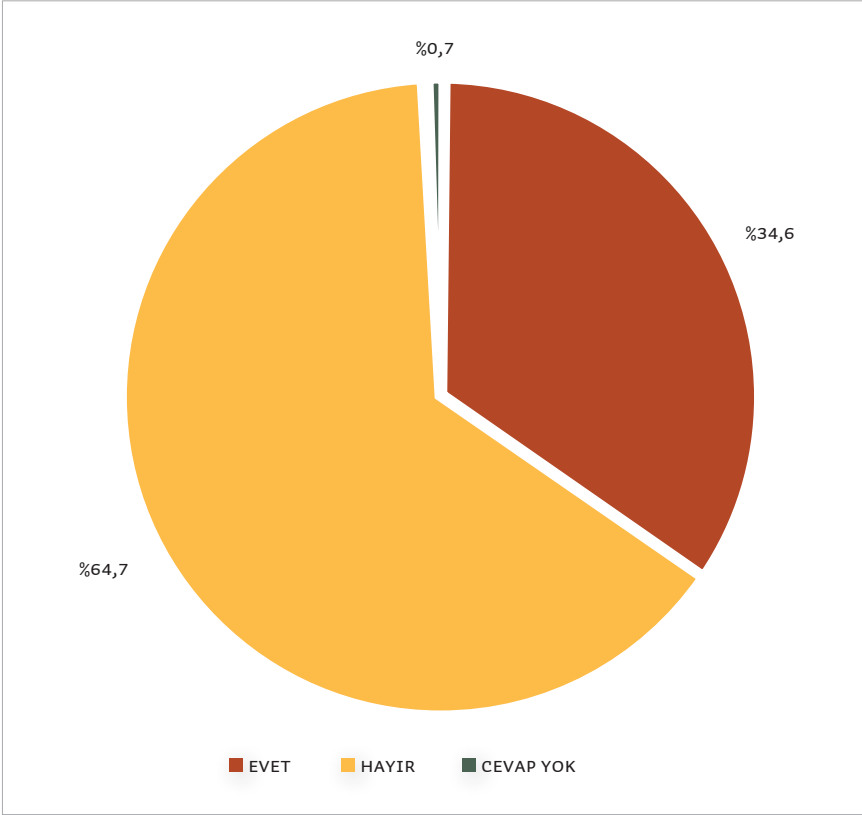


Görüşülen kişiler ortalama dokuz yıldır Türkiye’de yaşamaktadır. Görüldüğü üzere 15 yıl veya daha fazla Türkiye’de yaşayan 32 kişi bulunurken, beş yıl veya daha az bir süredir Türkiye’de bulunanların sayısı 31 kişidir. Bu veri aslında burada geçici olarak, ‘idare edecek’ şekilde kurgulanan yaşamların kalıcı hale geldiğini ama derinlemesine görüşmelerde de şahit olduğumuz üzere ‘hep dönecek şekilde bir gelecek kurgusu’ olduğunu göstermektedir. Bu açıdan, Ermenistan vatandaşı göçmenlere sağlık hizmeti veren görüştüğümüz doktorlardan birinin “Gerçek anlamda gelecekteki yaşantılarını Türkiye’de kurmayı düşünüyorlarsa, burada yaşayıp, burada hayatlarını devam ettirmek istiyorlarsa...” ifadesiyle Türkçe öğrenmelerini gerekli gördüğünü söylemesi önemlidir.

Araştırmamıza katılan göçmenlerden yansıyan gelecek kurgusu, aslında Ermenistan’a dönmeyi de kapsayan bir belirsizlik içermektedir. Bu süreçte geri dönüş perspektifinin yanı sıra birçok göçmen düzensiz, kayıtlı olmayan bir biçimde aileleriyle yaşamlarını İstanbul’da sürdürmektedirler:

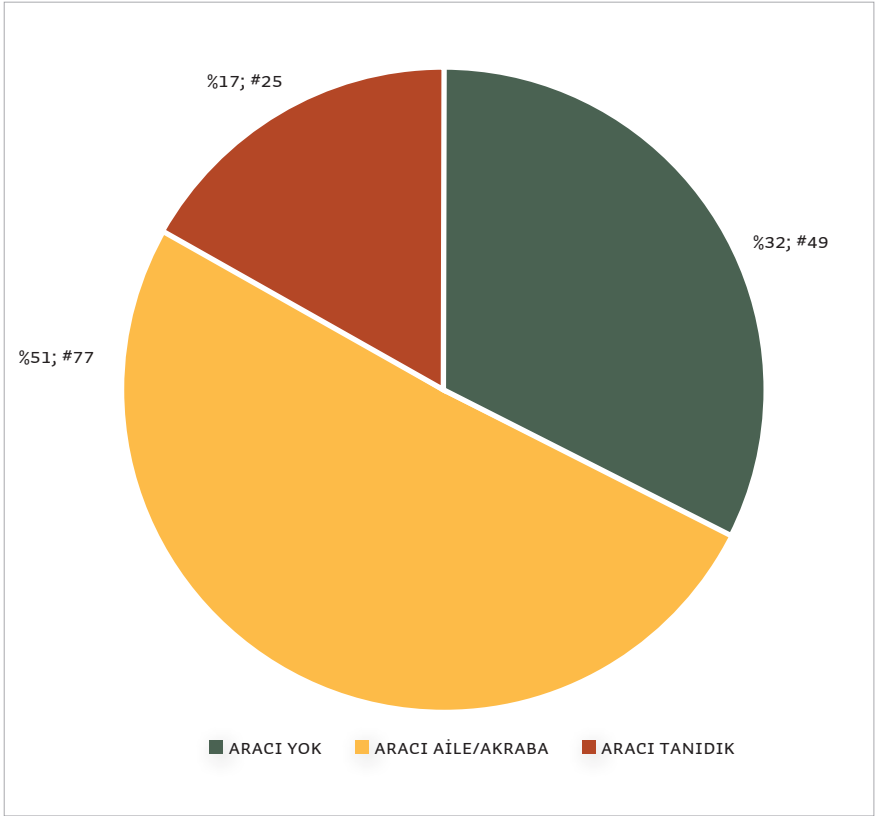
“‘Hep ‘giderim’ düşüncesinde olduğum için on sekiz sene içerisinde vatandaşlık sorununu çözemedim. Fakat bir türlü gidemiyordum da, bir şekilde hep kalıyorum. Belki de biraz; ‘nerede ekmek oraya yerleş!’”

Şekil 14. Türkiye haricinde bir ülkede çalıştınız mı?



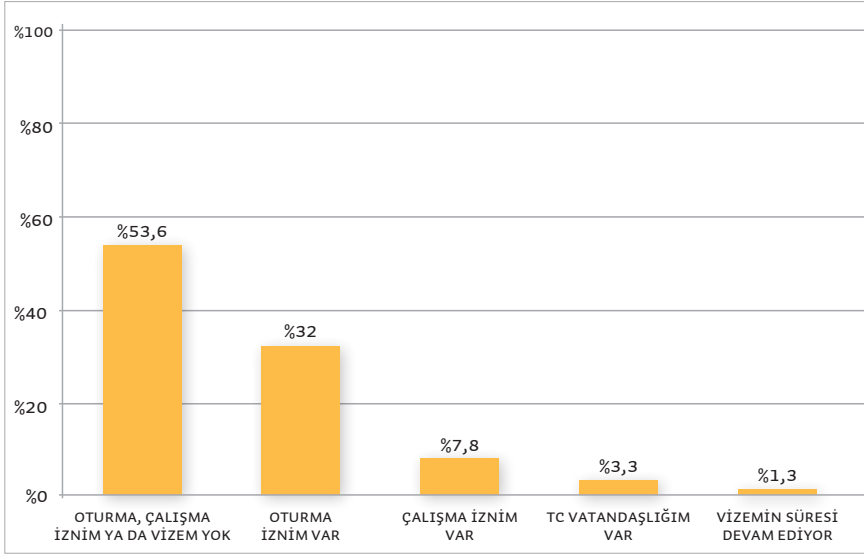
Görüştüğümüz kişilerin üçte biri Türkiye haricinde bir ülkede çalıştıklarını söylemişlerdir. Türkiye haricinde en sık çalışılan ülkeler sırasıyla Rusya (38 kişi), Ukrayna (altı kişi), Polonya (beş kişi) ve Gürcistan'dır (beş kişi). Bu sayılar, Ermenistan vatandaşlarının öncelikle çevre ülkelerde çalıştıklarını göstermektedir. Ermenistan'dan olan bu iş gücü göçü giderek kalıcı hale gelerek, Ermenistan'da önemli bir konu olarak tartışılmaktadır.

Şekil 15. Türkiye'ye gelirken aracılık hizmeti alanlar (yüzde, sayı)



Görüştüğümüz kişilerin 102'si Türkiye'ye gelirken kendisine birinin aracılık ettiğini söylemiştir. Aracılık edenler çoğunlukla aile/akraba (77 kişi) iken, 25 kişi de tanıdıklarının aracılığıyla gelmiştir. İki kişi aracılık hizmeti karşılığında para vermiştir.

Şekil 16. Türkiye’de şu andaki yasal durumu



Görüştüğümüz kişiler arasında oturma, çalışma izni ya da geçerli vizesi olmayanların oranı yüzde 54’tür (82 kişi); başka bir deyişle bu kişiler düzensiz göçmen olarak Türkiye’de bulunmaktadır. Bu kişiler giriş yaptıkları hudut kapılarında ya da internetten aldıkları 30 günlük turist vizesi ile giriş yapmış olup, daha sonra ise gerekli olan oturma ve çalışma izinlerini almadan Türkiye’de kalmaya devam etmektedir. Üçte birlik bir kesimin oturma izni bulunurken, yüzde 8’inin çalışma izni, yüzde 3’ünün de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı bulunmaktadır. Bu rakamlar, düzensiz göçmenliğin ne derece yaygın olduğunu göstermektedir. Sahada nitel araştırmamız çerçevesinde görüştüğümüz hemen herkes bu durumun yaygınlığından bahsetmiştir.

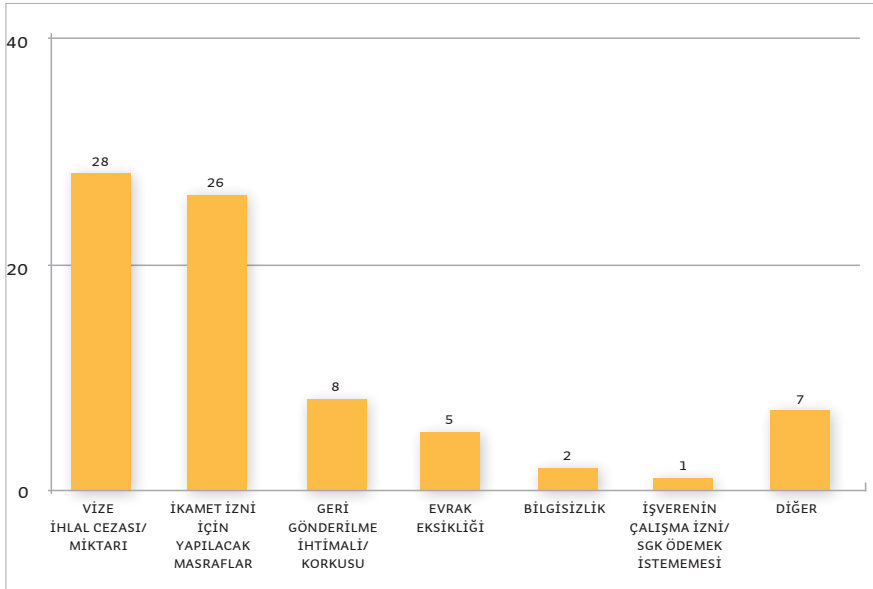
Vize ihlali, beraberinde sınır dışı edilme riskini getirir ve Türkiye’ye tekrar giriş yapabilmek için cezai ödemeyi yapmayı gerektirir. Derinlemesine mülakatlardan birinde ifade edildiği üzere; “Oturma izni olmadan güvende hissedemezsin”; “sınır dışı edebilirler” ve görüşmecinin böyle bir durum olursa ne yaparsınız sorusuna yanıtı çok nettir: “Geri gelirim”.

Vize ihlal cezasının tutarı ancak hudut kapılarında ülkeden çıkış esnasında öğrenilmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde, cezayı ödemek suretiyle şartlı giriş yapanların, giriş yaptıktan sonra 10 gün içinde ikamet izni baş-

vurusunda bulunmaları gerekmektedir. Ancak cezayı ödeyenlere de bazı durumlarda belirli bir süre ile Türkiye'ye giriş yasağı uygulanabilir. Düzensiz göçmen iken kalış veya çalışma durumu saptanır ise vaka Valiliklere bağlı İl Göç İdaresi'ne devredilmekte ve sınır dışı kararı alınabilmektedir. Göç İdaresi göçmeni 15 gün veya en kısa sürede terke davet eder, terk kararı verir veya idari gözetime alıp kendisi terk ettirebilir. Göçmenin ülkeye dönüş için seyahat masraflarını karşılayacak maddi imkânı var ise, yolculuk biletini kendisi alır; imkânı yok ise Göç İdaresi öder. Cezayı ödeyemediği takdirde sınır dışı edilir ve hakkında Türkiye'ye giriş yasağı uygulanır. Giriş yasağının süresi kayıt dışı kalış süresine göre değişmektedir.

Oturma ya da çalışma iznine sahip olan yüzde 40'lık (61 kişi) kesimin Türkiye'de yaşama süreleriyle bu izni alma süreleri arasında ortalama yedi yıllık bir fark olduğunu görmekteyiz. Bu kişilerin yüzde 45'i beş yıl veya daha kısa bir sürede içerisinde, yüzde 25'i ise 10 yıldan uzun bir sürede oturma/çalışma izinlerini almışlardır. Oturma ya da çalışma izni olanların yarısı bu konuda bir başkasından yardım aldığını belirtmiştir. En fazla yardımcı olanlar aile/akrabalar (yedi kişi), işveren (10 kişi), avukatlar (altı kişi) ve tanıdıklar (altı kişi) olarak belirtilmiştir. Sadece dokuz kişi bu yardım karşılığında bir ücret ödemiştir.

Şekil 17. Çalışma/oturma izni almama nedeni



Türkiye’de çalışma/oturma izni ya da vizesi olmayanlara neden bu konuda çaba harcamadıkları sorulduğunda maddi sorunlar ön plana çıkmıştır. 28 kişi vize ihlal cezası miktarından dolayı bu başvuruyu yapamadığını belirtmişken, 26 kişiye ikamet izni için yapılacak masrafları karşılayamadığını söylemiştir. Sekiz kişi geri gönderilme korkusu yaşarken, beş kişi de evrak eksikliği olduğunu söylemiştir.

Vize ihlal cezası miktarının hesaplanma yöntemi net olarak bilinmediği için yıllar içinde biriken ceza miktarı ancak yaklaşık olarak tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, vize cezası olanlara tahminen ne kadarlık bir cezaları olduğu sorulduğunda en düşük 500 TL, en fazla 16.000 TL yanıtları alınmıştır; tahmini ortalama ceza miktarı 4.163 TL’dir.

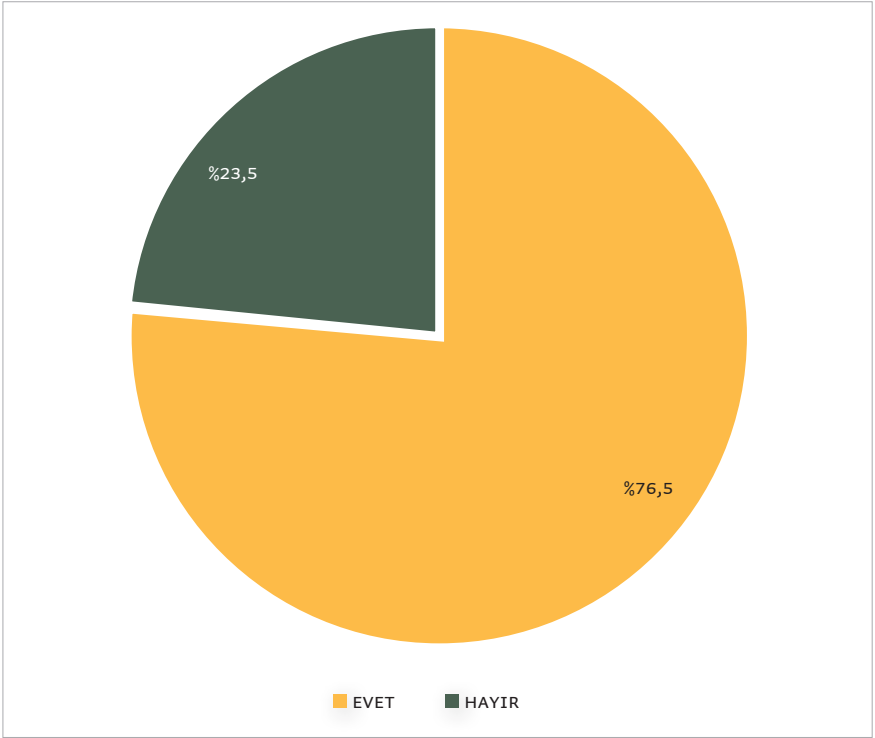
Derinlemesine görüşme yaptığımız göçmenlerden biri, durumunu şu şekilde aktarmıştır:

“Şu anda [oturma iznim] yok. Bir senelik iznim vardı, sonra param çalındı, cüzdanım çalındı ve bir daha alamadım. Başvurmak için param yoktu. Başvuru tarihime bir hafta kalmıştı, yeniden sigorta yaptıracaktım ikinci yıla uzatmak için, ama param çalındı ben de hayal kırıklığına uğradım. Bu bir haftada o kadar para bulmam mümkün değildi bu meseleyi halletmek için. Kira ödememiz gerekiyordu aynı zamanda, bunu halletmeyi tercih ettim. Artık ceza ödemek zorunda kalacağım.”

Bir diğer katılımcı ise oturma izninin ne anlama geldiğini aşağıdaki sözlerle aktarmıştır: “Daha yasal yaşamak, daha güvende hissetmek... Şimdi mesela yanımdan bir polis geçerken... Tabii ben korkmuyorum, panik olmuyorum, ama yine de içimde bir şey var... Ya şimdi kontrol etseler... Ne olacağını bilmiyorsun. Tutuklayabilir... Belki de bırakıp ‘git’ der. O anki kötü histen bahsediyorum. Ama belgeler tam olsa, sen de yasal otursan ne hırsızın ne suçlu, tamamdır o zaman... İstedğin gibi istediğin saatte gezebilirsin. İşte, yasal oturmanın iyi tarafı odur... Bu çok önemli.”

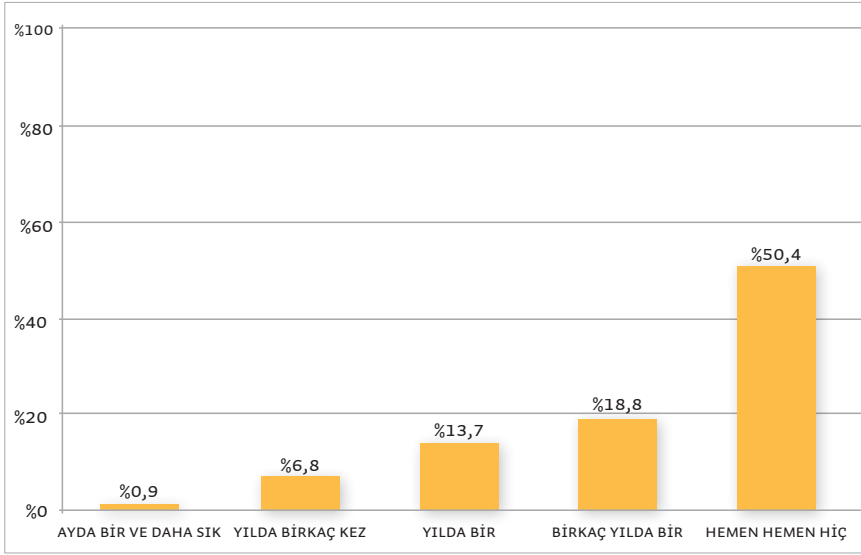
ERMENİSTAN'DAKİ YAŞAM

Şekil 18. Ermenistan'da akrabalar var mı?



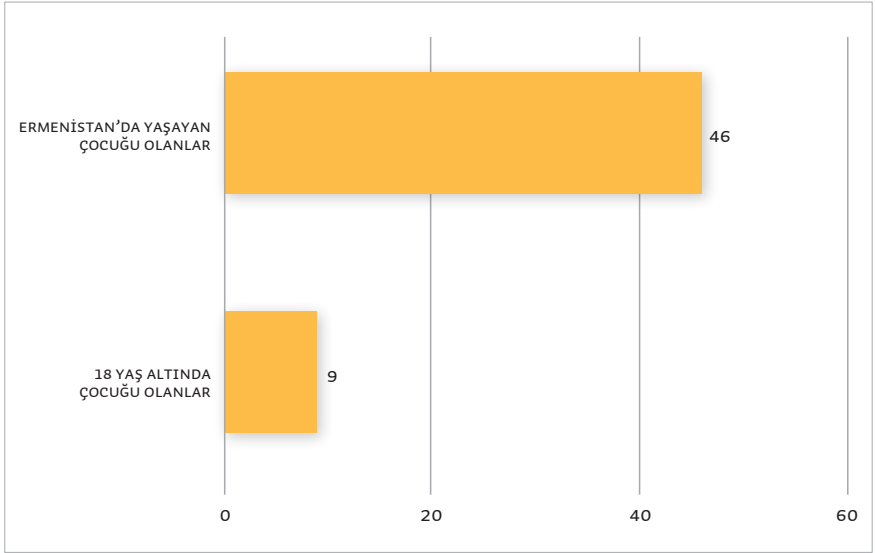
Görüştüğümüz kişilerin yüzde 77'si Ermenistan'da anne, baba ya da kardeş gibi yakın akrabaları olduğunu belirtmiştir. Akrabalar daha çok Yerevan, Gümrü, Vanadzor ve Eçmiadzin bölgelerinde yaşamaktadır.

Şekil 19. Ermenistan'daki akrabaları ziyaret etme sıklığı



Ermenistan'da akrabaları olan katılımcılara ne sıklıkta akrabalarını ziyaret ettikleri sorulduğunda yarısının “hemen hemen hiç” yanıtını verdiğini görmekteyiz. Yüzde 19'luk “birkaç yılda bir” yanıtı da bu orana eklendiğinde, yüzde 70'e yaklaşan bir kesimin Ermenistan'daki akrabalarını ziyaret edemediğini söyleyebiliriz. Türkiye'de oturma, çalışma izni ya da vizesi olmayan Ermenistan vatandaşlarında ise “hemen hemen hiç” yanıtı yüzde 78'e kadar çıkmaktadır. Akrabalarını yılda bir kez ziyaret edenlerin oranı yüzde 13,7; daha sık ziyaret edenlerin oranı yüzde 7,7'dir.

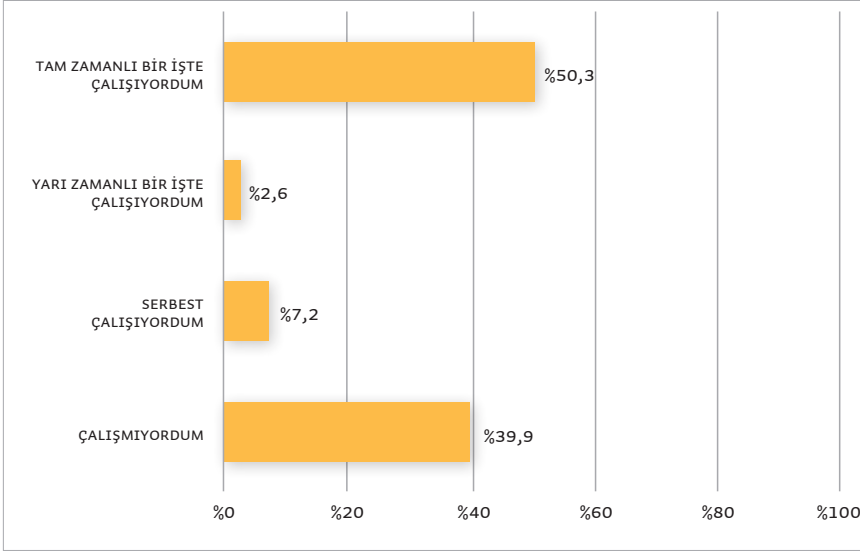
Şekil 20. Ermenistan'daki çocuklar



Görüştüğümüz kişilerin 46'sının halen Ermenistan'da yaşayan çocukları bulunmaktadır. Yaş dağılımına baktığımızda, bu kişilerin dokuzunun 18 yaş altında çocuklarını Ermenistan'da bıraktığı görülmektedir. Bu çocukların bakımını gö-rüşülen kişilerin anne babaları (yedi kişi) üstlenmiştir. Çocukları Ermenistan'da bulunanların 17'sinin çocuklarına maddi yardımda bulundukları öğrenilmiştir; bu yardım aylık 200 TL ile 2.400 TL aralığındadır, ortanca değer 800 TL olarak he-saplanmıştır.

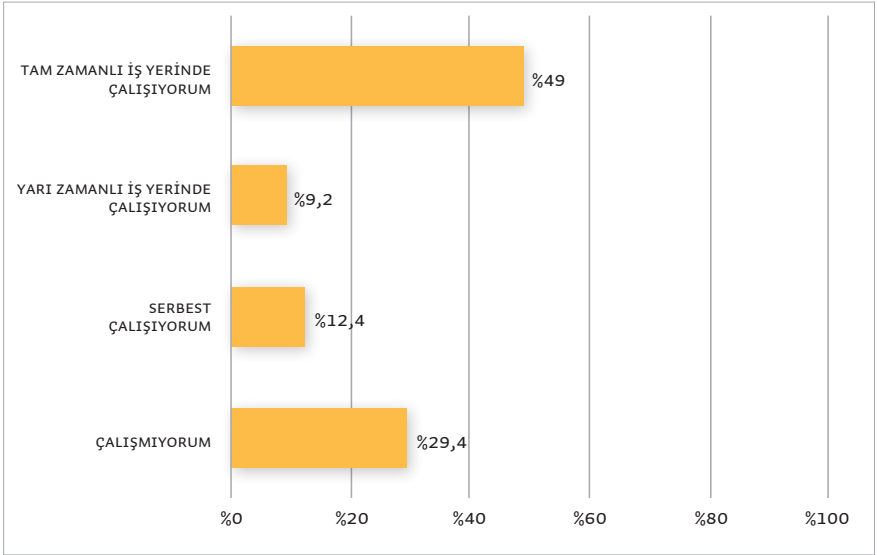
ÇALIŞMA DURUMU

Şekil 21. Ermenistan'dayken çalışma durumu



Görüştüğümüz kişilerin yüzde 50'si Ermenistan'dayken tam zamanlı bir işte çalıştığını söylemiştir. Yarı zamanlı veya serbest çalışanların oranı yüzde 10 iken, yüzde 40'lık bir kesim de Ermenistan'dayken çalışmadığını belirtmiştir. Çalışmayanların çalışmama sebepleri işsiz (23 kişi) veya ev hanımı (22 kişi) olmalarıdır. Ermenistan'dayken öğrenci olduğunu söyleyenlerin sayısı beştir.

Şekil 22. Türkiye’deki çalışma durumu



Görüştüğümüz kişilerin şu andaki çalışma durumlarına baktığımızda yüzde 50’sinin tam zamanlı, yüzde 9’unun yarı zamanlı ve yüzde 12’sininse serbest olarak çalıştığını görmekteyiz. Çalışmayanların oranı yüzde 29’dur. Bu rakamlar, Ermenistan’dayken çalışmayan bir kesimin Türkiye’de çalışmaya veya iş aramaya başladığını göstermektedir.

Çalışmayanların arasında 17 kişi iş aramaktadır, 15 kişiye ev hanımıdır ya da evle ilgili işlerle uğraşmaktadır. Hastalık ve benzeri sebeplerden çalışamayan beş kişi bulunmaktadır.

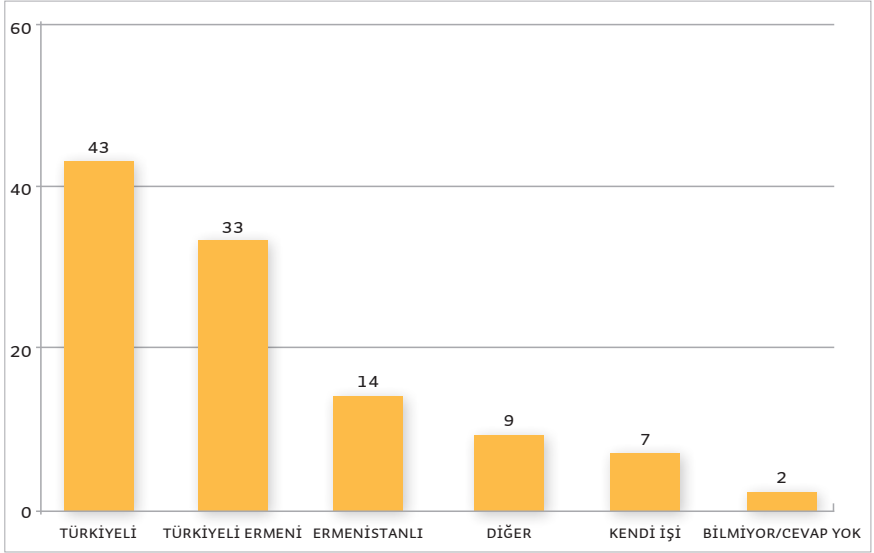
Üzerinde düşünülmesi gereken bir olgu, Türkiye’de oturma, çalışma izni ya da vizesi olmayanlarla, kayıtlı olarak Türkiye’de bulunanlar arasında çalışanların oranında herhangi bir fark görülmemesidir.

Diğer önemli bir durum da görüşülen kişilerin Ermenistan’da yaptıkları işler, meslekleri ve şu anda Türkiye’de yaptıkları işleri karşılaştırdığımız zaman ortaya çıkmaktadır. Elimizdeki anket sayısı açısından yapılan işlere baktığımızda oranlar çok küçük sayılara düştüğü için niceliksel analizler yapmayı engellese de; bazı örnekler vermek bir fikir oluşmasına yardımcı olacaktır.

Araştırmamıza katılan kişilerin Ermenistan’da eğitimini aldıkları meslekleri olarak belirtilen yanıtları sınıfladığımızda 16 hemşire/sağlık personeli; 11 muhasebeci

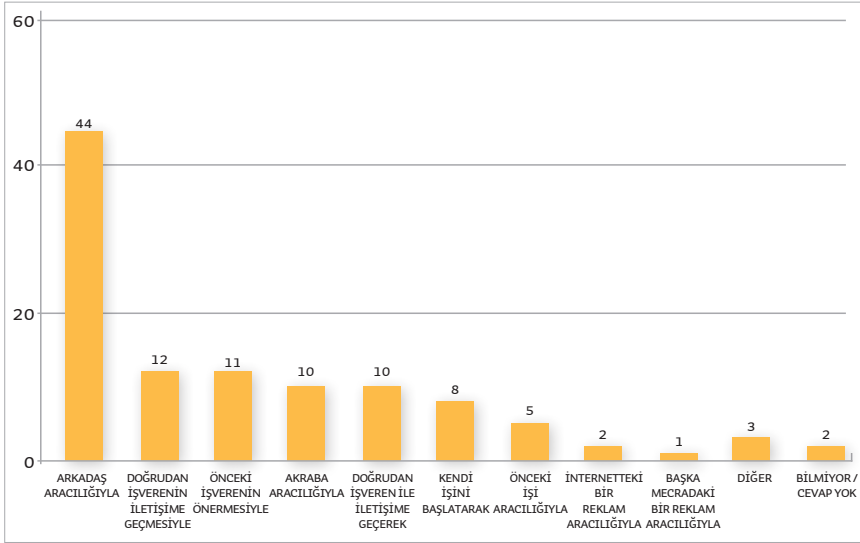
/ satış elemanı; dokuz öğretmen; sekiz diş hekimi / doktor / mühendis; sekiz kuaför; yedi teknisyen; dört yazar / gazeteci; dört müzisyen; bir dilbilimci / çevirmen / sporcu olmak üzere oldukça geniş kapsamlı bir liste sıralanmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı Ermenistan'da da eğitim aldıkları alanda çalışma imkânı bulamamıştır. Ancak asıl çarpıcı olan tablo Türkiye'de yaptıkları işlere baktığımızda ortaya çıkmaktadır: 35 kişi ev, otel ya da işyeri temizliği yaptığını; 24 kişi yaşlı, çocuk ve hasta bakımıyla uğraştığını; 11 kişi öğretmenlik yaptığını; 10 kişi kuyum ve ayakkabı fabrikasında işçilik yaptığını; altı kişi satış elemanı olarak çalıştığını; dört kişi aşçılık yaptığını; üç kişi ise kargo çalışanı olduğunu belirtmiştir. Aşağıdaki birkaç örnek fikir vermesi açısından kıymetlidir:

- *Mesleği inşaat mühendisliği olan bir göçmen Ermenistan'da fabrikada imalat amiri iken, Türkiye'de ayakkabı atölyesinde işçi olarak çalışıyor.*
- *Bir askerî doktor Ermenistan'da depo hamallığı yapmış, Türkiye'de ise ayakkabı atölyesinde işçi olarak çalışıyor.*
- *Ermenistan'da matematik eğitimi almış ve üniversitede bölüm başkanı olarak çalışmış bir göçmen, Türkiye'de çocuk bakıcılığı yapıyor.*
- *Ameliyathane hemşiresi olan bir göçmen, Türkiye'de aşçı asistanlığı yapıyor.*
- *Ermenistan'da diş hekimliği eğitimi almış olan bir göçmen, Ermenistan'da pazarda tüccarlık yapmış; Türkiye'de de ticaretle uğraşıyor.*
- *Ermenistan'da bir sanat okulunda öğretmenlik yapan bir ressam, Türkiye'de temizlik işinde çalışıyor.*



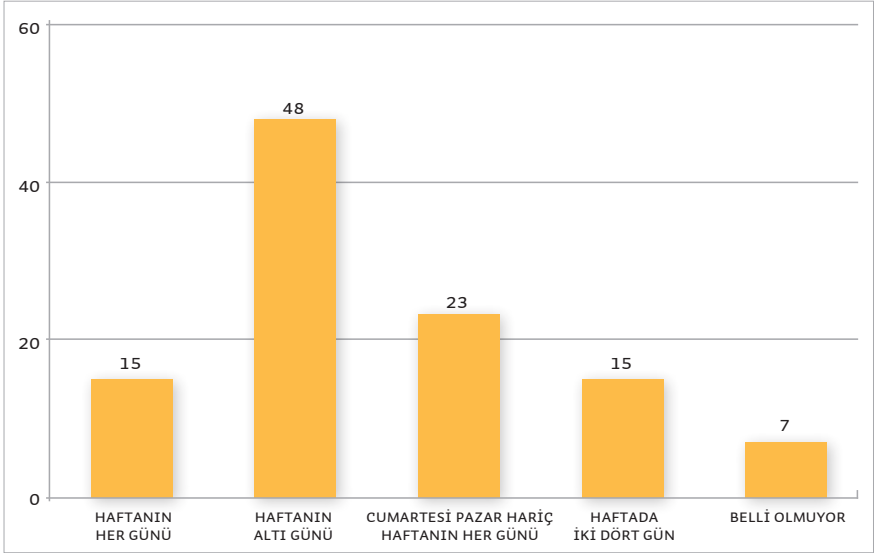
Şu anda çalışmakta olan 108 kişiden 43'ünün işvereni Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, 33'ü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Ermeni'dir. 14 kişi Ermenistan vatandaşı göçmenler tarafından istihdam edilmektedir. Yedi kişi ise kendi işinde çalışmaktadır. Ayrıca hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, hem de Ermenistan vatandaşı işvereni olan kişiler de bulunmaktadır.

Şekil 24. İş bulma kanalları



Çalışanlara çalıştıkları işi nasıl bulduklarını sordüğümüzda birinci sırada ‘arkadaş aracılığıyla’ yanıtı alınmıştır (44 kişi). Bu yanıtı ‘akraba aracılığıyla’ (10 kişi) yanıtlarını eklediğimizde, yakın çevrenin iş bulma konusunda önemli etkisi olduğunu söyleyebiliriz. İşverenin iletişime geçmesi (12 kişi), önceki işverenin önermesi (11 kişi), doğrudan işveren ile iletişime geçerek (10 kişi) ve önceki iş aracılığıyla (beş kişi) iş bulanlarının sayısının da görece yüksekliği, iş piyasasına dâhil olmuş kişilerin bir sonraki işlerini daha kolay buldukları izlenimini doğurmaktadır. Reklamlar ve benzeri iş bulma kanallarının ise pek etkin kullanılmadığı görülmektedir. Çalışmakta olan 108 kişiden sadece altısı iş bulmasına aracılık yapan kişi ya da kuruma ödeme yapmıştır.

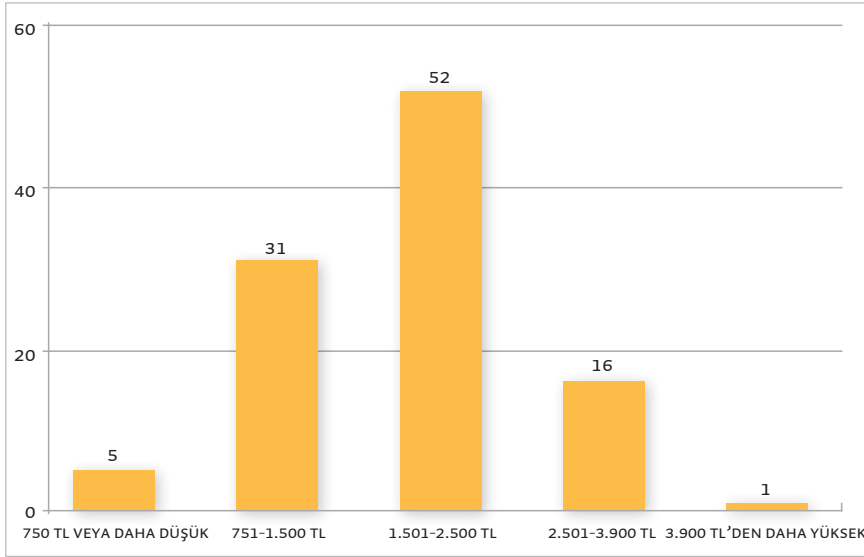
Şekil 25. Bir haftada çalışılan gün sayısı



Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi, çalışanların büyük çoğunluğu neredeyse her gün çalışmaktadır. Haftanın her günü çalışan 15 kişi, haftanın altı günü çalışansa 48 kişi bulunmaktadır. Sadece hafta içi çalışanların sayısı 23 iken, ‘esnek istihdam’ diyebileceğimiz şekilde çalışan 22 kişi bulunmaktadır.

Hafta içi çalışma saatleri başlangıcı genelde 08.30 (21 kişi) ve 09.00 (25 kişi) olarak belirtilmişken, mesainin sona ermesi de 17.00 (26 kişi) ve 18.00 (10 kişi) olarak görülmektedir. Hafta sonu çalışanlar da saat 09.00’da çalışmaya başlayıp, saat 17.00 civarında çalışmayı bırakmaktadır.

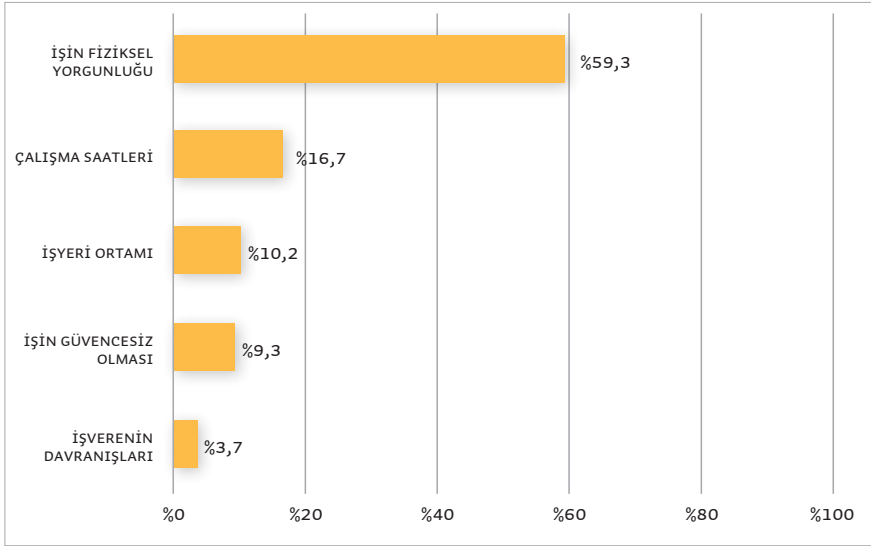
Şekil 26. Aylık ortalama kazanç



Aylık ortalama kazançlara baktığımızda 52 kişinin asgari ücret⁹ civarında bir gelire sahip olduğunu görmekteyiz. Beş kişi 750 TL veya altı, 31 kişiye 1.500 TL aralığında bir gelir kazanmaktadır. 2.500 TL üzerinde kazanan kişi sayısıysa 17 kişidir.

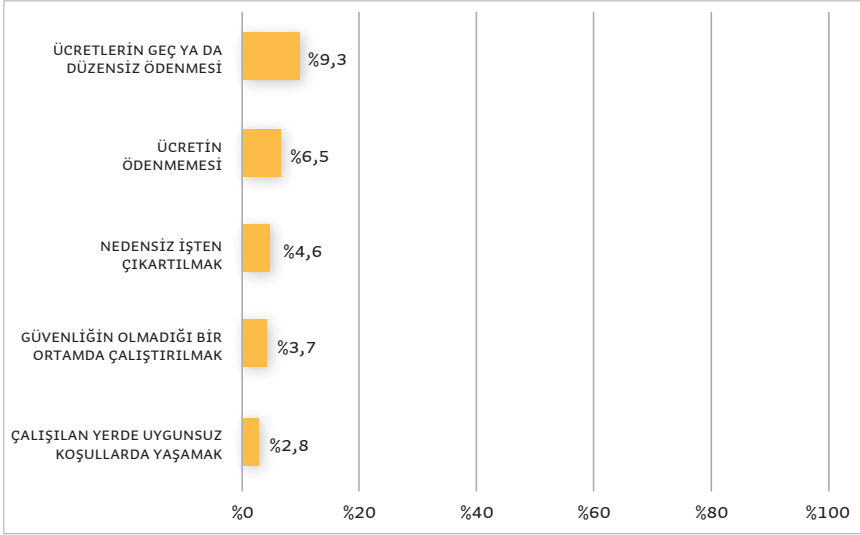
⁹ 2018 itibariyle, Türkiye’de asgari net ücret 1.600 TL civarındadır.

Şekil 27. Yapılan işin zor gelen tarafları (belirtenlerin oranı)



Çalışan katılımcılara bir dizi durum sayılmış ve çalıştıkları işte bu tür zorlukların olup olmadığı sorulmuştur. En fazla işin fiziksel yorgunluğu (yüzde 59) belirtilmişken, ikinci sırada çalışma saatleri (yüzde 17) gelmektedir. İşyeri ortamı (yüzde 10), işin güvencesiz olması (yüzde 9) ve işverenin davranışları (yüzde 4) daha düşük oranlarda belirtilmiştir. Görüştüklerimiz arasından 12 kişi sigortasının ödenmekte olduğunu söylemiştir; bu oran işverence güvencesiz istihdamın daha fazla tercih edildiğini göstermektedir.

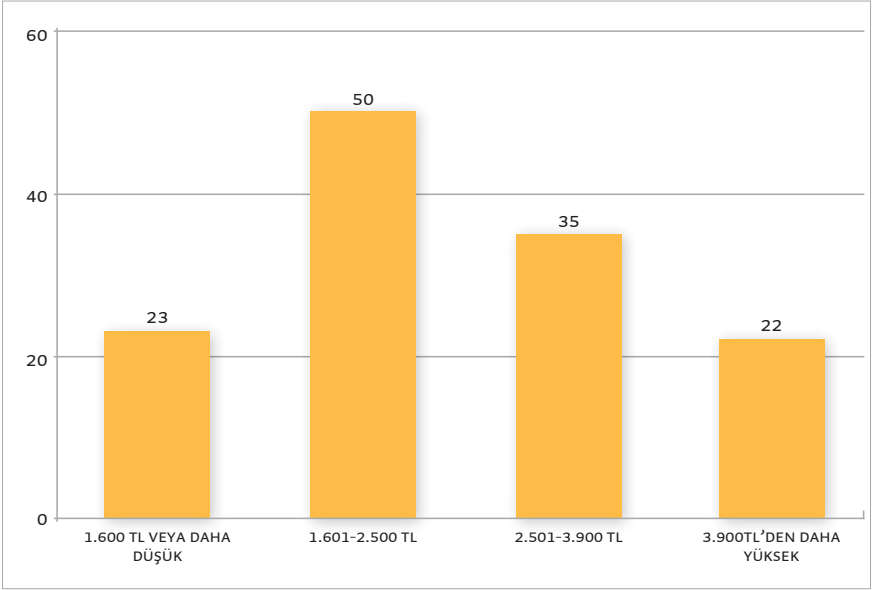
Şekil 28. İşyerindeki olumsuz şartlar (belirtenlerin oranı)



Çalışan katılımcılara iş yaşamlarıyla ilişkili bir dizi olumsuz durum sayılıp hiç başlarına böyle bir durumun gelip gelmediği sorulmuştur. Görüldüğü kadarıyla katılımcılar bu olumsuz durumları çok fazla yaşamamıştır. Ücreti düzensiz ödenenlerin yüzde 9, ödenmeyenlerin yüzde 7 olduğu göz önünde tutulursa, kayıt dışı istihdamda, özellikle diğer göçmenlerde sık görülen bu durumun Ermenistanlılar özelinde çok fazla olmaması üzerinde düşünölmeye değerdir. Bu açıdan araştırmaya katılan Ermenistanlıların diğer göçmen/mülteci gruplarına kıyasla daha ‘güvenceli’ bir çalışma yaşamına sahip olduklarını ifade ettiklerini söyleyebiliriz.

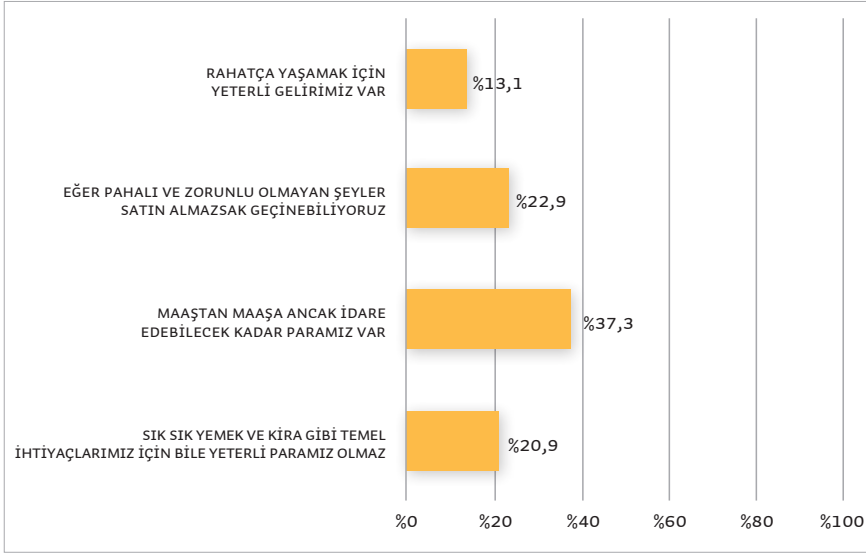
GEÇİM DURUMU

Şekil 29. Hanenin aylık geliri (belirtenlerin sayısı)



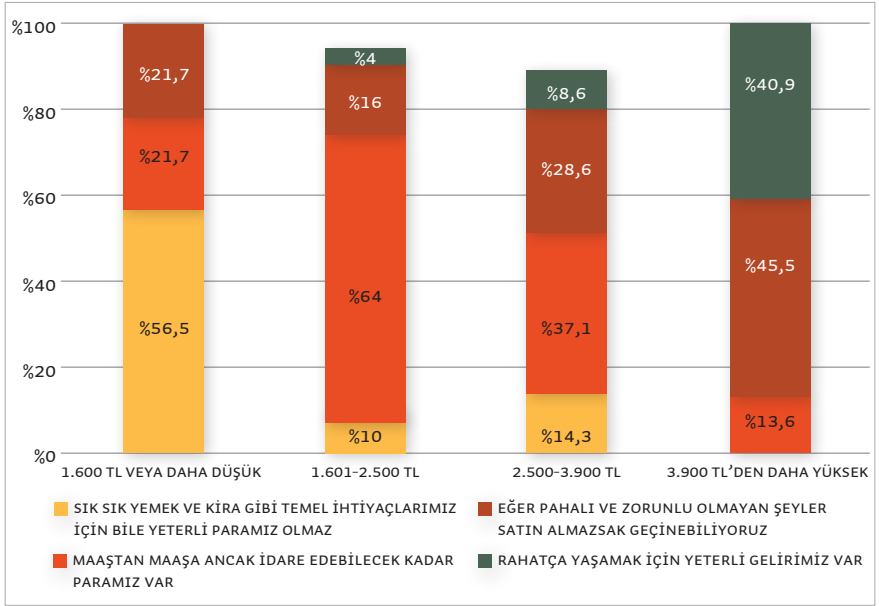
Görüşülen kişilere aylık ortalama hane gelirleri sorulduğunda 23 kişinin 1.600 TL ve daha düşük bir gelire sahip olduğu öğrenilmiştir. 1.601-2.500 TL arasında gelire sahip olanların sayısı 50'dir. 2.501-3.900 TL gelire sahip 35 hane bulunurken, 3.900 TL üstü gelire sahip 22 hane vardır. 23 kişi bu soruya yanıt vermemiştir.

Şekil 30. Hanenin geçim durumuna dair algılar



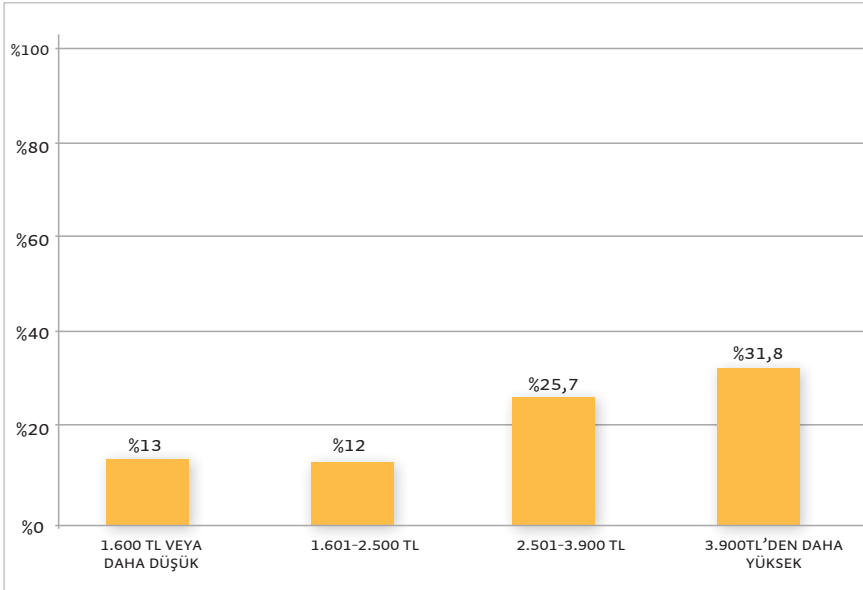
Görüştüğümüz kişilere ailelerinin geçim durumuna dair subjektif algılarını sordumuzda, yüzde 21’lik bir kesimin “sık sık yemek ve kira gibi temel ihtiyaçlarımız için bile yeterli paramız olmaz” yanıtını verdiğini görmekteyiz. Yüzde 37’lik kesimse “ancak idare edebilmektedir”. “Pahalı şeyler almazlarsa geçinebildikleri”ni söyleyenlerin oranı yüzde 23, “rahatça yaşayabilenler”in oranıysa yüzde 13’tür.

Şekil 31. Hanenin geçim durumuna dair algılar ve hane geliri



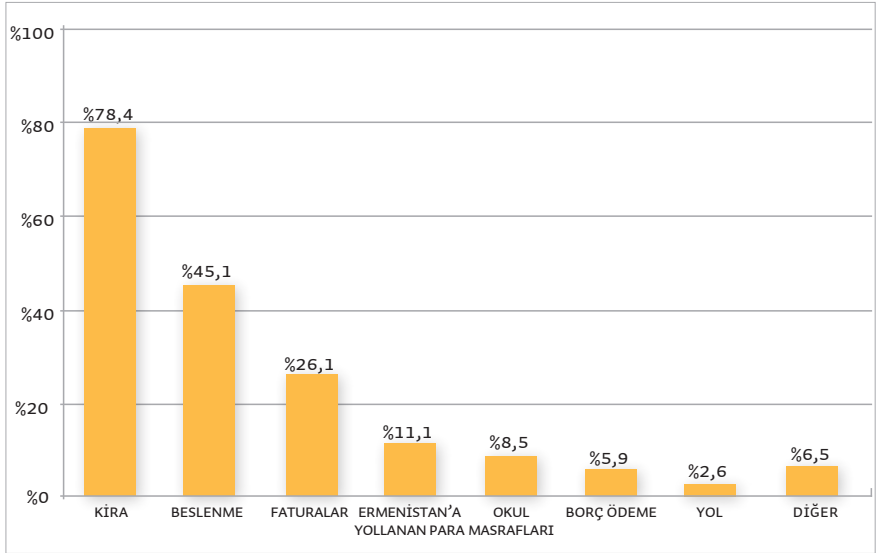
Tahmin edileceği üzere, görüşülen kişinin aylık hane geliriyle ailesinin geçim durumuna dair subjektif değerlendirmesi arasında bir ilişki bulunmaktadır. Aylık hane geliri 1.600 TL altında olanların yüzde 57'si geçim sıkıntısı çektiğini belirtirken, bu oran daha üst gelir dilimlerinde yüzde 10 civarına inmekte, 3.900 TL ve üstü gelir diliminde ise bu yanıtı veren kimseye rastlanmamaktadır. Keza, bu gelir dilimindekilerin yüzde 41'i rahatça yaşayabildiğini söylerken, hane geliri azaldıkça bu yanıt oranları düşmektedir.

Şekil 32. Tasarruf yapabilenlerin oranı ve aylık hane geliri



Her ne kadar düşük gelirli ailelerin geçim sıkıntısı çektikleri görülse de, ortalama bir ayda tasarruf yapabilenlerin oranının 1.600 TL ve altında gelir sahibi olanlar arasında yüzde 13 olduğunu görmekteyiz. Bu oran 1.601-2.500 TL diliminde aynı kalmışken, 2.501-3.900 TL diliminde yüzde 26'ya, 3.900 TL ve üstünde yüzde 32'ye yükselmektedir. Bu rakamlar, Ermenistan vatandaşı göçmen ailelerin gelirleriyle orantısız bir şekilde tasarruf yaptıklarını göstermektedir.

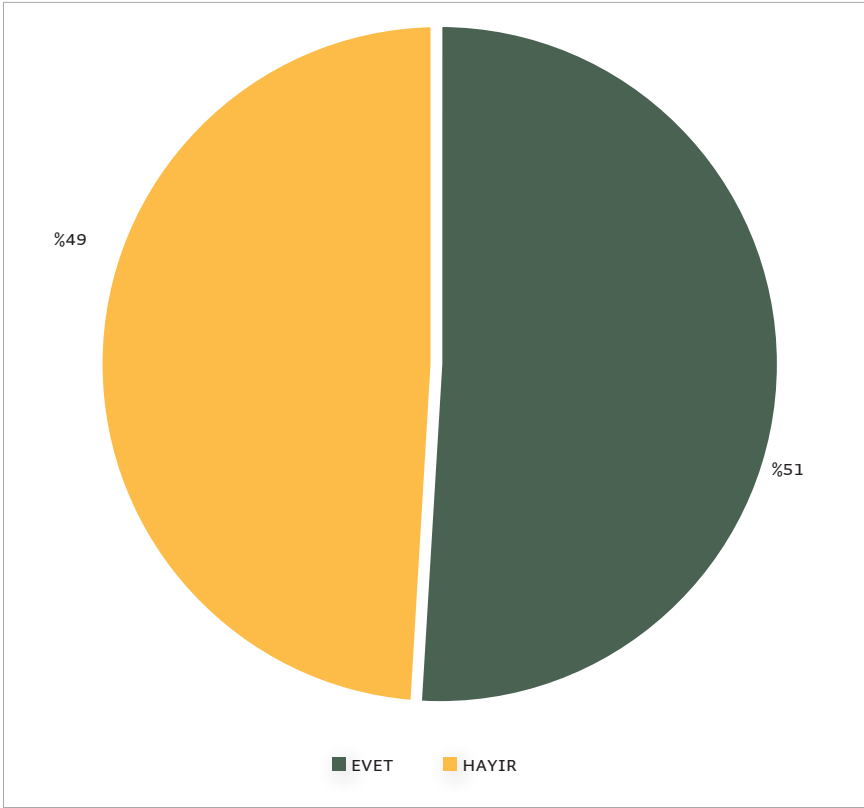
Şekil 33. En yüksek iki harcama kalemi (iki yanıt, belirtilenlerin oranı)



Görüşülen kişiler en yüksek harcamayı kira (yüzde 78) ve beslenme (yüzde 45) kalemlerine yaptıklarını belirtmiştir. Yüzde 26'lık bir kesim fatura ödemelerini en yüksek iki harcama kalemi arasında saymıştır. Her on kişiden biri ise Ermenistan'a gönderdiği parayı en yüksek iki harcama kalemi arasında saymıştır. Bu konu biraz ileride daha detaylı tartışılacaktır. 'Okul masrafları' yanıtıysa yüzde 9'luk bir kesimden gelmiştir; borç ödediğini söyleyenler de -ki bu konuya da ileride değinilecektir- yüzde 6 oranındadır.

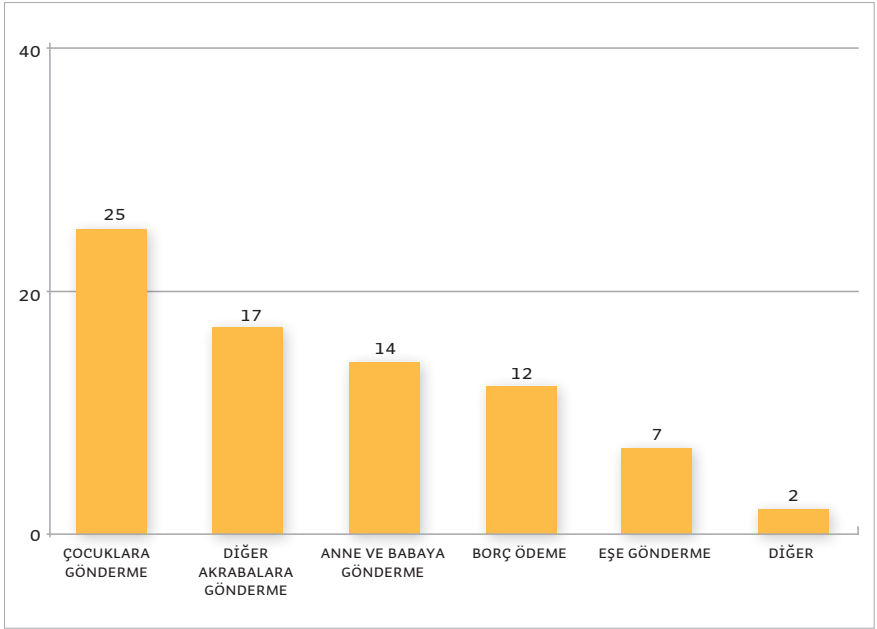
Görüşülen kişilerin yüzde 28'i (42 kişi) Türkiye'de, yüzde 28'i (42 kişi) de Ermenistan'da kişilere borcu olduğunu söylemiştir. Kimlere borçlu olduğu sorulduğunda söz konusu Türkiye'deki alacaklılar olduğunda 'tanıdık' (14 kişi), 'bakkal' (yedi kişi) ve 'arkadaş' (altı kişi) yanıtı alınmıştır. Ermenistan'daysa bankaya borçlu olanların sayısı 37'dir. Bu açıdan bakıldığında, Ermenistan'da bankalara olan borçların ciddi bir bağımlılık yarattığını söyleyebiliriz.

Şekil 34. Ermenistan'a para gönderenlerin oranı



Şekil 34, görüştüğümüz kişiler arasında Ermenistan'a para gönderenlerin oranını göstermektedir. Görüldüğü üzere, her iki kişiden biri Ermenistan'a düzenli olarak para göndermektedir. Ermenistan'da anne, baba ya da kardeş gibi yakın akrabaları olanlar arasında Ermenistan'a para gönderenlerin oranı yüzde 56, Ermenistan'da yaşayan çocukları olanlar arasında yüzde 80'dir. Ermenistan'daki bağlar, Türkiye'de çalışıp, tasarruf yapıp Ermenistan'a para gönderilmesine yol açmaktadır.

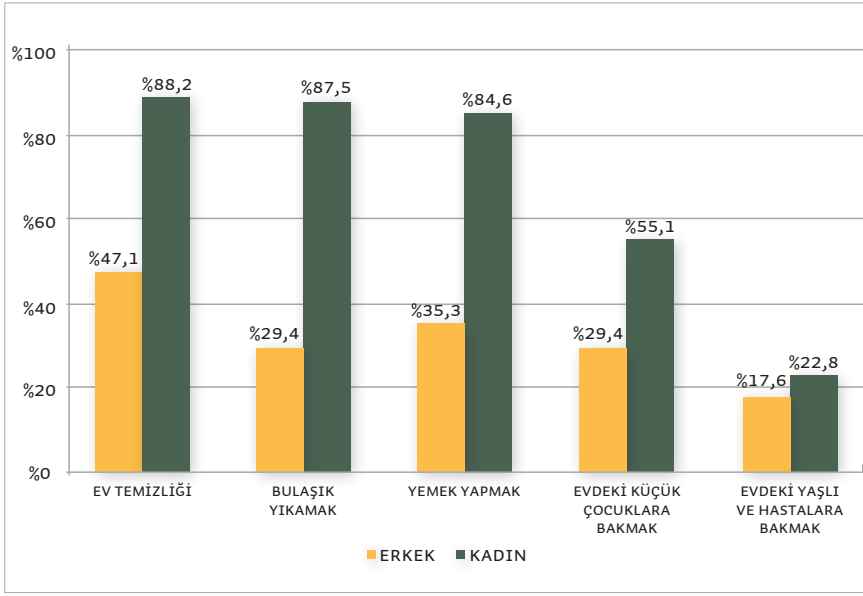
Şekil 35. Ermenistan'da para gönderilen kişi / para gönderme nedeni



Ermenistan'da kime para gönderildiği sorulduğunda birinci neden olarak 'çocuklar' (25 kişi) gösterilmiştir. İkinci sırada diğer akrabalar (17 kişi), üçüncü sırada da anne ve baba (14 kişi) belirtilmiştir. Borç ödemek için para gönderenlerin sayısı 12'dir. Bu rakamlar, daha önce söylediğimiz üzere Ermenistan'daki bağlantıların önemine işaret etmektedir. Gönderilen rakam sorulduğunda çoğunluğun 400-800 TL arasında bir gönderim yaptığı (36 kişi) görülmektedir. Para gönderme aracı olarak daha çok para transferi acenteleri/servisleri (30 kişi) ve Ermenistan'a giden tanıdıklar (27 kişi) tercih edilmektedir. Ticaret yapanlarla gönderim yapan kişi sayısı 16'dır. Banka havalesi ve benzeri resmî kanalları tercih edenlerin sayısı çok azdır. Bunu da hem ülkede düzensiz göçmen olarak bulunan Ermenistanlıların banka hesabı açamamasının hem de Türkiye ile Ermenistan arasında banka transfer işlemlerinin özel bir prosedür ve onaya bağlı olarak yapılabilmesinin sonucu olarak değerlendirebiliriz.

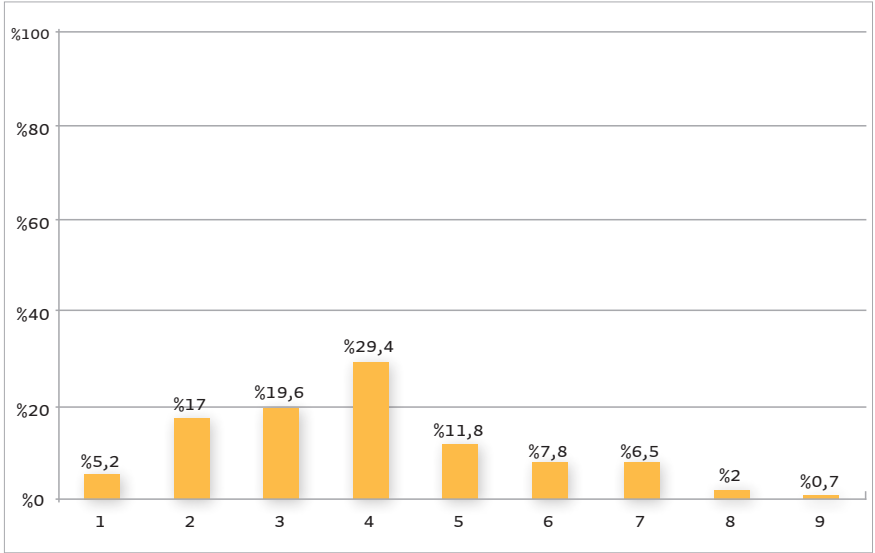
EVDE YAŞAM

Şekil 36. Evdeki iş yükü ve cinsiyet



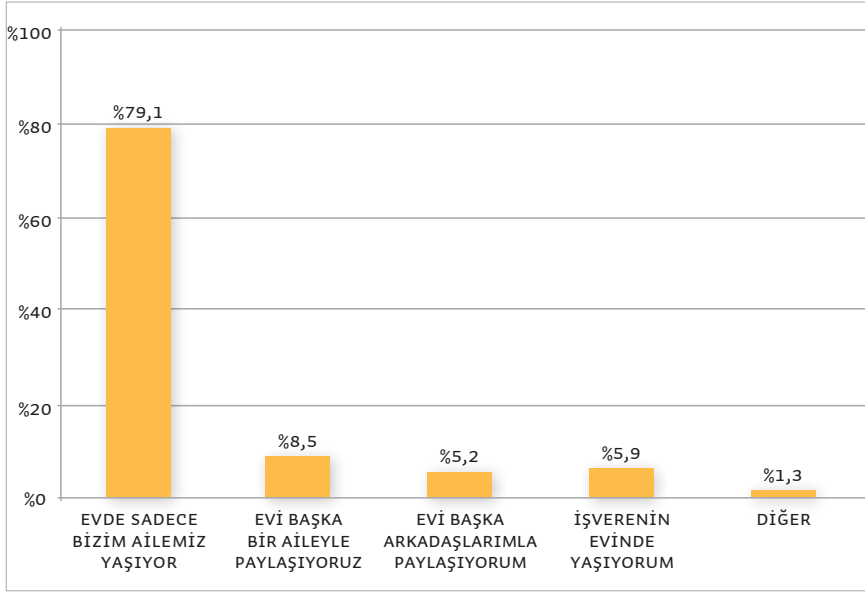
Görüşülen kişilere bir dizi ev faaliyeti sayılmış ve bu faaliyetleri yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere, evdeki iş yükü açısından kadınlar ve erkekler arasında çok önemli farklar bulunmaktadır. Kadınlar arasında ev temizliği yapanların oranı yüzde 88, bulaşık yıkayanların oranı yüzde 88 ve yemek yapanların oranı yüzde 85'tir. Küçük çocuklara baktığını söyleyenlerin oranı yüzde 55, evdeki yaşlı ve hastalara bakanların oranıysa yüzde 22'dir. Buna karşılık, erkeklerin yüzde 47'si ev temizliği yapmakta, yüzde 29'u bulaşık yıkamaktadır; yemek yapanların oranıysa yüzde 35'tir. Küçük çocuklara bakanlar yüzde 29, evdeki yaşlı ve hastalara bakanlarsa yüzde 18 oranındadır.

Şekil 37. Yaşanan evde kalan kişilerin sayısı



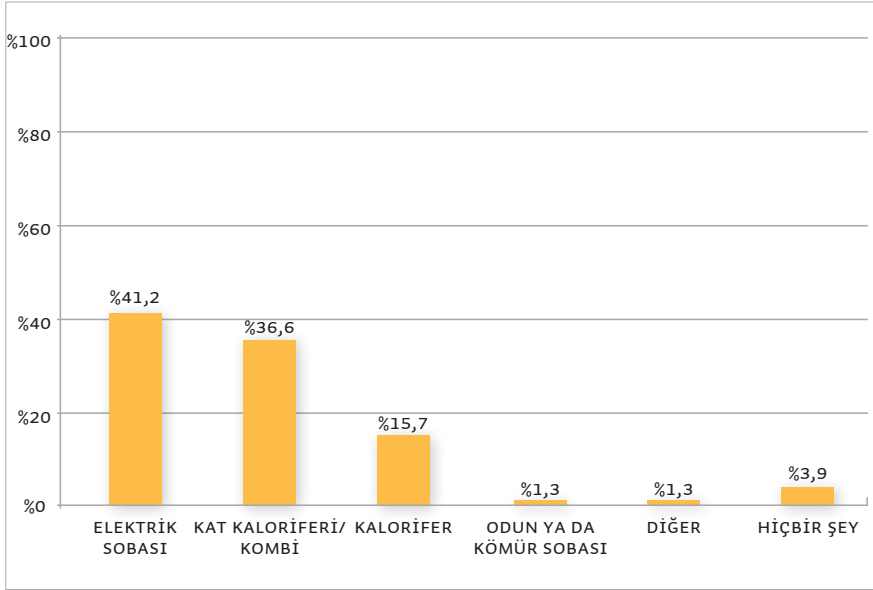
Araştırmaya katılanların neredeyse hemen hepsinin (yüzde 94) apartman dairelerinde yaşadığı görülmüştür. Gecekondu ya da müstemilat gibi bir yerde yaşayanlar ise yüzde 5 civarındadır. Bir evde kaç kişi kaldığı sorulduğunda ortalanca değer olarak 4 görülmüştür; görüşülenlerin yüzde 70'i, dört veya daha az kişinin kaldığı evlerde yaşamaktadır. Bununla birlikte yaklaşık yüzde 15'lik bir grubunsa görece kalabalık, altı veya daha fazla kişinin kaldığı evlerde yaşadığı öğrenilmiştir.

Şekil 38. Yaşanan evde kaç aile kalıyor?



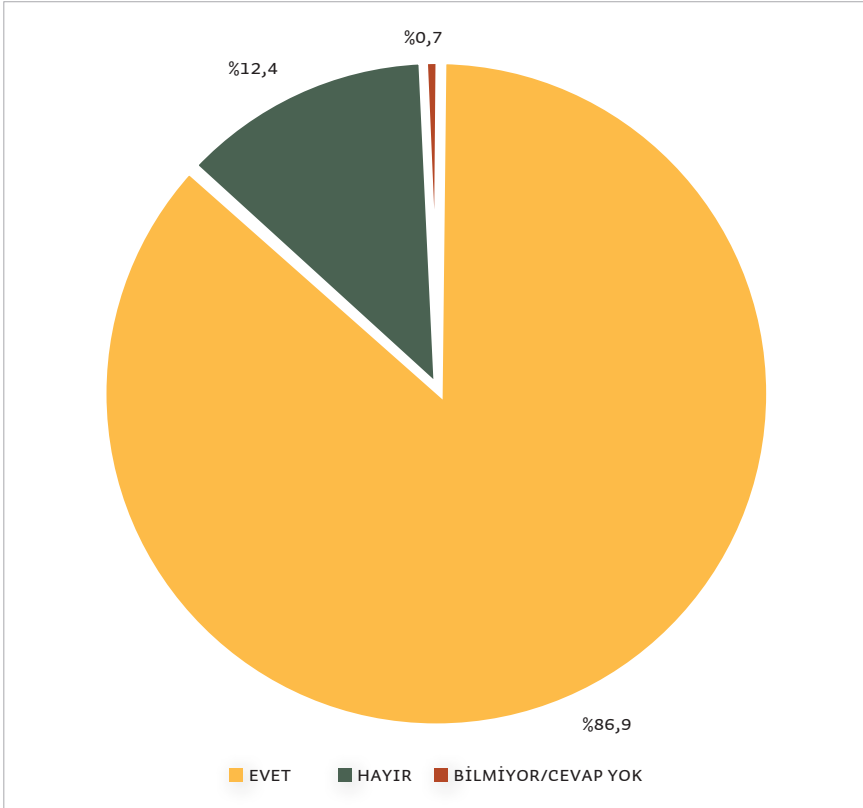
Şekil 38, yaşanan evde sadece kendi ailesiyle yaşadığını söyleyenlerin oranının yüzde 79 olduğunu göstermektedir. Başka bir aileyle yaşayanların oranı yüzde 9, evi arkadaşlarıyla paylaşanların oranı yüzde 5'tir. Yüzde 6'lık bir grup işverenin evinde yaşamaktadır.

Şekil 39. Yaşanan evdeki ısıtma aracı



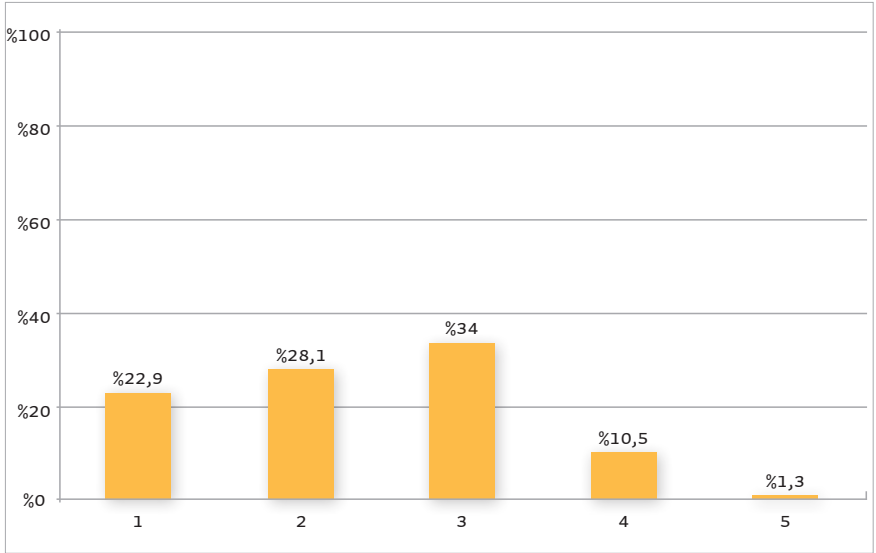
Görüştüğümüz kişilerin yaşadıkları evlerin önde gelen ısıtma aracı elektrik sobasıdır (yüzde 41). İkinci sırada kat kaloriferi/kombi (yüzde 37), üçüncü sırada da kalorifer (yüzde 16) gelmektedir.

Şekil 40. Yaşadığınız ev kiralık mı?



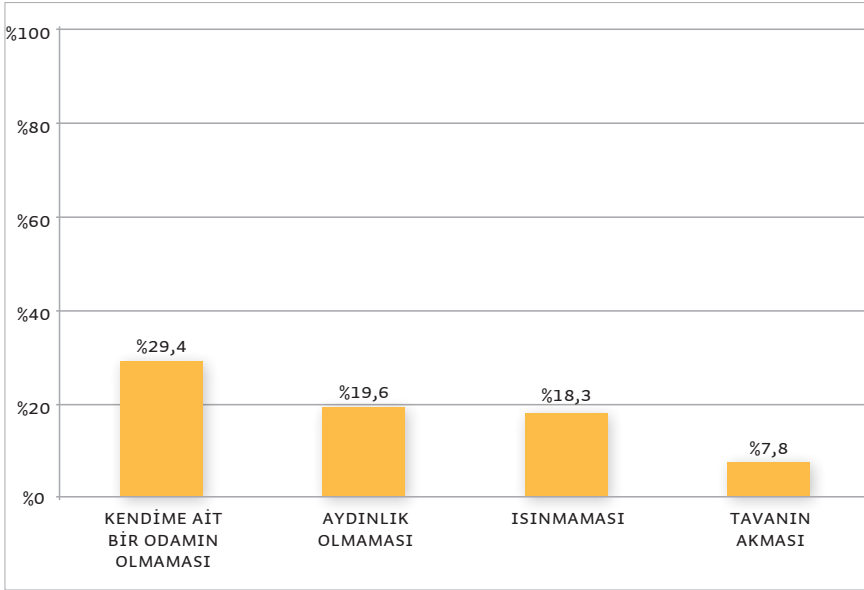
Görüştüğümüz kişilerin yüzde 87'si kiralık bir evde oturmaktadır. Ortanca kira değeri 1.000 TL'dir; başka bir deyişle kirada oturanların yüzde 50'si 1.000 TL'den daha düşük bir kira ödemektedir. Ödenen maksimum kira 2.500 TL'dir. Kirada oturanların yüzde 60'ı, oturdukları evde bir kira sözleşmesine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Şekil 41. Yaşanan evdeki oda sayısı (salon dahil)



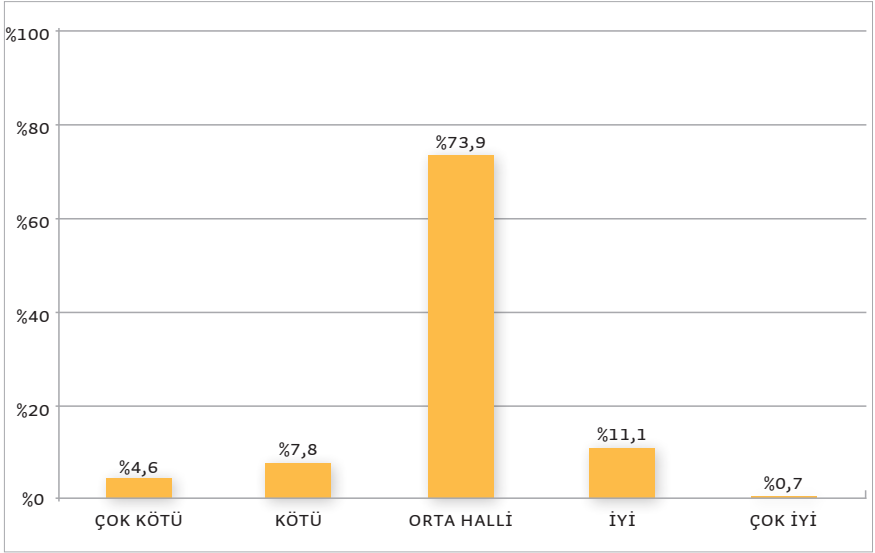
Görüştüğümüz kişilerin yüzde 23'ünün tek odalı, yüzde 28'inin salon dahil 2 odalı ve yüzde 34'ününse salon dahil üç odalı evlerde yaşadıklarını görmekteyiz. Evlerin geniş olmasına karşın, binaların yaşlı olduğu görülmektedir. Sadece yüzde 15'i 10 yıldan daha genç bir binada oturmaktadır; yarısından fazlası 35 yıllık veya daha yaşlı binalarda yaşamaktadır. Bu açıdan görüştüğümüz kişilerin kentin eski mahallelerinde yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Şekil 42. Oturulan evde yaşanan sorunlar



Katılımcıların yaşadıkları evlere dair şikâyetlerini sorduğumuzda birinci sırada yüzde 29 ile kendisine ait bir odanın olmaması söylenmiştir. Daha önce salon dahil tek ya da iki odalı evlerde yaşadıklarını öğrendiğimizden, kişinin böyle bir ortamda mahremiyetinin fazla olmayacağı açıktır. İkinci sırada yüzde 20 ile aydınlık olmaması belirtilmiştir; benzer bir oran da ısınmama sorunu için söylenmiştir. Yüzde 8’lik bir kesimse tavanın akmasından şikâyetçidir.

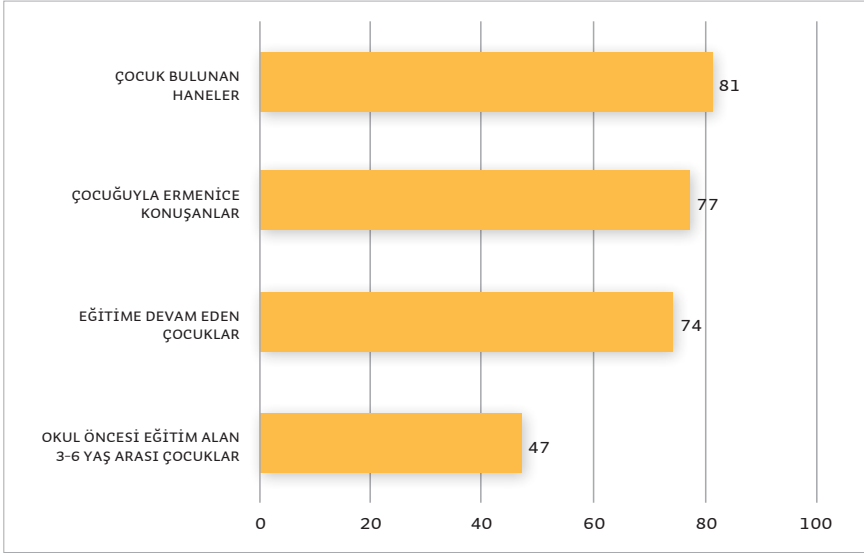
Şekil 43. Yaşanan çevredeki insanlarla karşılaştırıldığında ekonomik durum



Çalışmaya katılanlara kendi ekonomik durumlarını çevrelerindeki ailelerle karşılaştırmaları istendiğinde, neredeyse hiçbiri “çok iyi” yanıtını vermemiştir. “Çok kötü” ve “kötü” yanıtlarının toplamı yüzde 12, “çok iyi” ve “iyi” yanıtlarının toplamı da yüzde 12’dir. Yüzde 74’lük bir kesim kendilerini “orta halli” olarak tanımlamıştır.

ÇOCUKLARIN DURUMU

Şekil 44. Çocuklarla ilgili bilgiler

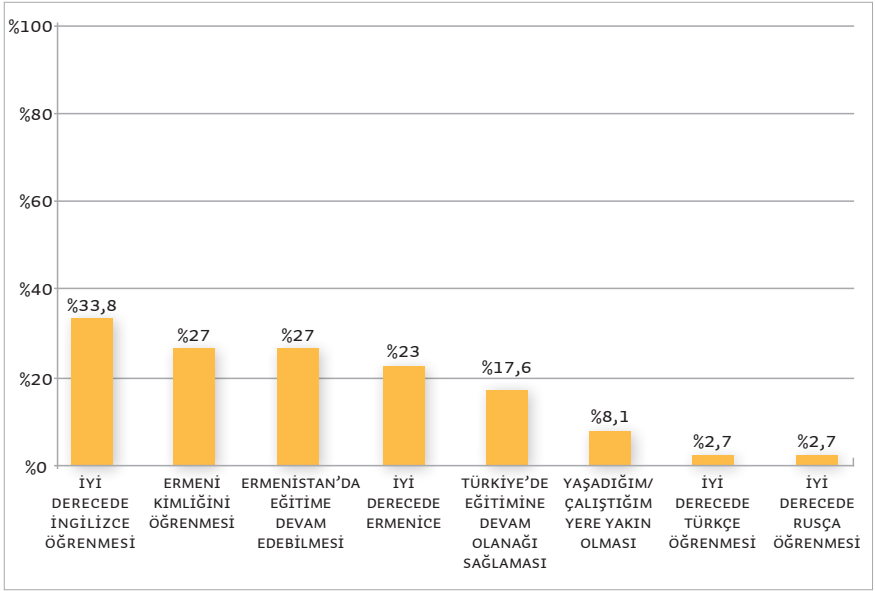


Araştırma kapsamında görüştüğümüz hanelerin 81'inde en az bir çocuk bulunduğu öğrenilmiştir. 81 hanenin 77'sinde çocuklarla konuşulurken Doğu Ermenicesi kullanılmaktadır. 81 hanenin 74'ünde çocuklar eğitimlerine devam etmektedir; sekiz hanede eğitimine ara vermiş çocuk bulunmaktadır. Çocuğun eğitimine ara vermesinin birinci nedeni olarak maddi sorunlar belirtilmiştir; ailenin çocuğu okula gönderecek maddi durumu yoktur ya da çocuğun çalışarak aileye katkıda bulunması gerekmektedir. Keza, üç ila altı yaş arasında çocuk bulunan 50 hanenin 47'sinde çocuklar okul öncesi eğitim almıştır.

Eğitimine devam eden çocukların 28'i Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na, 44'üyse İstanbul'daki Ermeni okullarına gitmektedir. İki kişiden yanıt alınamamıştır.

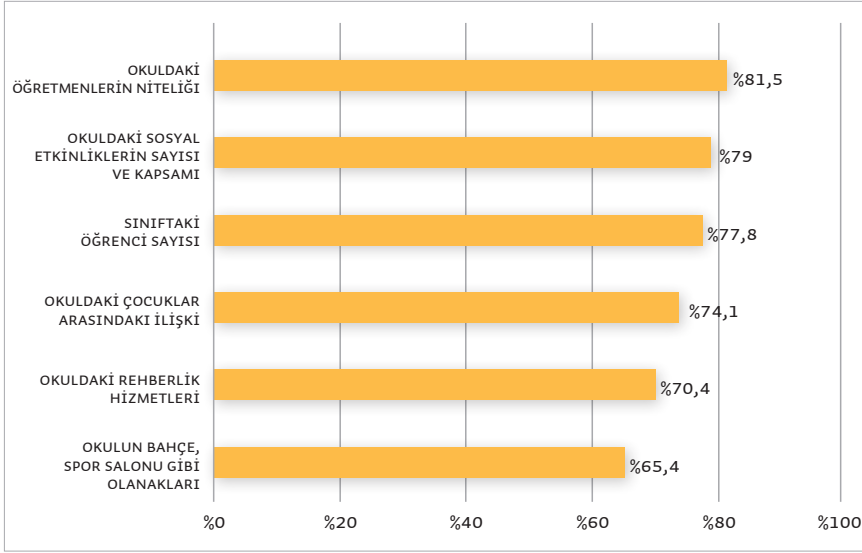
Çocukların eğitimlerine nerede devam edecekleri sorulduğunda 22 kişi Ermenistan'da, 15 kişi İstanbul'daki bir Ermeni okulunda eğitimlerine devam edeceklerini söylemiştir. Dört kişi çocukların Türkiye'de bir Türk okuluna gideceklerini söylerken, üç kişi de okulu bırakacaklarını söylemiştir. Bu soruya yanıt vermeyen ya da "bilmiyorum" diyen 29 kişi bulunmaktadır.

Şekil 45. Çocukların eğitiminde öncelikler (iki yanıt, yanıtların oranı)



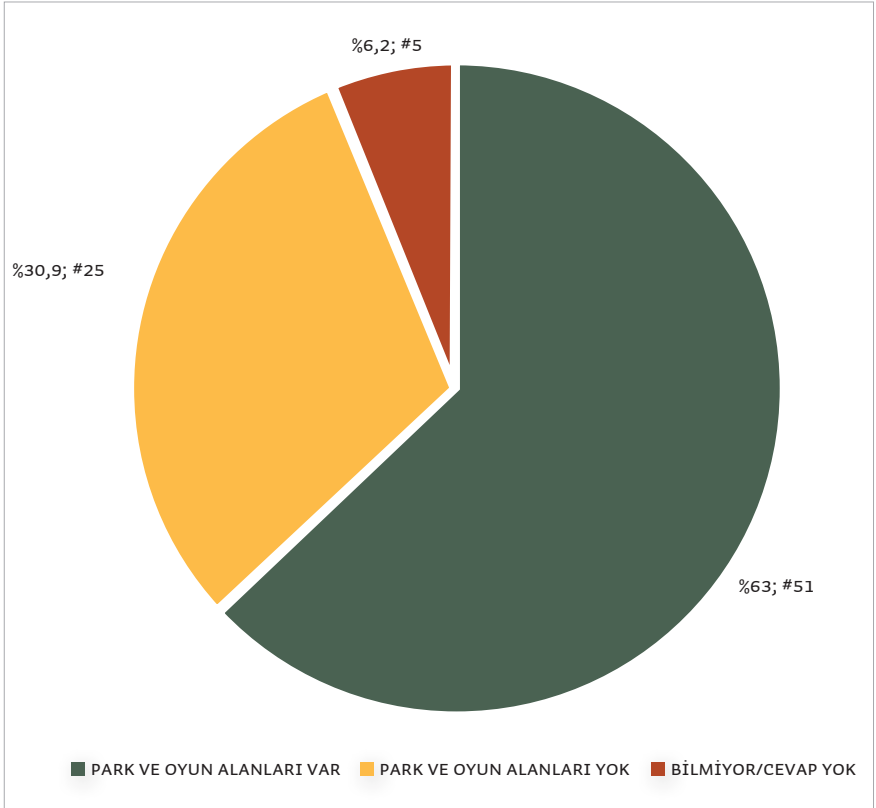
Çocukların eğitiminde önem verilen konular Şekil 45'te gösterilmektedir. Birinci sırada yüzde 34'lük bir oranla iyi derecede İngilizce öğrenilmesi gelmektedir. Üç yanıt bize Ermeni kimliğinin veliler için önemini göstermektedir: Ermeni kimliğini öğrenmesi (yüzde 27), Ermenistan'da eğitimine devam edebilmesi (yüzde 27) ve iyi derecede Ermenice öğrenmesi (yüzde 23). Türkiye'de eğitimine devam olanağı sağlaması yanıtıysa yüzde 18'de kalmıştır.

Şekil 46. Çocukların eğitiminden memnuniyet



Çocukları okula devam eden ebeveynlere, çocukların eğitim aldıkları okula ve öğretmenlere dair bir dizi konu sayılmış ve bu konulardan memnun olup olmadıkları sorulmuştur. Veliler, genel olarak okul ve öğretmenlerden memnundurlar. En yüksek “memnunum” yanıtları okuldaki öğretmenlerin niteliği (yüzde 82), sosyal etkinliklerin sayısı ve kapsamı (yüzde 79), sınıftaki öğrenci sayısı (yüzde 78) ve okuldaki çocuklar arasındaki ilişkilerdir (yüzde 74). En düşük memnuniyetse, yüzde 65 ile okulun bahçe, spor salonu gibi olanakları konusundadır.

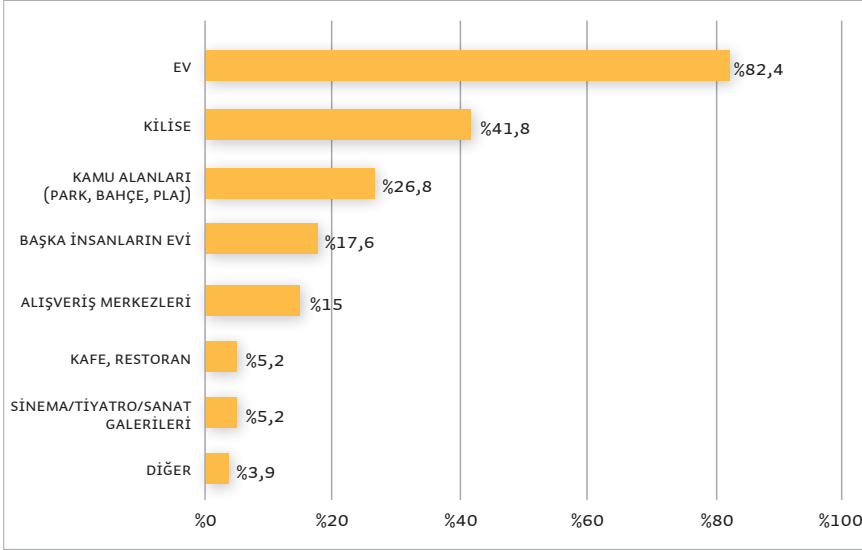
Şekil 47. Yakın çevrede park ve oyun alanları var mı? (yüzde, sayı)



Çocuk sahibi olan 81 kişiye yakın çevrede çocuklar için park ve oyun alanlarının olup olmadığı sorulmuştur. 51 kişi (yüzde 63) var olduğunu, 25 kişi (yüzde 31) de olmadığını söylemiştir. Yakın çevresinde park ya da oyun alanları olanların 43'ü bu alanlardan yararlanmaktadır; 33 kişi bu alanların niteliklerinden memnun olduğunu söylemiştir.

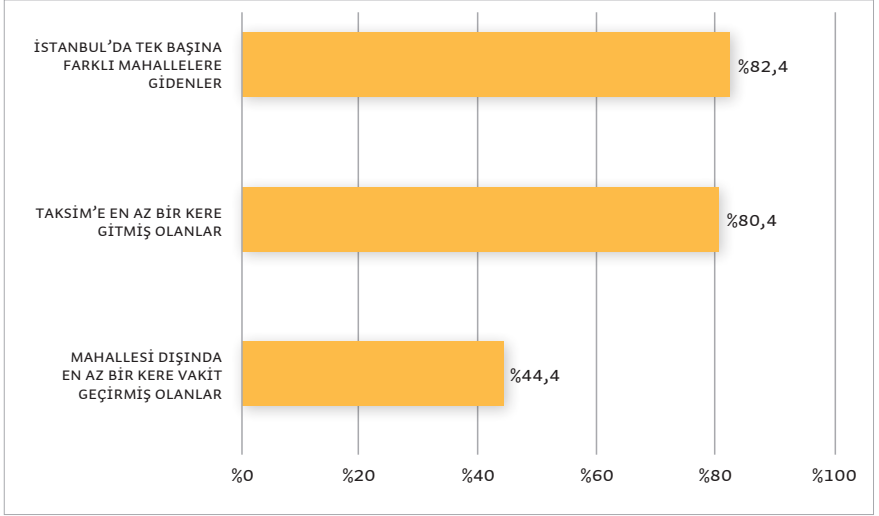
YAŞANAN ÇEVRE VE GÜVENLİK

Şekil 48. Boş zamanlarda en fazla vakit geçirilen yerler (üç yanıt, yanıt verenlerin oranı)



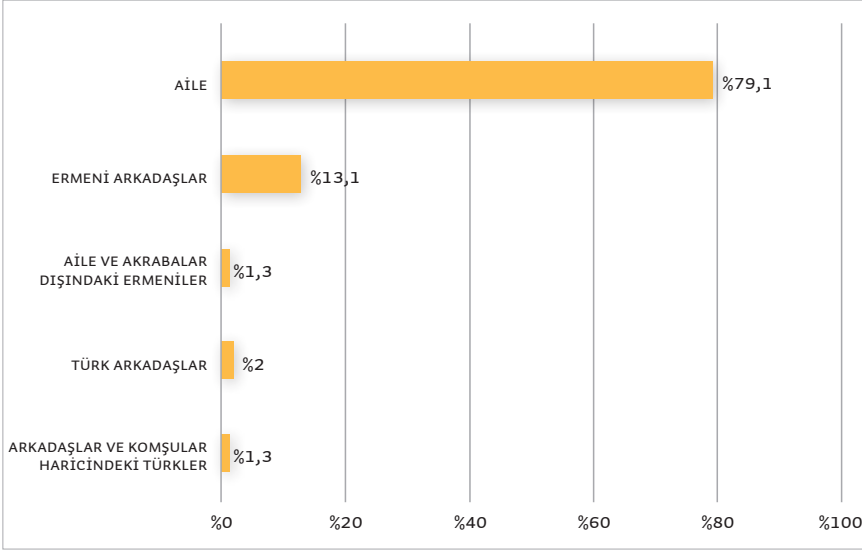
Araştırmaya katılanların boş vakitlerini çoğunlukla evde (yüzde 82) geçirdiğini görmekteyiz. Yüzde 42’lik bir kesim ‘kilise’ yanıtını vermiştir. Park, bahçe ve benzeri kamu alanlarında vakit geçirenlerin oranı yüzde 27’dir. Arkadaşlarını ziyarete gidenlerin (yüzde 18) ya da alışveriş merkezlerinde vakit geçirenlerin (yüzde 15) oranları görece olarak düşüktür; bu açıdan görüştüğümüz kişilerin kapalı bir yaşam sürdükleri söylenebilir.

Şekil 49. İstanbul'u tanıma



Görüştüğümüz kişilerin kentsel yaşama ne kadar dahil olduklarını anlamak amacıyla bir dizi soru sorulmuştur. Yüzde 82'lik bir kesim İstanbul'da tek başına farklı mahallelere gittiğini söylemiştir. Taksim'e en az bir kere gitmiş olanların oranı yüzde 80'dir. Öte yandan, anketin yapılmasından önceki hafta mahallesi dışında en az bir kere vakit geçirenlerin oranı yüzde 44'tür.

Şekil 50. Çalışılmayan zamanlarda kimlerle vakit geçiriliyor?



Görüştüğümüz kişiler, çalışmadıkları zamanlarda en çok aileleriyle vakit geçirmektedirler (yüzde 79). “Ermeni arkadaşlar” (yüzde 13) yanıtı bir kenara bırakırsa, bu kişilerin sadece aileleriyle çevrili bir yaşamları olduğunu söyleyebiliriz. Ankete katılanların 32’si çok sık görüştüğü Türkiyeli arkadaşı olduğunu belirtirken, 35 kişi arada bir görüştüğü Türkiyeli arkadaşı olduğunu söylemiş, 83 kişi ise alışveriş dışında Türkiyelilerle ilişki kurmadığını belirtmiştir. Bu veri, araştırmamıza katılan kişilerin yarısından fazlasının sadece alışveriş için Türkiyelilerle ilişkisi olduğunu göstermektedir.

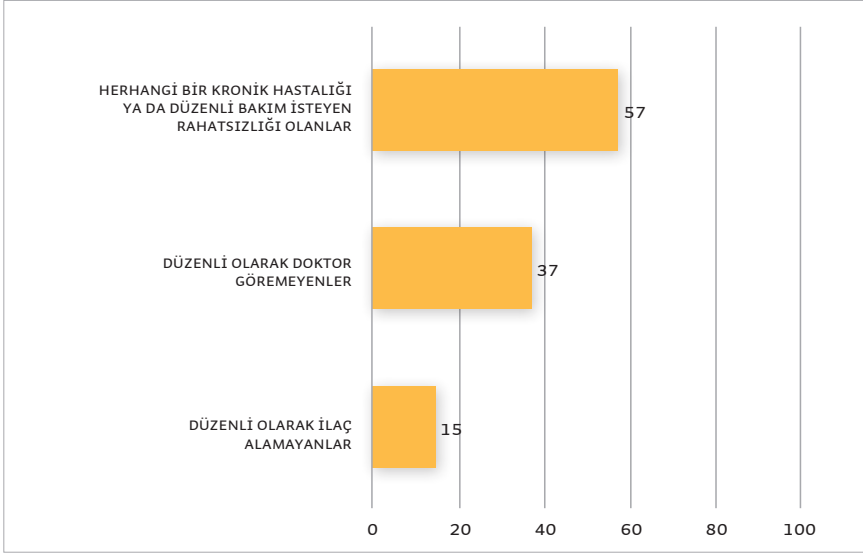
Şekil 51. Mahallede ve İstanbul'da kendini güvende hissetme



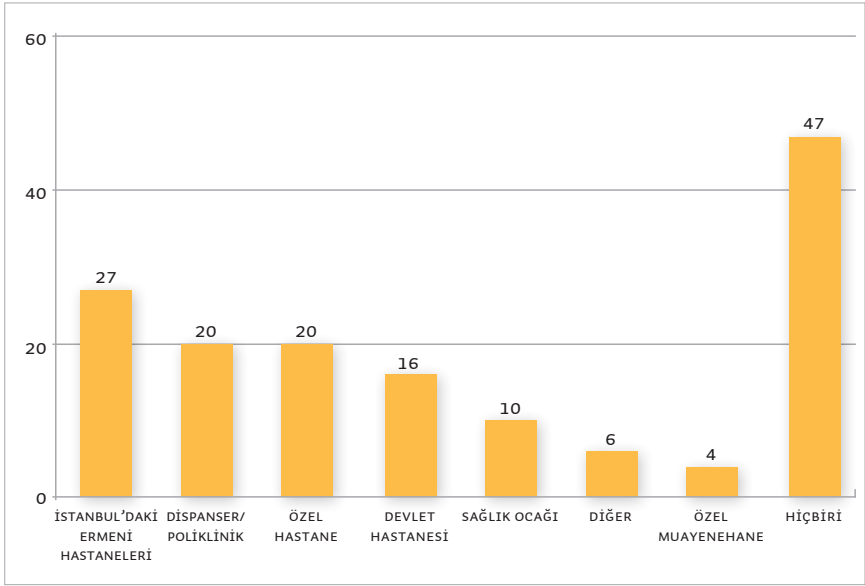
Şekil 51’de görüldüğü üzere, görüştüğümüz kişiler genel olarak kendilerini yaşadıkları mahallede güvende hissetmektedir (“tamamen güvende” ve “güvende” yanıtlarının toplamı yüzde 72); kendini güvensiz hissedenlerin oranı yüzde 27’dir. Söz konusu İstanbul olduğunda, kendisini tamamen güvende hissedenlerin oranı yüzde 24’e düşmekte, ancak iki yanıtın toplamı yüzde 71’de kalmaktadır. Bu açıdan görece bir güvenlik hissi olduğunu söyleyebiliriz.

SAĞLIK DURUMU

Şekil 52. Kronik hastalıkta doktor görebilme ve düzenli olarak ilaç kullanabilme



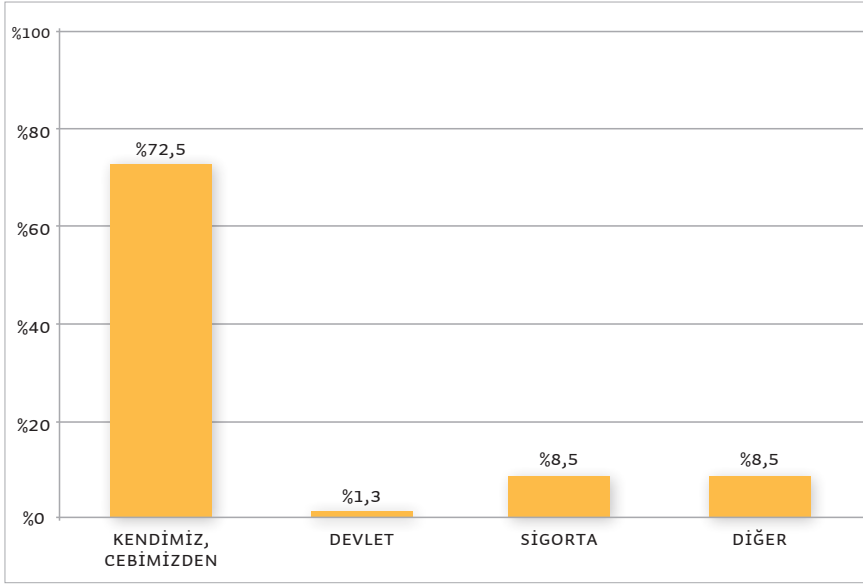
Görüştüğümüz kişiler arasında 57'si bir kronik hastalığa ya da düzenli bakım isteyen bir rahatsızlığa sahiptir. Bu kişilerin 37'si düzenli olarak doktor görmesi gereken bir hastalığa sahiptir, ancak görememektedir. Düzenli ilaç kullanması gerektiği halde kullanamayan 15 kişi bulunmaktadır; 30 kişi düzenli olarak ilaç alabilmektedir. Bu açıdan sağlığa erişim konusunda bir sorun yaşandığı söylenebilir. Sayılan hastalıkları sınıflandırmaya çalışırsak, 13 kişi kalp ve tansiyon rahatsızlıkları; 13 kişi kemik, omurga ve eklem ağrıları; 11 kişi şeker ve şeker hastalığına bağlı rahatsızlıklar; altı kişi nefes/akciğer rahatsızlığı; dört kişi mide ve bağırsak rahatsızlıkları; dört kişi baş ağrısı; üç kişi nörolojik rahatsızlıklar; iki kişi de kanser hastalığını belirtmiştir. Bazı kişiler birden çok hastalık belirtmişlerdir.



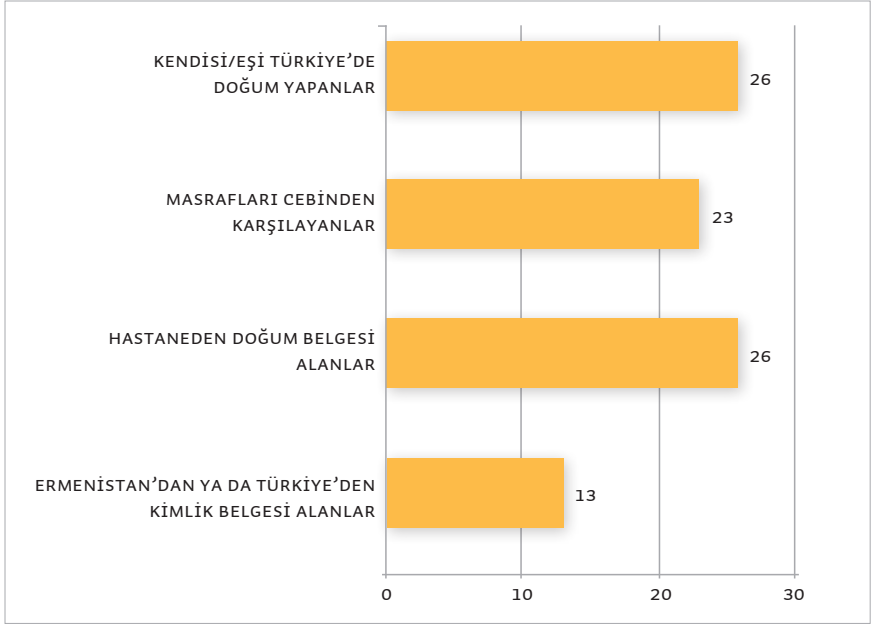
Görüşüğümüz kişilere hastalandıklarında hangi sağlık kurumuna başvurduklarını sordüğümüzda, 47'si hiçbir kuruma başvurmadığını söylemiştir. 27 kişi İstanbul'daki Ermeni hastanelerine, 20 kişi dispanser/poliklinik gibi kurumlara, 20 kişi özel hastaneye başvurduğunu söylemiştir. 'Devlet hastanesi' yanıtı veren kişi sayısı 16, 'sağlık ocağı' yanıtı veren kişi sayısıysa 10'dur.

Türkiye'de çalışma, oturma izni veya vizesi olmayanlar arasından 35 kişi (yüzde 43) herhangi bir sağlık kurumuna başvurmamaktadır. Derinlemesine görüşme yaptığımız göçmenlerden birinin aşağıdaki ifadesi bu durumu iyi bir biçimde özetler: "Kimse bakmıyor, doktora da pek gitmedim, çok sorunlarım var ama ilaçlarla acılarımı dindiriyorum, öyle yaşıyorum. Ben bakıyorum kendime... Hem zaman lazım hem para..."

Şekil 54. Hastalık durumunda sağlık masraflarını kim karşılıyor?



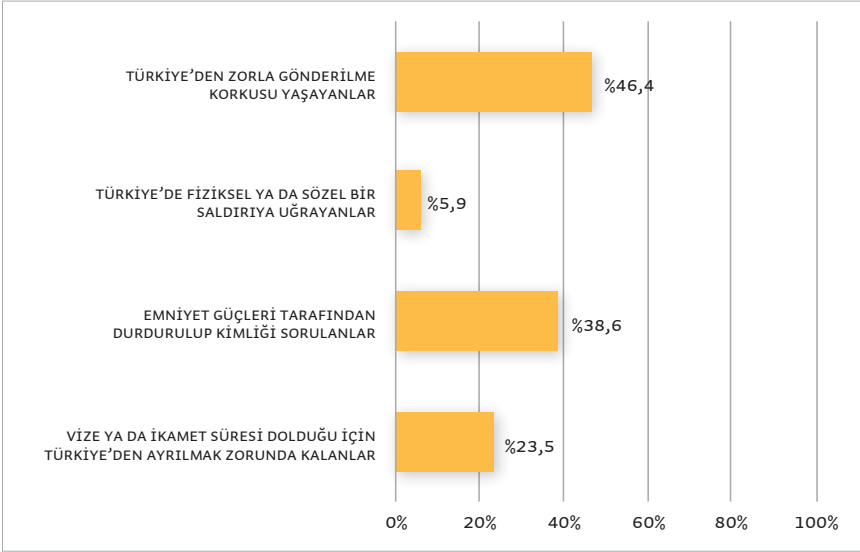
Herhangi bir hastalık durumunda sağlık masraflarını kimin karşıladığını sordumuzda, kişilerin harcamalarını çoğunlukla kendi ceplerinden (yüzde 73) karşıladıklarını görmekteyiz. Diğer kaynakları belirtenlerin oranı yüzde 10'un altında kalmıştır.



Görüştüğümüz kişilerin 26’sının kendisi ya da eşi Türkiye’de doğum yapmıştır. Doğum masraflarını kişilerin kendi ceplerinden karşıladıkları öğrenilmiştir (23 kişi). Doğum sonrasında hastaneden doğum belgesi alanların sayısı 26 iken, bu doğum belgelerinin kimlik belgesine dönüştürülmediğini görmekteyiz. Ermenistan’dan ya da Türkiye’den kimlik belgesi alanların sayısı 13’te kalmıştır; başka bir deyişle, araştırmaya katılan ailelerin Türkiye’de doğan bebeklerinin yarısı kimliksizdir.

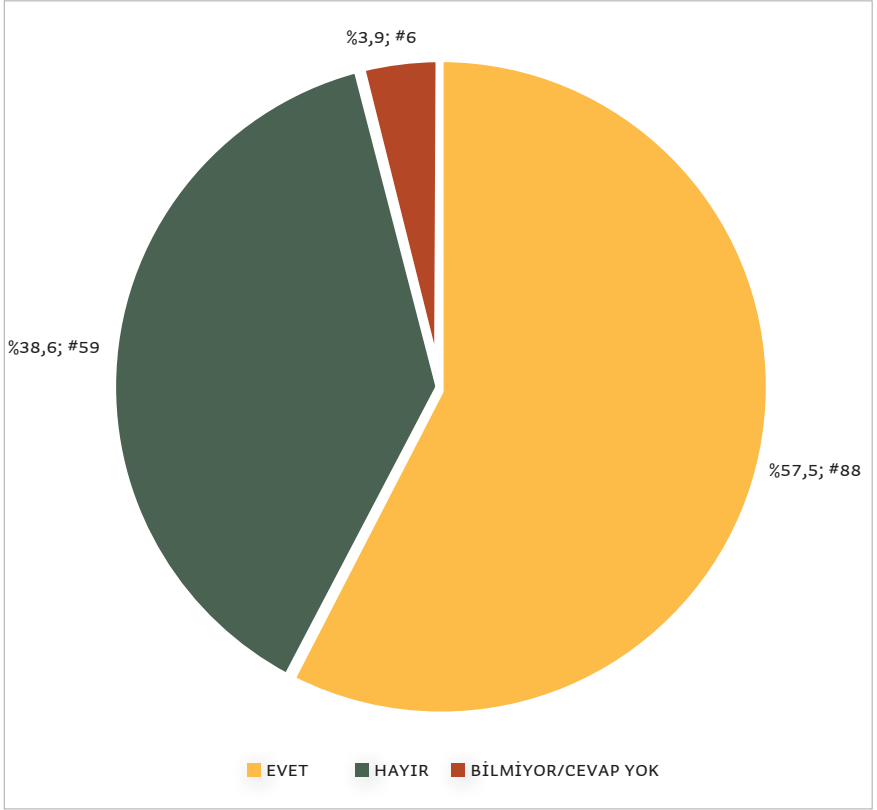
TÜRKİYE VE TÜRKİYELİLERLE İLİŞKİLER

Şekil 56. Türkiye’de yaşarken...



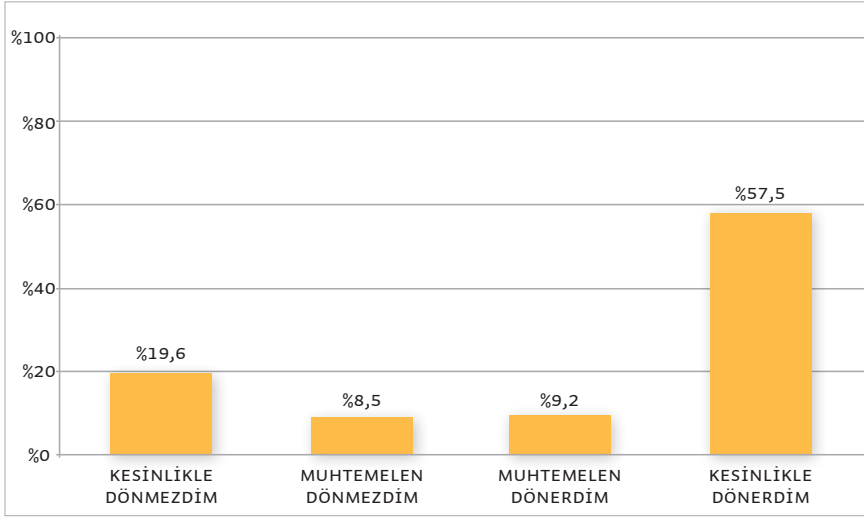
Görüştüğümüz kişilerin yüzde 46'sı Türkiye'den bir gün zorla gönderilme korkusu yaşamaktadır. Yüzde 39'u, emniyet güçleri tarafından durdurulup kimliğinin sorulduğunu söylemiştir. Vize ya da ikamet süresi dolduğu için Türkiye'den ayrılmak zorunda kalan yüzde 24'lük bir kesim bulunmaktadır. Araştırmaya katılanların yasal sorunlar nedeniyle yaşadığı tedirginlikle kıyaslandığında, Türkiye'de fiziksel ya da sözel bir saldırıya uğradığını belirtenlerin oranının yüzde 6'da kalması üzerinde düşünölmeye değerdir.

Şekil 57. Başka bir ülkede çalışmayı düşünüyor musunuz? (yüzde, sayı)



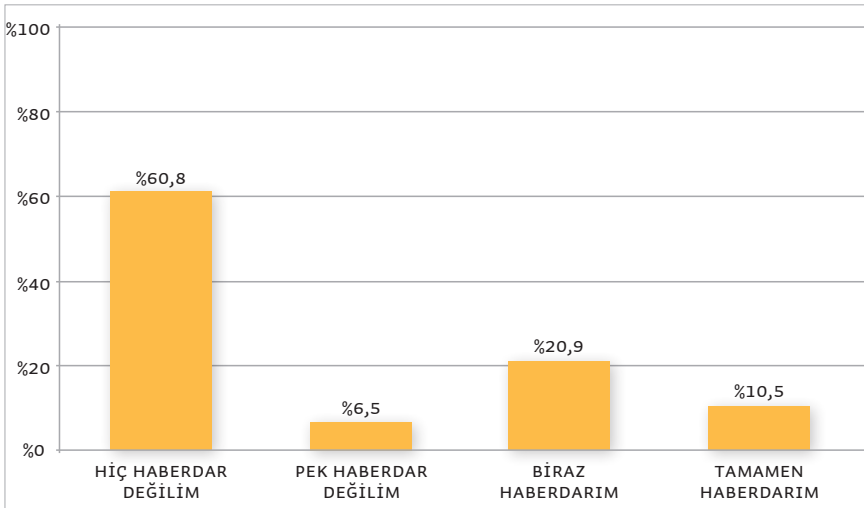
Görüştüğümüz kişilerin yüzde 58'i (88 kişi) Türkiye haricinde bir ülkede çalışmayı düşünmektedir. Birinci sırada Avrupa ülkeleri (Almanya, Fransa) gelirken, 11 kişi ABD yanıtı vermiştir.

Şekil 58. Ermenistan'a dönme eğilimi



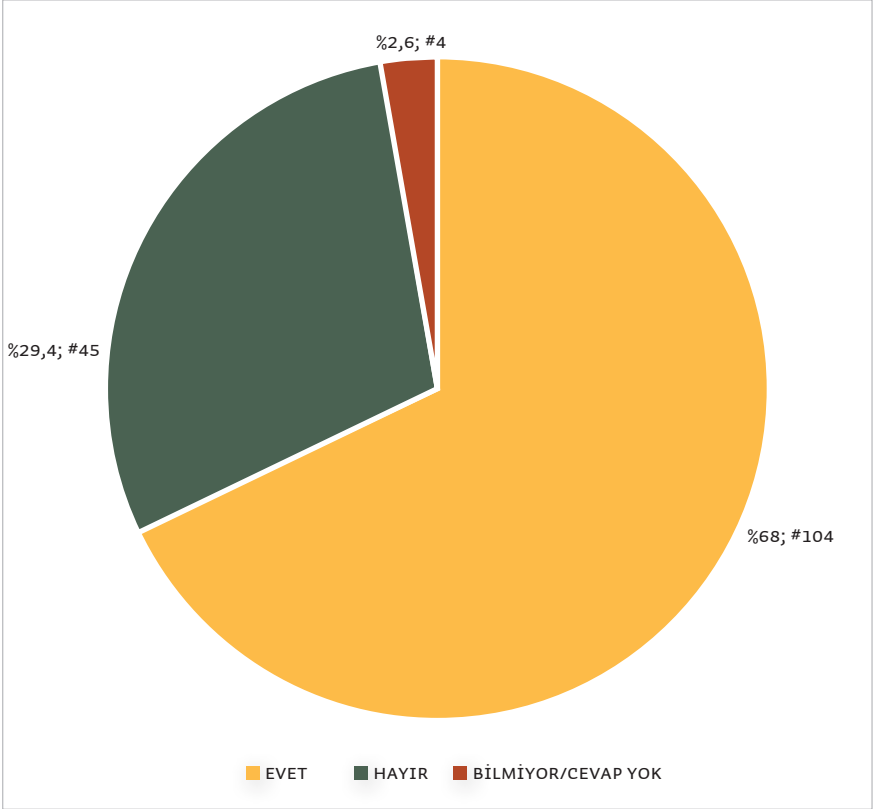
Görüştüğümüz kişilere “Amacınıza ulaştığınızda, mesela maddi durumunuz düzeldiğinde ülkenize geri döner miydiniz?” diye sorduğumuzda, yüzde 58’i kesinlikle döneceğini belirtmiştir. Buna “muhtemelen dönerdim” yanıtlarını da eklediğimizde, yüzde 67’lik bir kesimin ileride Ermenistan’a geri dönme niyeti taşıdığını söyleyebiliriz.

Şekil 59. Türkiye’deki haklardan haberdar olma



Görüştüğümüz kişiler arasında yüzde 67'lik bir kesim, Ermenistan vatandaşı olarak Türkiye'de sahip oldukları haklardan haberdar olmadıklarını söylemiştir. Bu oran, Türkiye'de kayıtlı olmadan bulunan Ermenistan vatandaşları arasında yüzde 84'e kadar çıkmaktadır.

Şekil 6o. Oturma izni başvurusu veya oturma iznini uzatmak için ne yapmanız gerektiğini biliyor musunuz? (yüzde, sayı)



Görüşülen kişilerin yüzde 68'i oturma izni başvurusu yapmak ya da uzatmak için ne yapılması gerektiğini bildiğini söylemiştir. Türkiye'de çalışma ve oturma izni veya vizesi olmayan Ermenistan vatandaşlarının yüzde 45'i bu konuda bilgisiz olduğunu söylemiştir; diğer görüşülenler arasındaysa bu oran yüzde 11'dir.



ERMENİSTAN VATANDAŞI
GÖÇMENLERİN
ÇOCUKLARININ DURUMU -
ÇOCUK ANKETİ BULGULARI



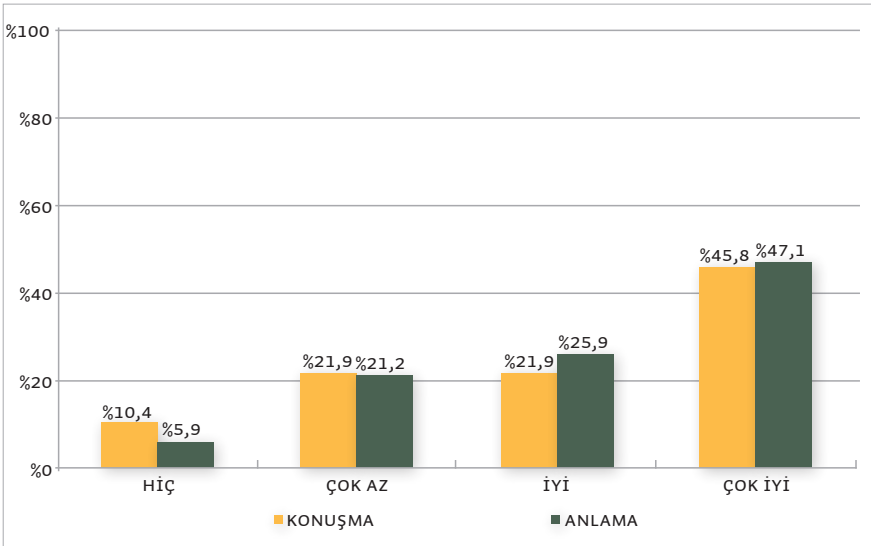
ERMENİSTAN VATANDAŞI GÖÇMENLERİN ÇOCUKLARININ DURUMU - ÇOCUK ANKETİ BULGULARI

Araştırma çerçevesinde, 8-11 ve 12-18 yaş aralığındaki çocuklarla iki ayrı anket çalışması yürütülmüştür. Her iki gruba da okullar aracılığıyla ulaşıldığı için, aslında araştırma, eğitimlerini sürdüren çocukların değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Girişte de belirtildiği üzere, 8-11 yaş grubuna daha kısa ve daha basit sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır.

8-11 YAŞ GRUBUNA DAİR BULGULAR

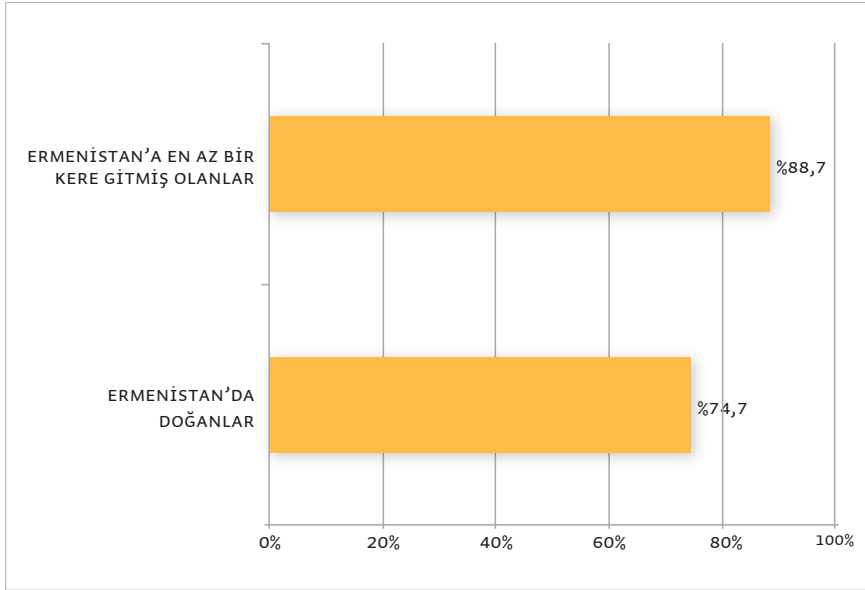
8, 9, 10 ve 11 yaşlarında toplam 102 çocuk, anket çalışmamıza katılmış ve Doğu Ermenicesi ile hazırlanmış olan kendi kendine doldurma anketlerini tamamlamıştır. Bu yaş grubundan anket çalışmasına katılan çocukların yarısı erkek, yarısı kız çocuğudur; 59'u Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na devam etmekte, 43'ü misafir öğrenci olarak Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul'daki Ermeni azınlık okullarına gitmektedir.

Şekil 61. Türkçe konuşma ve anlama



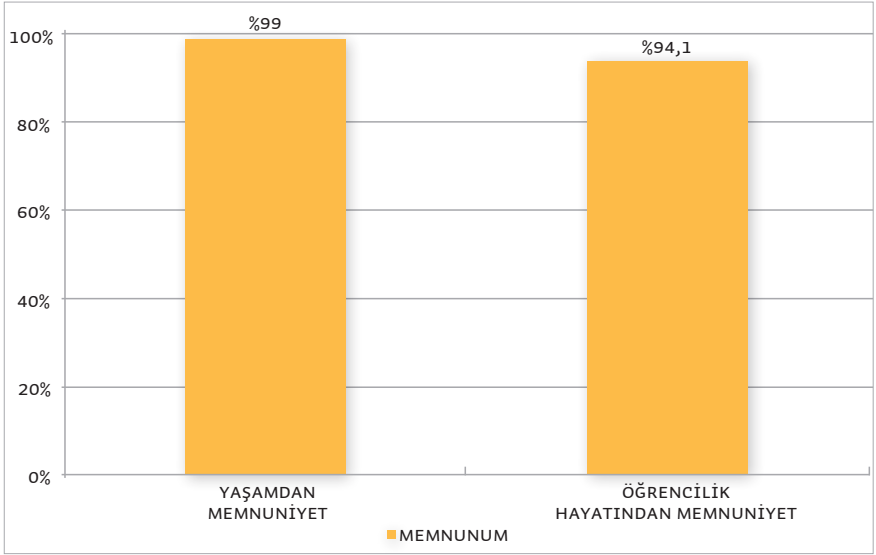
Görüştüğümüz çocuklara Türkçeyi ne kadar iyi konuştukları ve anladıkları sorulmuştur. Şekil 61’de görüldüğü üzere, çocukların kendi ifadelerine göre Türkçeyi konuşma ve anlama oranları arasında çok büyük bir fark yoktur. Çocukların yaklaşık yarısı Türkçeyi çok iyi konuştuğunu ve anladığını belirtirken, bu oranlara “iyi” yanıtlarını eklediğimizde araştırmaya katılanların yüzde 67’sinin Türkçeyi iyi veya çok iyi konuştuğunu, yüzde 72’sinin de iyi veya çok iyi anladığını belirttiğini görmekteyiz. Yüzde 10’luk bir kesim Türkçeyi hiç konuşamamakta, yüzde 6’sıysa hiç anlamamaktadır.

Şekil 62. Ermenistan’la bağlantılar: Doğum yeri ve ziyaret



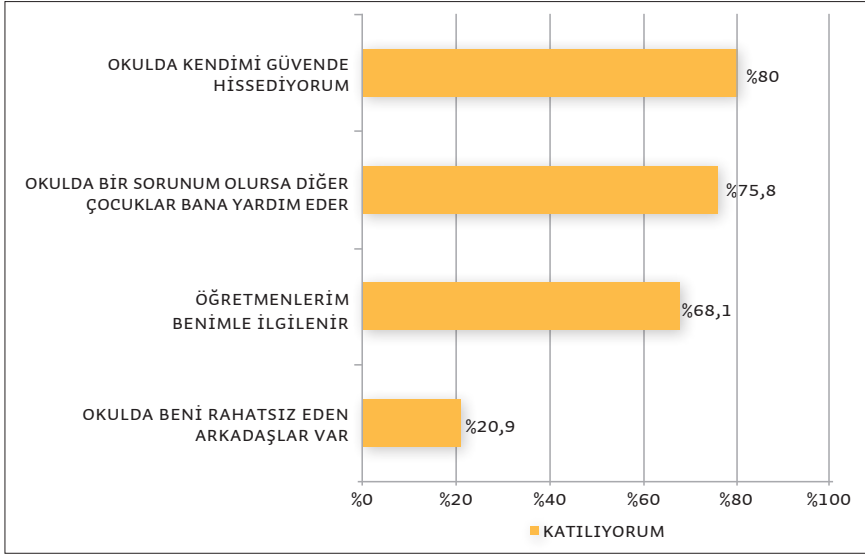
Çalışmamıza katılan 8-11 yaş grubundaki çocukların yüzde 75'i Ermenistan'da doğduğunu belirtmiştir. Yüzde 22'si Türkiye'de, geri kalanlar ise diğer ülkelerde doğmuştur. Çocuklar arasında Ermenistan'a en az bir kere gitmiş olanların oranının yüzde 89 olması, hayatında hiç gitmemiş olanların oranının yüzde 10 civarında kalması, çocuklar açısından Ermenistan'la ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir.

Şekil 63. Yaşamdan ve öğrencilik hayatından memnuniyet



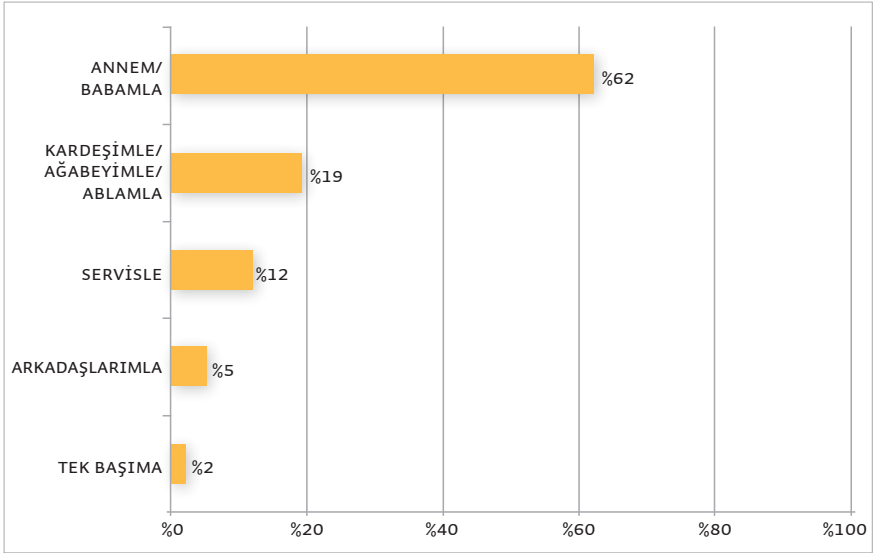
Çalışmamıza katılan çocukların hemen hepsinin yaşamlarından memnun olduğunu görmekteyiz. Keza, öğrencilik hayatından memnun olanların oranı da yüzde 94'tür. Türkiye'de yapılan araştırmalarda da bu alanlarda çocukların memnuniyet oranları yüksek çıksa da, burada memnun olmama durumunun neredeyse hiç olmaması ilginç ve önemli bir bulgudur.

Şekil 64. Okul yaşamına dair değerlendirmeler



Çocuklara okulla ilgili bir dizi durum sayılmış ve bu durumların kendileri için geçerli olup olmadığı sorulmuştur. Çocukların yüzde 80'i kendilerini okulda güvende hissetmektedir; yüzde 76'sı okulda arkadaşlarından destek gördüğünü söylemektedir. Öğretmenlerinin kendisiyle ilgilendiğini söyleyenlerin oranıysa yüzde 70'e yakındır. "Okulda beni rahatsız eden arkadaşlar var" görüşüne katılan çocukların oranı yüzde 21'dir.

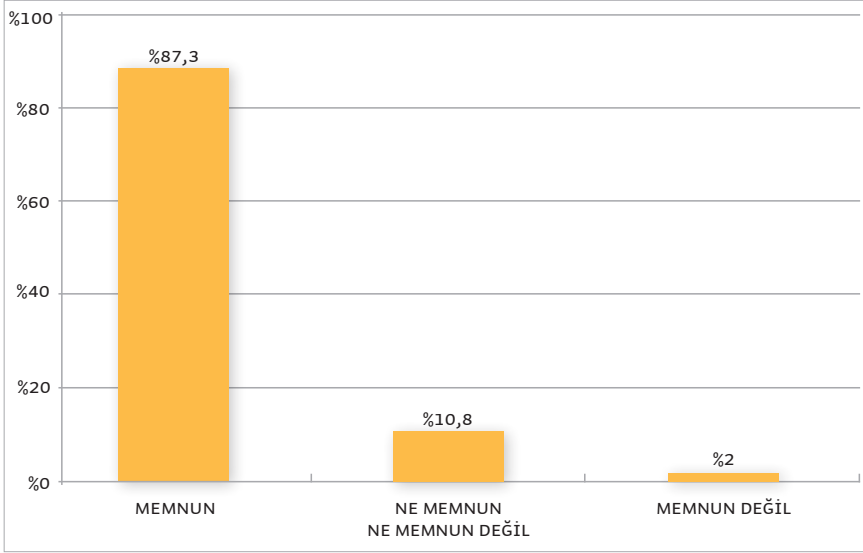
Şekil 65. Okula kiminle gidip geliyor?



Çocukların yüzde 62'si okula anne/babalarıyla gelmektedir, yüzde 19'u kardeşi/ağabeyi ya da ablasıyla gelmektedir. Servisle gelenlerin oranıysa yüzde 12'dir. Çocuklara okula gelirken kendilerini güvende hissedip hissetmedikleri sorulduğunda, yüzde 91'i güvende hissettiğini belirtmiştir. Ailesiyle (anne, baba, kardeşler, ağabey/abla) okula gelen altı çocuğun kendisini güvende hissetmediğini söylemesi, güven duygusunun eşlik eden kişiden çok ortamla ilişkili olduğunu göstermektedir.

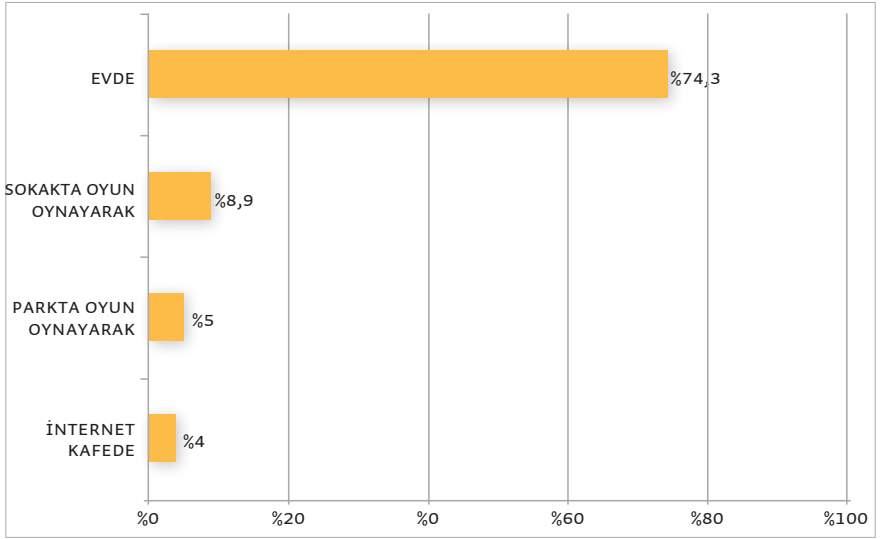
MAHALLEDE YAŞAM

Şekil 66. Mahalledeki yaşamdan memnuniyet



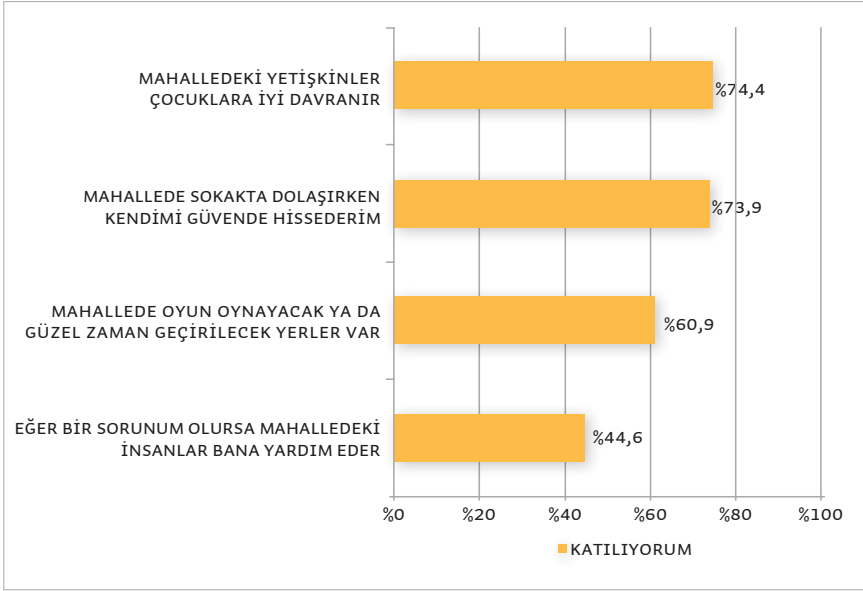
Çalışmaya katılan çocukların yüzde 88'i yaşadıkları mahallede yaşamaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Yaşadığı mahalleden memnun olmayanların oranı ise yüzde 2'dir.

Şekil 67. Boş zamanlarını nasıl geçiriyorlar?



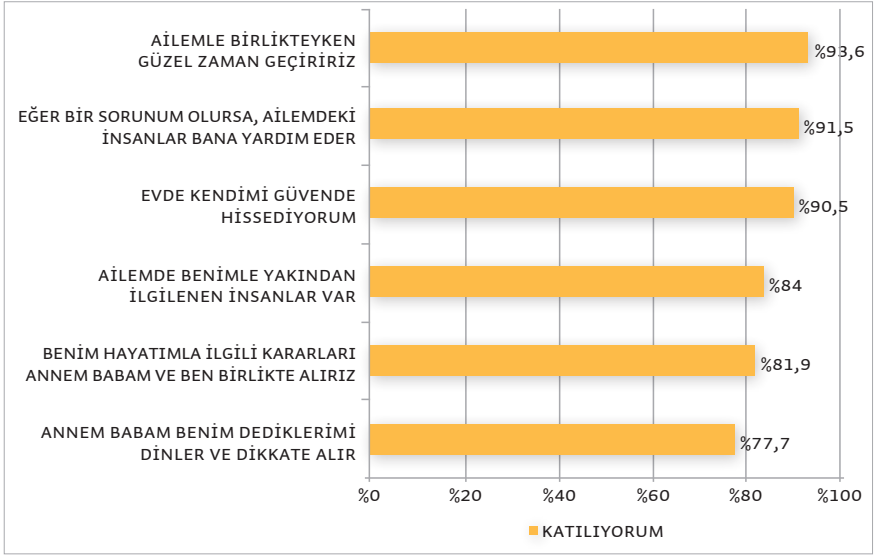
Çocuklar yaşadıkları mahallede yaşamaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir; ancak Şekil 67 çocukların vakitlerini aslında mahallede değil, daha çok evde geçirdiklerini göstermektedir (yüzde 74). Sokakta oyun oynayanların oranı yüzde 9, parkta oyun oynayanların oranı yüzde 5, internet kafede vakit geçirenlerin oranıysa yüzde 4'tür.

Şekil 68. Mahalledeki yaşamın değerlendirilmesi



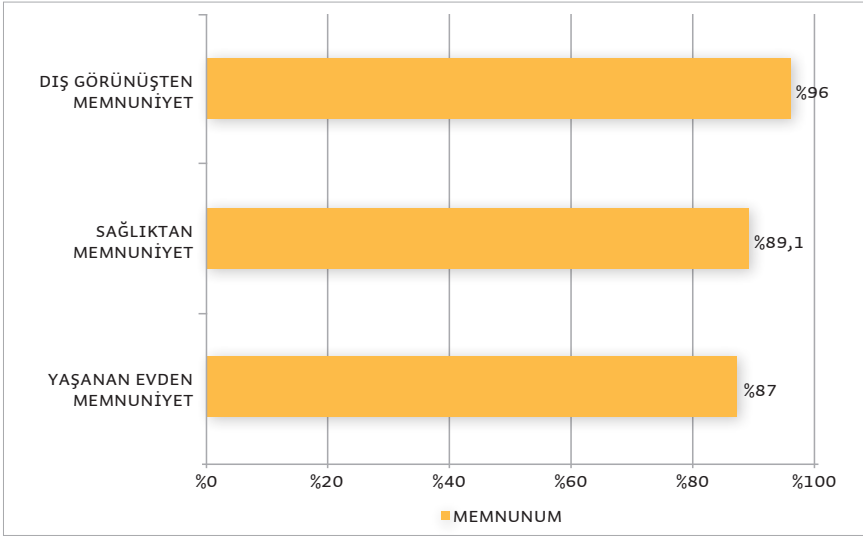
Çocuklara mahalledeki yaşama dair bir dizi görüş sayılmış, bu görüşlere katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Çocukların yüzde 75'inin mahalledeki yetişkinlerin çocuklara iyi davrandığı görüşüne katıldığını görmekteyiz; benzer oranda bir çocuk da kendisini güvende hissetmektedir. Öte yandan mahallede oyun oynayacak/güzel zaman geçirilecek yerler olduğu görüşüne katılan çocukların oranı yüzde 61 (yanıt vermemiş yüzde 14'lük bir kesim hesaba dahil edilmemiştir); sorunu olursa mahalledeki insanların kendisine yardım edeceğine inananların oranı yüzde 45 (yanıt vermemiş yüzde 19'lük bir kesim bu hesaba dahil edilmemiştir) gibi görece düşük oranlarda kalmıştır. Bu açıdan, çocukların yaşadıkları mahallede sosyal destek almaktan uzak olduklarını söyleyebiliriz.

Şekil 69. Aileyle ilişkilerin değerlendirilmesi



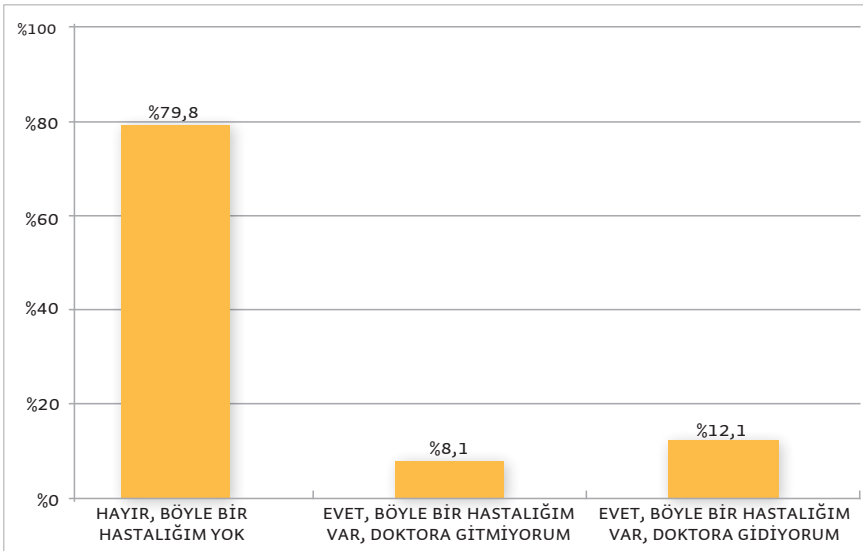
Çocuklar yaşadıkları mahallede kısıtlı bir destek alabilmektedirken, ailede tam tersi bir ortam olduğunu söyleyebiliriz. Çocukların yüzde 94'ü ailesiyle beraber güzel zaman geçirdiğini söylemektedir; yüzde 90'ından fazlası bir sorunu olursa ailesindeki insanların yardım edeceğini düşünmektedir. Ev, çocukların yüzde 90'ı için güvenli bir ortamdır. Öte yandan, kararlara katılımın sırasıyla yüzde 82 ve yüzde 78'e düşüyor olması; en azından bazı çocukların fikirlerinin alınmadığını ifade ettikleri bir durum olduğunu göstermektedir.

Şekil 70. Dış görünüş, sağlık ve yaşanan evden memnuniyet (memnun olanların oranı)



Çocukların öznel değerlendirmeleri, dış görünüşlerinden (yüzde 96), sağlık durumlarından (yüzde 89) ve yaşadıkları evden (yüzde 87) memnun olduklarını göstermektedir.

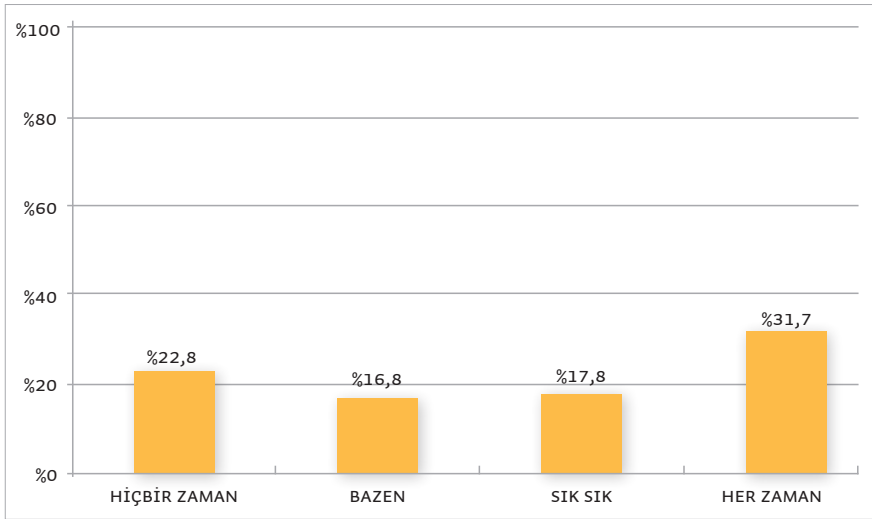
Şekil 71. Düzenli bakım gerektiren hastalığı olup olmadığı ve doktora erişimleri



Araştırmaya katılan çocukların yüzde 20'sinin düzenli bakım gerektiren bir hastalığı vardır. Düzenli bakım gerektiren hastalığı olan yüzde 20'lik kesimin yüzde 12'si, hastalıklarının tedavisi için gerekli doktor bakımını alabildiklerini söylemişken; yüzde 8'i ise hastalığının tedavisi için doktor hizmetinden yararlanamadığını belirtmiştir.

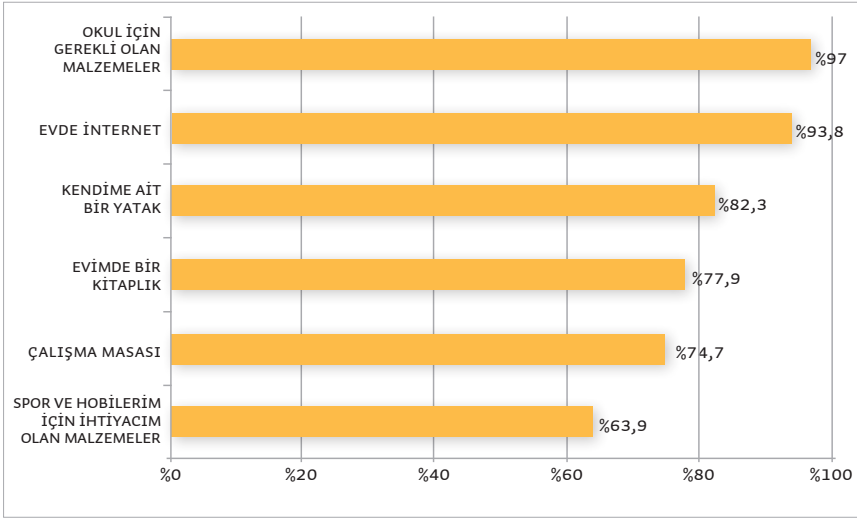
MADDİ DURUM DEĞERLENDİRMESİ

Şekil 72. Ailelerinin maddi durumu hakkında kaygılanmaları



Çocuklara ailelerinin maddi durumu hakkında ne sıklıkta kaygılandıkları sorulduğunda yüzde 32'lik bir kesim “her zaman”, yüzde 18'lik bir kesimse “sık sık” yanıtını vermiştir. Bu iki yanıtı topladığımızda, araştırmamıza katılan her iki çocuktan birinin ailesinin maddi durumu hakkında kaygılandığını görmekteyiz. Bu aslında, yukarıda ortaya çıkan yaşamdan memnuniyet oranı ile düşünüldüğünde çelişkili bir durum yaratmaktadır. 8-11 yaş arası çocukların yarısı ailenin maddi durumu için endişelenmektedir. Böyle bir kaygıyı hiçbir zaman taşımadığını söyleyen çocukların oranıysa yüzde 23'tür.

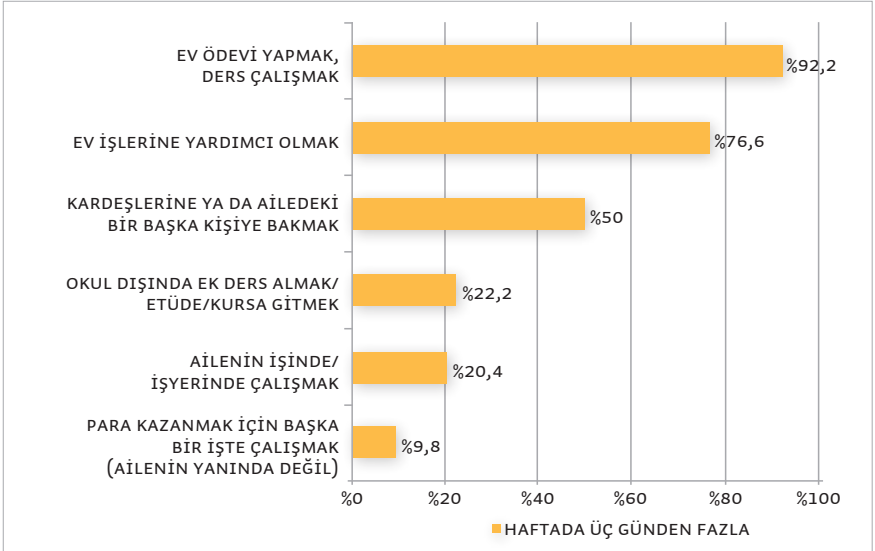
Şekil 73. Sahip oldukları olanaklar



Çalışmaya katılan çocuklara bir dizi eşya/olanak sayılıp bunların her birine sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Çocukların yüzde 97'si okul için gerekli olan malzemelere, yüzde 94'ü evde internete sahiptir. Kendisine ait bir yatak sahibi olan çocukların oranı yüzde 83, evde bir kitaplığa sahip olanların oranı yüzde 78 iken, çalışma masasına sahip olanların oranı yüzde 75'tir. Spor ve hobileri için ihtiyacı olan malzemelere sahip olan çocukların oranıysa yüzde 64'tür. Çocukların bu sorulara verdikleri yanıtları gruplayarak bir olanak değişkeni hesaplanmıştır. Bu altı kalemden üç ve daha azına sahip yüzde 24'lük bir oranda çocuk bulunmaktadır; yüzde 76'sıysa dört ve daha fazlasına sahiptir.

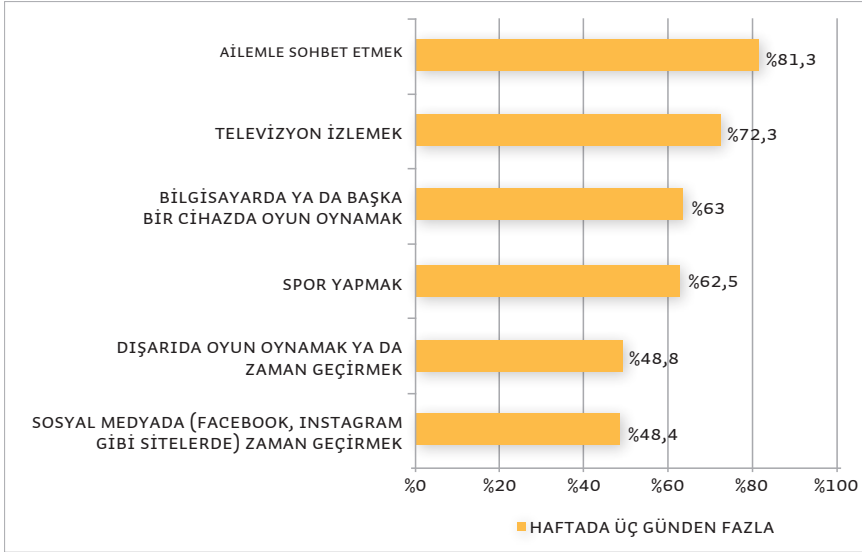
Çocukların sahip olduklarıyla ailenin maddi koşulları hakkındaki öznel değerlendirmelerine baktığımız zaman, sahip olunan olanakların bu algılar üzerinde etkisi olmadığını görmekteyiz. Her iki gruptaki çocuklar ailelerinin maddi koşulları hakkında neredeyse eşit derecede endişelenmektedir (yüzde 45'e karşı yüzde 50), sahip olduklarından eşit derecede memnundurlar (her iki grupta da yüzde 99) ve yaz tatilinde ya da okul sonrasında çalışanların oranı aynıdır (yüzde 14). Dolayısıyla, maddi koşullar hakkındaki endişeler, objektif koşullar ile ilişkili değildir.

Şekil 74. Gündelik meşgaleler (haftada üç günden fazla yapanların oranı)



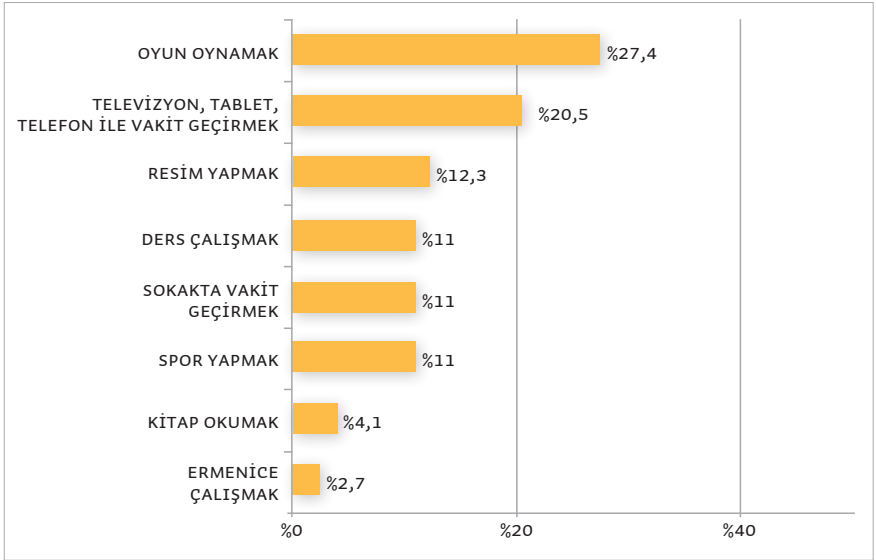
Çocukların gündelik meşgalelerine baktığımızda ev ödevi yapmak/ders çalışmak gibi okulla ilişkili faaliyetlerin esas meşgaleleri olduğunu görmekteyiz (yüzde 92). Haftada üç günden fazla ev işlerine yardımcı olanların oranı yüzde 77'dir, kardeşlerine ya da ailedeki bir kişiye bakanların oranıysa yüzde 50'dir. Bu oranlar çocukların evde de iş yükleri olduğunu göstermektedir. Çocukların yüzde 20'si okul dışında ders almakta/etüde ya da kursa gitmektedir. Öte yandan, beşte birlik bir kesim aile işinde, yüzde 10'luk bir kesimse para kazanmak için başka bir işte çalışmaktadır. Bu yaş grubunun 8-11 yaş aralığında olduğunu vurgulayarak, çocuk işçiliği açısından böyle bir yüzde 10'luk oranın hiçbir koşulda olmaması gerektiğinin altını çizmemiz yerinde olur. Yine aile işinde çalışma ve ev içi bakım yükü de bu yaş grubu çocuklara yüklenmemesi gereken bir sorumluluk olarak detaylı bir biçimde incelenmesi gereken bir durumu yansıtmaktadır.

Şekil 75. Boş zaman faaliyetleri (haftada üç günden fazla yapanların oranı)



Çocuklara boş zamanlarında neler yaptıkları sorulduğunda, aileyle sohbet etmek (yüzde 81) en fazla gerçekleştirilen faaliyettir. Haftada üç günden fazla televizyon izleyenlerin oranı yüzde 72, bilgisayarda ya da başka bir cihazda oyun oynayanların oranı yüzde 63'tür. Her üç çocuktan ikisi spor yapmaktadır. Öte yandan, dışarıda oyun oynayan ya da zaman geçiren çocukların oranıysa yüzde 50'nin altında kalmaktadır; bu da çocukların zamanlarını daha çok evde geçirdiğini göstermektedir. Çalışmaya katılan çocukların yaşlarının 8-11 aralığında olmasına karşın, sosyal medyada zaman geçirenlerin oranı da yüzde 50'dir; bu yaşta bu oranda sosyal medya kullanımının bir soruna işaret ettiği açıktır.

Şekil 76. Boş zamanlarında neler yapmak isterdin?



“Boş zamanlarında ne yapmak istersin?” sorusuna, yüzde 27 oyun oynamak; yüzde 21 televizyon, tablet, telefon ile vakit geçirmek ve yüzde 10’unun biraz üstünde resim yapmak, ders çalışmak, sokakta vakit geçirmek ve spor yapmak yanıtları verilmiştir.

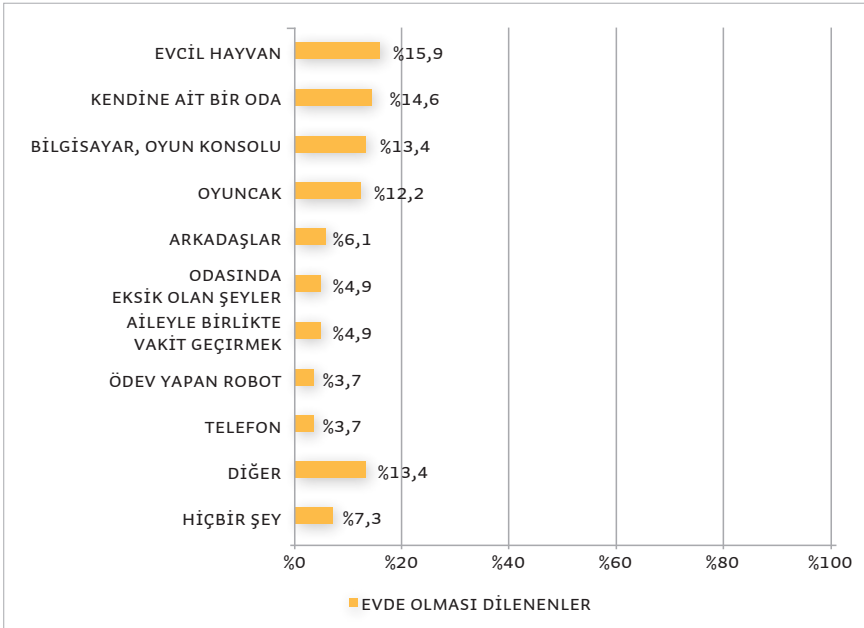
ÖZNEL HALLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocuklara bir dizi öznel hal sayılmış ve değerlendirmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlara göre:

- hayatından memnun olanların oranı yüzde 97,
- hayatından keyif alanların oranı yüzde 95,
- hayatının iyi gittiğini söyleyenlerin oranı yüzde 95,
- sık sık ve her zaman mutlu olanların oranı yüzde 92,
- kendini üzgün hissedenlerin oranı yüzde 9.

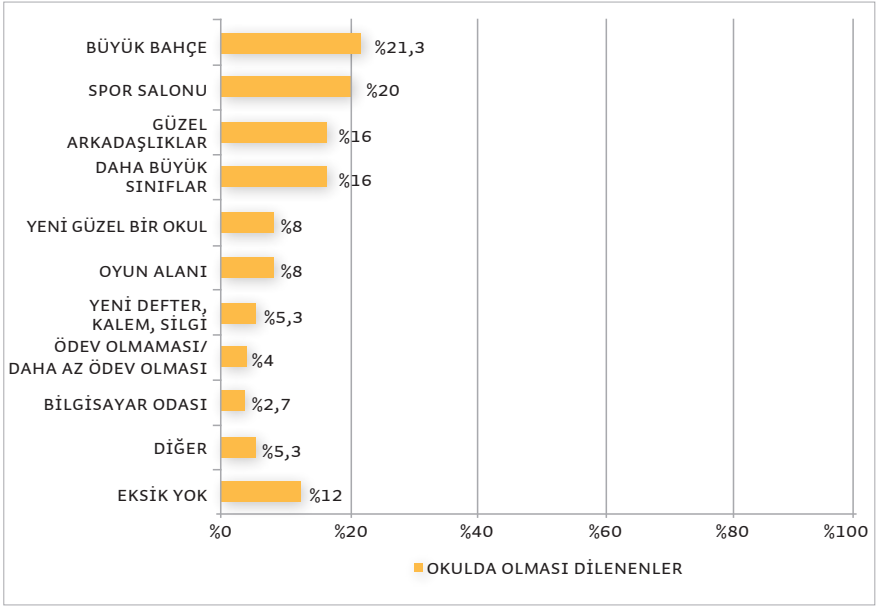
Bu veriler ışığında, çocukların mutlu olduğunu ifade ettiklerini söyleyebiliriz.

Şekil 77. Eve dair istedikleri



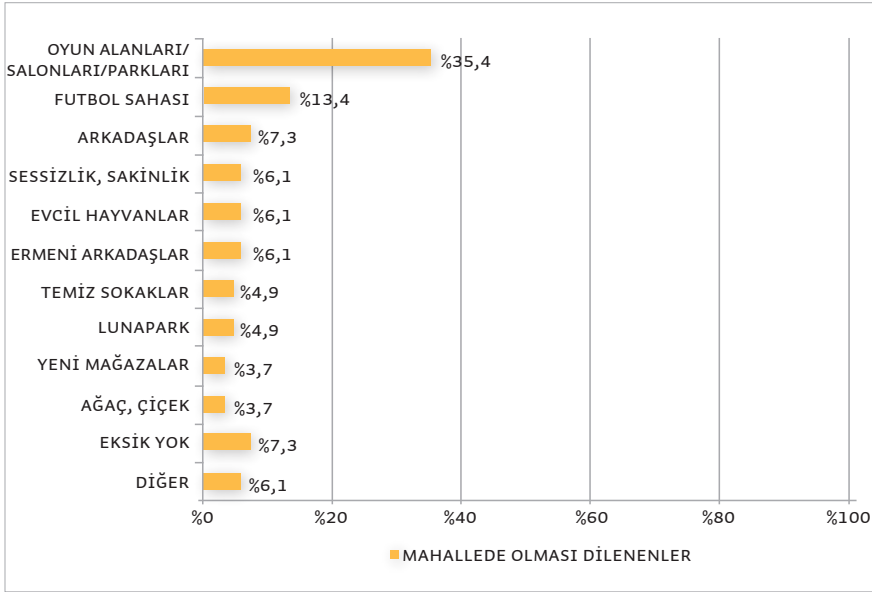
Çocuklar evlerinde neyin olmasını istediklerine dair açık uçlu soruya en çok evcil hayvan, kendine ait oda, bilgisayar ve oyuncak yanıtını vermişlerdir. Çocukların yüzde 7'si ise bir şey istemediğini belirtmiştir.

Şekil 78. Okula dair istedikleri



Çocukların okullarına dair ne istediklerini sorduğumuz açık uçlu sorunun yanıtlarını tasnif ettiğimizde ise ‘büyük bahçe’ ve ‘spor salonu’ yüzde 20 oranında belirtilmiştir. ‘Daha büyük sınıflar’ (yüzde 16), ‘yeni güzel okul’ (yüzde 8) ve ‘oyun alanı’ (yüzde 8) yine okulun altyapı koşulları ile ilgilidir. Ayrıca 8-11 yaş arasındaki çocuklar, yüzde 16 oranında güzel arkadaşlıklar istediklerini belirtmişlerdir.

Şekil 79. Mahalleye dair istedikleri

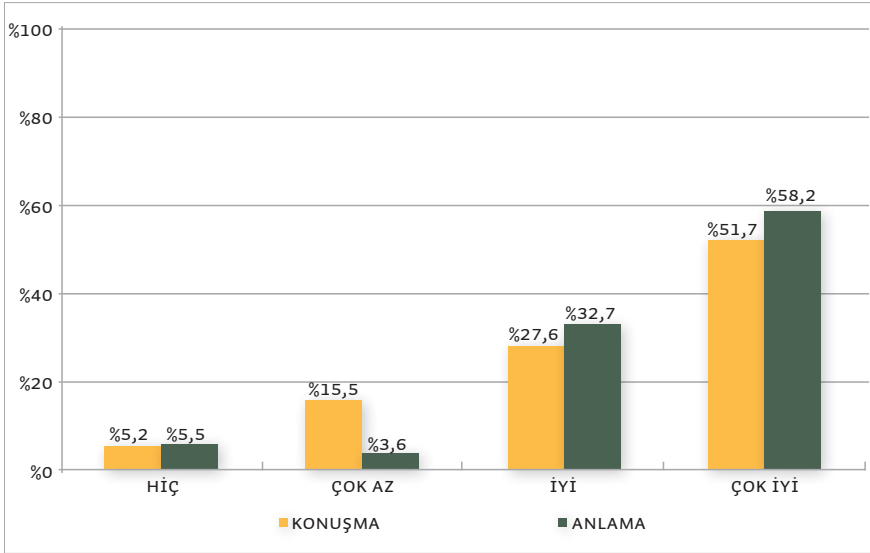


Benzer bir biçimde, mahallede ne istedikleri sorusuna oyun alanları/salonları/parkları yüzde 35 oranında ve yüzde 13 oranındaysa futbol sahası isteği belirtilmiştir.

12-18 YAŞ GRUBUNA DAİR BULGULAR

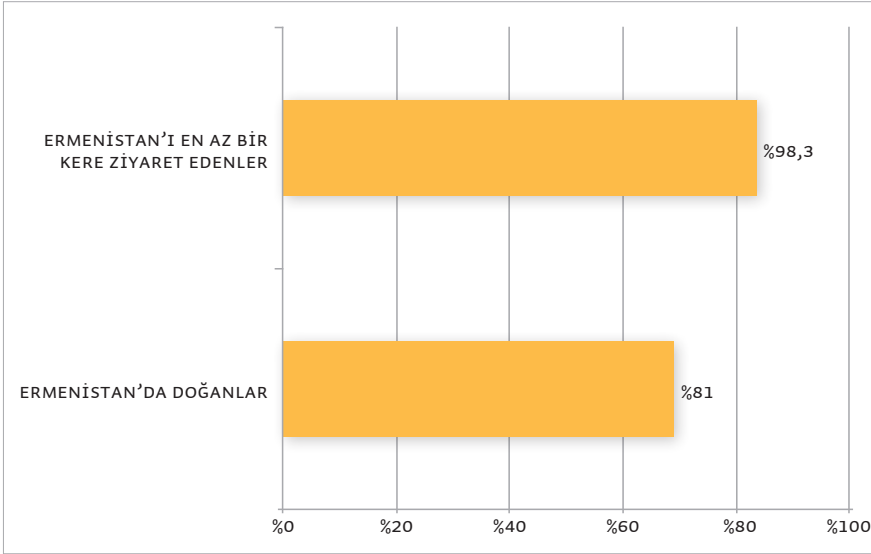
Araştırmanın çocuklarla ilgili kısmında 12-18 yaş dilimindeki 58 çocukla, kendi kendine doldurma yöntemiyle anket yapılmıştır. Görüşülen çocukların 32'si (yüzde 55) erkek, 26'sı (yüzde 45) kız; 28'i Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na, 30'u ise misafir öğrenci olarak Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul'daki Ermeni azınlık okullarına devam etmektedir.

Şekil 80. Türkçe anlama ve konuşma



Görüşülen çocukların yüzde 58'inin Türkçeyi çok iyi anladığını, yüzde 33'ünün iyi anladığını belirttiğini görmekteyiz; bu iki oranı topladığımızda Türkçeyi iyi anladığını söyleyenlerin oranının yüzde 90'a ulaştığını söyleyebiliriz. Yüzde 10'luk bir kesim hiç anlamadığını ya da çok az anladığını söylemiştir. Öte yandan, söz konusu konuşmak olduğunda çok iyi konuştuğunu söyleyenlerin oranı yüzde 52, iyi konuştuğunu söyleyenlerin oranıysa yüzde 28'dir; çok az konuştuğunu ya da hiç konuşmadığını belirtenlerin oranıysa yüzde 20'dir. Bu açıdan veriler, her ne kadar iki yanıt arasında bir ilişki olduğunu gösterse de, görüşülen çocukların konuştuklarından daha iyi anladıklarını ortaya koymaktadır.

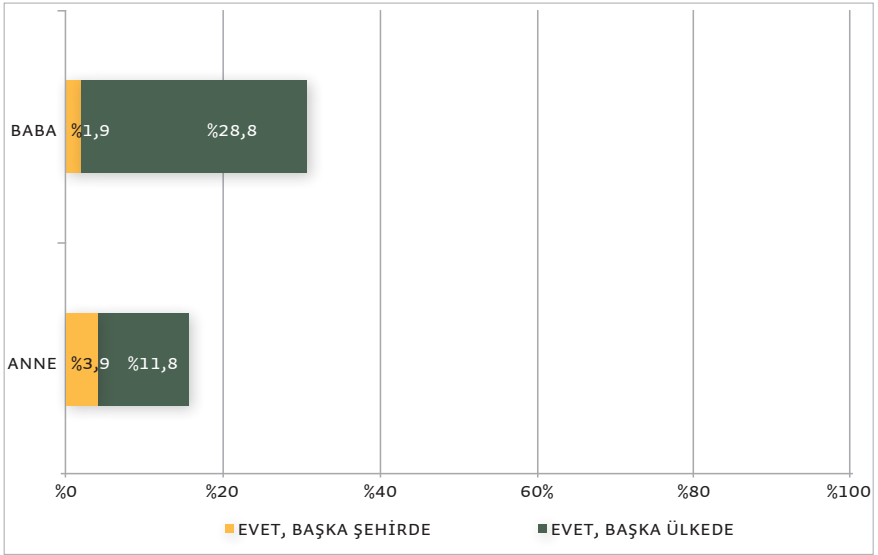
Şekil 81. Ermenistan'la bağlantılar: Doğum yeri ve ziyaret



12-18 yaş grubunda araştırmaya katılan çocukların yüzde 81'i Ermenistan'da doğmuşken, yüzde 98'i Ermenistan'ı en az bir kere ziyaret etmiştir; bu oranlar Ermenistan'la ilişkilerin devam ettiğini göstermektedir.

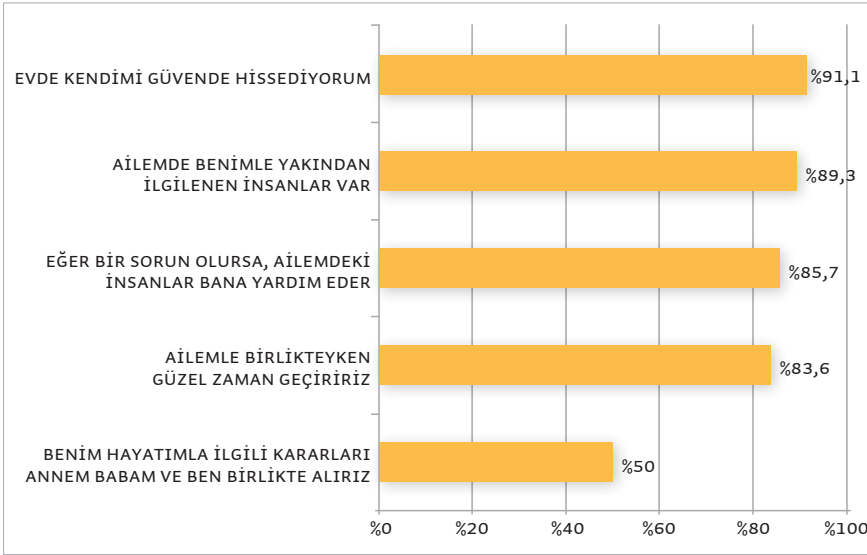
AİLEYLE İLİŞKİLER

Şekil 82. Babası/annesi başka bir ülke ya da şehirde yaşıyor mu?



Çocukların yüzde 29'unun babası, yüzde 12'sininse annesi Türkiye haricinde bir ülkede yaşamaktadır. Babası ya da annesi Türkiye'de ancak başka bir şehirde yaşayanların oranı ise çok düşüktür. Bu veriler, çocukların en az üçte birinin tek ebeveynli bir ailede yaşamakta olduklarını göstermektedir.

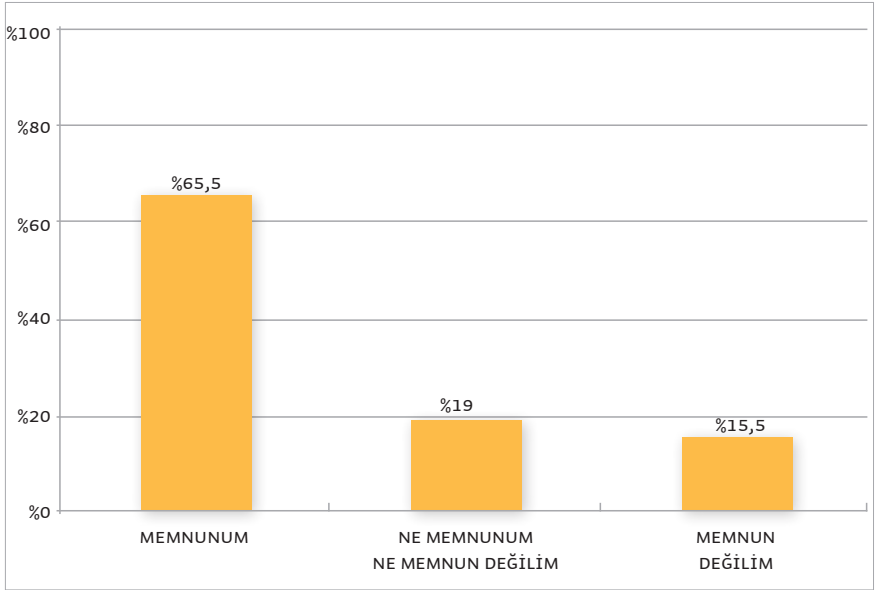
Şekil 83. Aileyle ilişkilerin değerlendirilmesi ("katılıyorum" yanıtlarının oranı)



Çocukların ailelerine ilişkin değerlendirmelerine baktığımızda aileleriyle iyi ilişkiye sahip olduklarını görmekteyiz. Çocukların hemen hepsi evde kendilerini güvende hissetmektedir (yüzde 91), ailede çocuklarla yakından ilgilenen insanlar bulunmaktadır (yüzde 89). Çocukların eğer bir sorunları olursa, ailedeki insanlardan yardım göreceklarını düşünenlerin oranı da yüzde 86'dır. Çocukların yüzde 84'ü aileyle birlikteyken güzel zaman geçirdiği kanısındadır. Bununla birlikte, çocukların yarısı kendileri ile ilgili kararların alınma sürecine katılmadıklarını belirtmiştir.

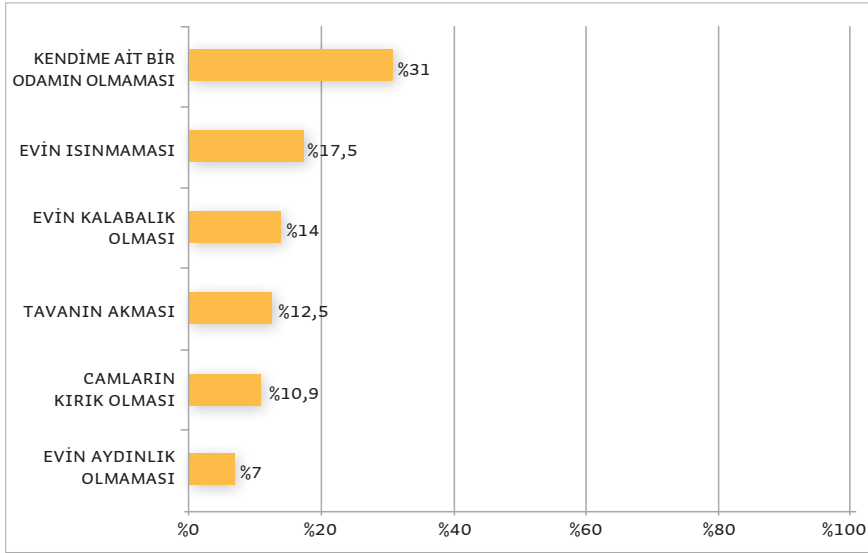
EVE VE MAHALLEYE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Şekil 84. Yaşanan evden memnuniyet



Çocukların üçte ikisi yaşadıkları evden memnundur. Yüzde 19'luk kesimin yaşadığı evden memnuniyeti orta derecedeyken, yüzde 16'sı "memnun değilim" yanıtı vermiştir. Çocukların yüzde 77'si üç veya daha az odalı evlerde yaşamaktadır; iki veya daha az odalı evlerde yaşayanların oranı yüzde 33'tür. Odaların iki veya daha azı uyumak için kullanılmaktadır (yüzde 69). Dolayısıyla çocukların yarısı tek başına, yarısıysa başkalarıyla paylaştığı bir odada uyumaktadır. Keza, çocukların yüzde 78'i de rahatça çalışabilecekleri bir ortama sahiptir. Bu açıdan yaşanan evin çocuklar için konforlu bir ortam sağladığını söyleyebiliriz.

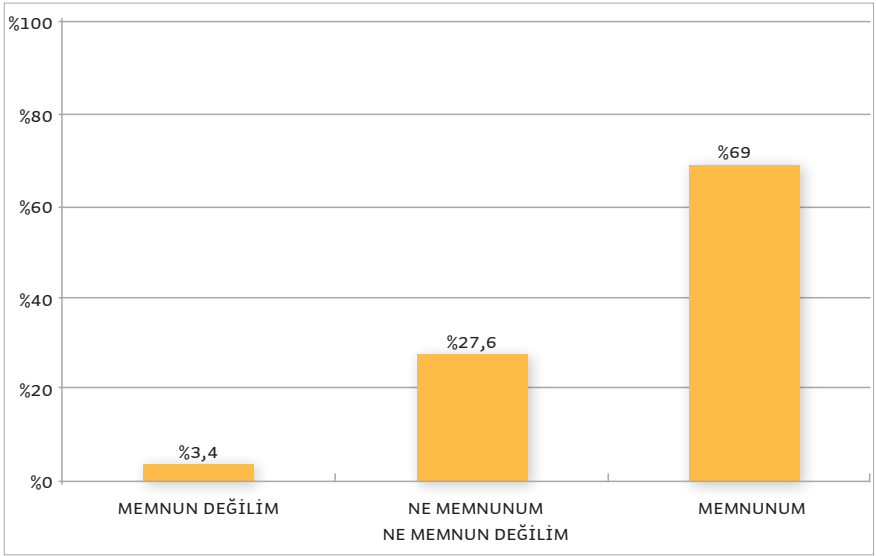
Şekil 85. Yaşanan evin sorunları (sorunu yaşayanların oranı)



Çocuklara yaşadıkları ev ortamına dair bazı olası sorunlar sayılmış, evlerinde bu tür sorunların olup olmadığı sorulmuştur. Çocukların en fazla şikâyet ettikleri konu kendilerine ait bir odalarının olmamasıdır (yüzde 31). Evin ısınmamasından şikâyet edenlerin oranı yüzde 18, evin kalabalık olmasından şikâyet edenlerin oranı yüzde 14, tavanın akmasından şikâyet edenlerin oranı yüzde 13'tür. Diğer konularda şikâyetçi olanların oranı daha da düşüktür.

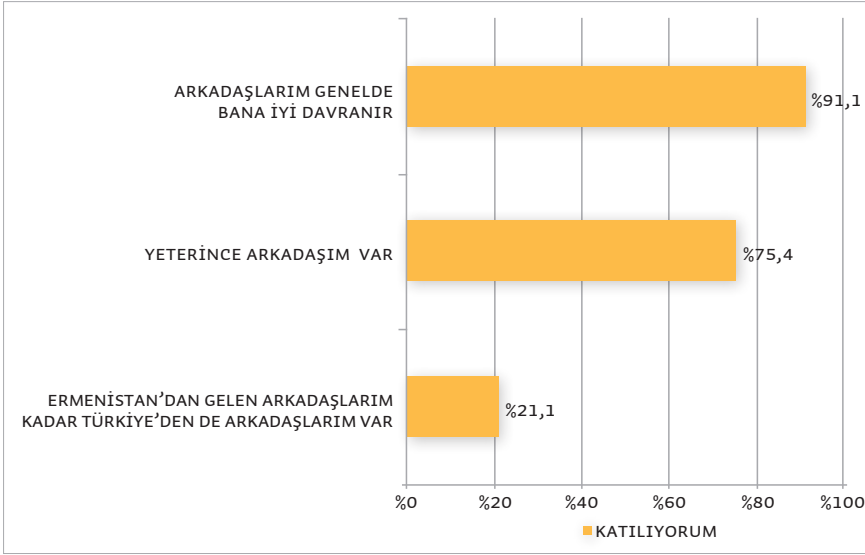
ARKADAŞLARLA İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şekil 86. Arkadaşlarıyla ilişkilerinden memnuniyet



Araştırmaya katılan çocukların yüzde 69'u arkadaşlarıyla ilişkilerinden memnundur. Yüzde 28'i orta derecede memnun olduğunu belirtmişken, memnun olmayan çocuk sayısı neredeyse yoktur.

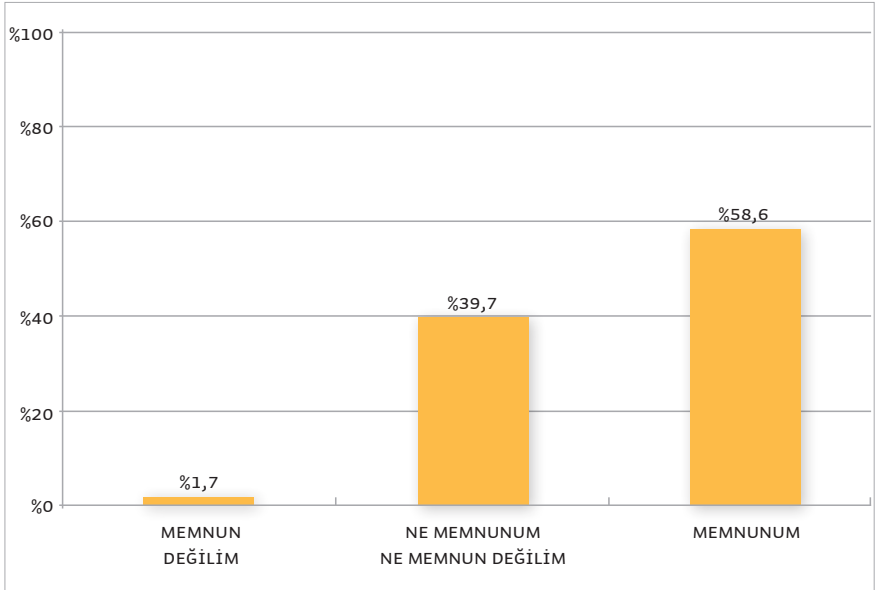
Şekil 87. Arkadaşlarla ilişkilerin değerlendirilmesi (“katılıyorum” yanıtlarının oranı)



Yukarıdaki grafik, çocukların arkadaşlarından yeterince destek aldığını göstermektedir. Arkadaşlarının kendisine iyi davrandığını söyleyenlerin oranı yüzde 91, yeterince arkadaşı olduğunu söyleyenlerin oranıysa yüzde 75'tir. Öte yandan, bahsi geçen arkadaşların Türkiyeli değil, Ermenistanlı arkadaşlar olduğu da söylenebilir; Ermenistan'dan gelen arkadaşları kadar Türkiye'den de arkadaşları olduğunu söyleyenlerin oranı yüzde 21'dir.

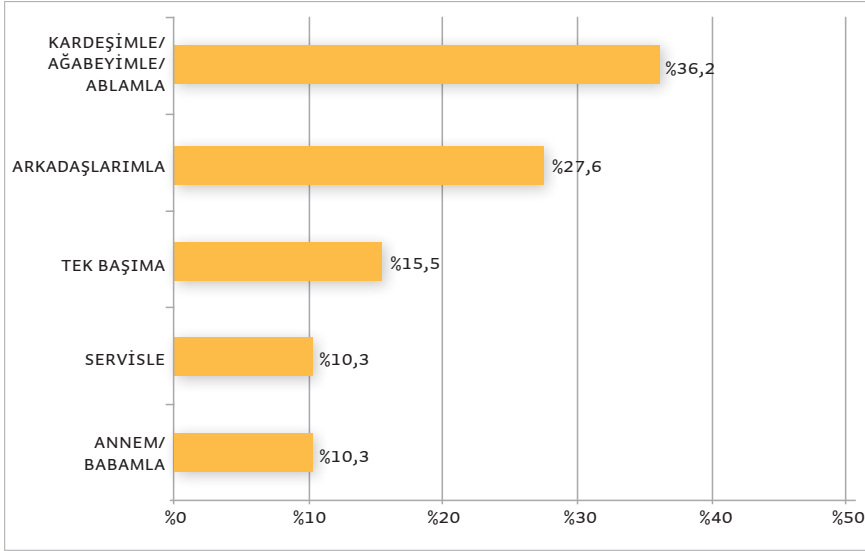
OKUL YAŞAMINA DAİR DEĞERLENDİRMELER

Şekil 88. Okul yaşamından memnuniyet

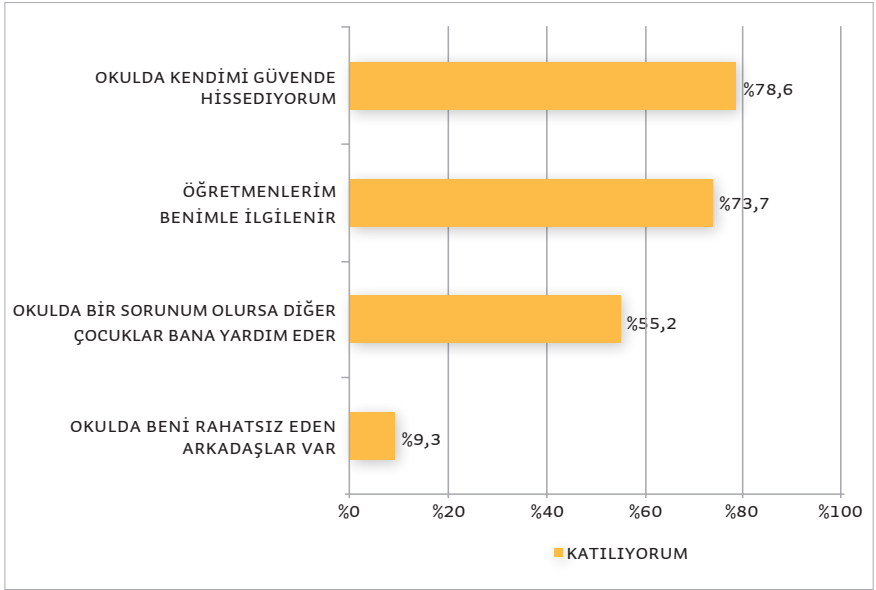


Araştırmaya katılan çocukların genel olarak okul yaşamlarından memnuniyet duyduklarını görüyoruz. Yüzde 59'luk bir kesim okuldaki yaşamlarından memnun olduğunu belirtirken, orta derecede memnuniyet duyanların oranı yüzde 40'tır. Hiç memnun olmadığını söyleyen tek bir çocukla karşılaşmıştır.

Şekil 89. Okula kiminle gidip geliyor?



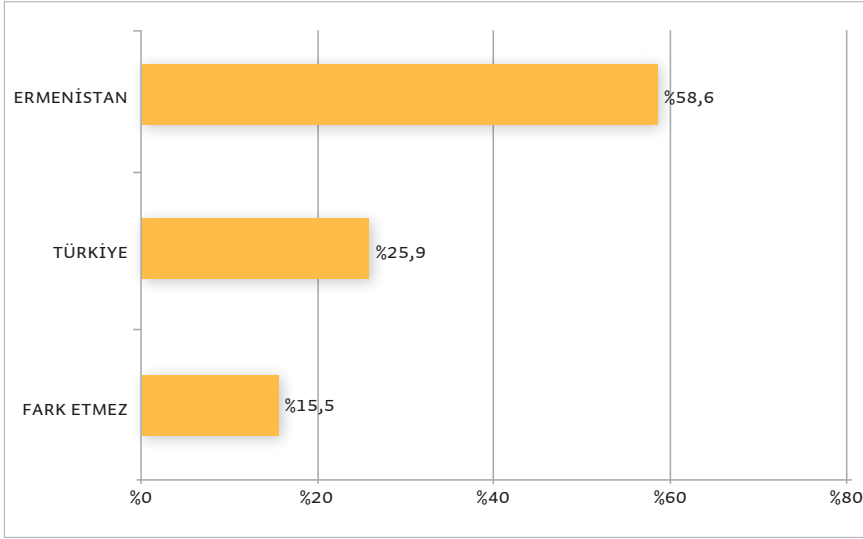
Yukarıdaki grafik çocukların okula en fazla kardeşleri/ağabeyleri/ablalarıyla (yüzde 36) ve arkadaşlarıyla (yüzde 28) gidip geldiklerini göstermektedir. Tek başına gidenlerin oranı yüzde 16'dır. Servisle ve ailesiyle gidenlerin oranıysa yüzde 10'dur. Genel olarak çocukların yüzde 76'sı okula gidip gelirken kendilerini güvende hissetmektedir; bu durum okula kiminle gidip geldiklerinden bağımsızdır.



Araştırmaya katılan çocuklar genel olarak okuldaki ortamlarından memnundur. Yüzde 79'u okulda kendisini güvende hissederken, yüzde 74'ü öğretmenlerinin kendisiyle ilgilendiğini düşünmektedir. Yüzde 55'lik bir kesim okuldaki arkadaşlarının bir sorunla karşılaşması durumunda kendisine yardım edeceğini düşünmektedir. Okulda kendisini rahatsız eden çocukların olduğunu söyleyenlerin oranıysa yüzde 9'dur.

Okul ortamının çocukların okula devamlarını da etkilediğini söyleyebiliriz. Görüşülen çocukların yüzde 83'ü her gün okula düzenli olarak gitmektedir, ayda birkaç gün okula gidemeyenlerin oranı yüzde 11'dir; dolayısıyla çocukların okula devam sorunlarının çok yaygın olmadığı görülmektedir.

Şekil 91. Eğitime devam edeceği yer



Anket çalışmasına katılan çocukların yüzde 76'sı eğitimlerine devam edeceklerini söylemişlerdir. Bütün çocuklara eğitimlerine nerede devam edeceği sorulduğunda yüzde 59'luk bir kesim Ermenistan, yüzde 26'lık bir kesim Türkiye yanıtı vermiştir. “Fark etmez” diyenlerin oranıysa yüzde 16'dır. Ermenistan'da eğitimlerine devam etmeyi tercih edenlerin beşi eğitim hayatına devam etmeyi düşünmemektedir; ancak Türkiye'de eğitim görmeyi tercih edenlerin hepsi eğitimlerine devam etmek istemektedir.

Öte yandan, çocukların sadece dördü yaşamına Türkiye'de devam etmek istemektedir. Ermenistan'a döneceğini söyleyenlerin sayısı 17'dir. 28 çocuksa yurtdışında, özellikle de ABD'de yaşamayı tercih etmektedir. Bu veriler, söz konusu yaş grubundaki çocukların çoğunun Türkiye'de bir gelecek kurmaya dair planları olmadığını ortaya koymaktadır.

MEB'in 2010 yılında çıkardığı 'Yabancı Uyruklu Öğrenciler' genelgesinde, Türkiye'de çalışmalarına ve ikamet etmelerine izin verilen yabancıların çocuklarının okullara kayıtlarının kabulünde ayrıca öğrenim vizesi istenmeyeceği belirtilmektedir. Ancak sahadada yaptığımız görüşmeler, çalışma ve ikamet izni olan Ermenistanlı göçmenlerin çocuklarının dahi eğitime bu şekilde devam etmediği yönündedir. Ermenistanlı öğrenciler, Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nde 2012 yılında yapılan düzenleme çerçe-

vesinde, İstanbul'daki Ermeni azınlık okullarına misafir öğrenci olarak gidebilmektedir.¹⁰ Bu öğrencilerin okullarda resmi kayıtları yoktur ve diploma alamamaktadırlar.

Araştırmamıza MEB'e bağlı Ermeni azınlık okullarına misafir öğrenci statüsünde devam eden öğrencilerle Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na giden öğrenciler katılmıştır. 2003 yılında Gedikpaşa Ermeni Protestan Kilisesi'nin içinde çocuk yuvası olarak başlayan ve 2018 itibarıyla 9. sınıfa - yani ortaokul sona - kadar tüm sınıfları içeren Hrant Dink'in adının verildiği okul; öğrencilerden katkı olarak aylık 70 dolar almanın yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Ermeni hayırseverler tarafından da desteklenmektedir. Bu okul 9. sınıfa kadar tamamen Ermenistan'da uygulanan ders programını öğretmektedir. Buradan alınan eğitimle çocuklar Ermenistan'a dönerlerse eğitimlerine devam edebilmektedir.

MEB'e bağlı Ermeni okullarına devam eden Ermenistan vatandaşı çocuklar ise misafir öğrenci statüsünde okumakta ve bu okullar velilerden yıllık 500 TL civarında katkı alırken; müdürlerden öğrendiğimize göre, genelde Ermenistan vatandaşlarından ihtiyaç durumlarına göre katkı alınmamakta, hatta birçok destek mekanizması ile çocuğa ve ailesine yardımcı olunmaktadır. MEB'e bağlı Ermeni okullarının yetkilileri ile yaptığımız odak grup görüşmesinde ortaya çıkan en temel nokta, özel okul statüsünde olan bu okulların yönetmeliği de dahil olmak üzere, çok hassas bir dengede varlıklarını sürdürdükleridir. Tüm odak katılımcıları, misafir öğrenci statüsünde okullarına devam eden Ermenistan vatandaşı öğrenciler için ellerinden geleni yaptıkları, ama var olan yasal sınırların aşılabilmesi için merkezi bir uygulama değişikliğine ihtiyaç olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Ayrıca misafir öğrenci statüsünde olmanın, hem öğrenci için hem de okul için disiplin ve devam başta olmak üzere, birtakım sorunlar yarattığının altı çizilmiştir. Ermenistanlı öğrencilerin Türkçeyi öğrenmeleri ve konuşmaları konusunda çaba harcadığı, ama dil probleminin hızla çözüldüğü hem mülakatlarda hem de odakta aktarılmıştır.

Bir katılımcı, TEOG (Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş) sınavına girmek isteyen bir öğrencinin bu isteğini, milletvekillerinden destek istemek de dahil olmak üzere, çeşitli yollara başvurarak nasıl başardığını anlatırken; diğer okullarda bu uğraşı veren ancak öğrencilerin sınava girmesini sağlayamayan ya da sınava girmelerini sağladığı için soruşturma geçirenler de kendi deneyimlerini paylaşmıştır. Ayrıca

¹⁰ Millî Eğitim Bakanlığı, Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği, Madde 51/5, Resmî Gazete No. 28239, Yayınlama Tarihi: 20.03.2012

geçici kimlik numarası almak; bu numara ile e-Okul'a kayıt yaptıırıp yaptıramamak ve geçmiş yıllara dair başarı notunun olup olmaması tartışılan noktalar arasında yer almıştır. Geçici kimlik numarasıyla sınava girmenin mümkün olduğu durumlar, öğrenci sınava girdiği için soruşturma sürecinden geçen vakalar da aktarılmıştır.

Benzer biçimde, Türkiye'de üniversite sınavına girmek isteyen bir öğrencinin, misafir öğrenci olduğu için liseden diploma alamaması; aynı şekilde MEB'e bağlı bir okula devam ettiği için Ermenistan'da da denklik alamaması dillendirilen sorunlar arasındadır. Özellikle lise son sınıfta misafir öğrenci statüsünde olan öğrencilerin geleceğe dair yaşadıkları kaygı ve bilinmezlik ifade edilmiştir. Yine, Ermenistan'a geri dönüldüğünde, askerlik de başta olmak üzere, dışarıdan diploma almaya dair yaşanan sorunlar aktarılmıştır. Şu andaki uygulamada, okullarda transkript düzenlendiği, bunların İstanbul Ermeni Patrikliği tarafından onaylandığı ve bu şekilde Ermenistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın kabul ettiği ve çocukların Ermenistan'da sınavlara girebildiği bilgisi aktarılmıştır. Ayrıca lise son döneminde Ermenistan'a gidip, orada diploma almaya çalışmak gibi ara çözümler de belirtilmiştir. MEB'e bağlı Ermeni okullarına devam eden çocuklar için Rusçanın en büyük eksik olduğu; okulda Batı Ermenicesi ve evde Doğu Ermenicesi konuşulduğu için Ermeni dili açısından bir sorun olmadığı farklı okul yetkilileri tarafından ifade edilmiştir.

Bu noktada, Türkiye'de liseyi misafir öğrenci statüsü ile tamamlayıp, Ermenistan'a gidip diploma alıp, tekrar İstanbul'a dönerek burada YÖS'e (Yabancı Uyruklu Öğrenciler Sınavı) girme gibi çözümler üretmeye çalışan öğrencilerin de olduğu aktarılmıştır. Yine Ermeni okullarının yetkilileri, şu anda okulların bazılarında sayıları az da olsa Suriye'den gelen Ermenilerin olduğunu ve bunun da farklı bir deneyim süreci yarattığını aktarmışlardır. Aslında Suriye'den gelen geçici koruma statüsünde olan çocukların eğitim süreçleri içindeki deneyim ve sürecin işleyişinde deneyimlenenler, Ermenistan'dan gelen çocuklar için de farklı imkânların ve gerekli düzenlemelerin yapılması için bir fırsat sunabilir.

Maddi açıdan yoksunluk içinde olan öğrencilerden Ermeni okullarında alınan yıllık katkının alınmadığı; ayrıca kitap, giysi ve hatta altyapı imkânı olan bazı okullarda barınmanın da ücretsiz olarak sunulduğu anlatılmıştır. Çocuklar sağlıkla ilgili bir problem yaşarlarsa, çoğunlukla okullar üzerinden sağlık hizmetlerine erişimde de bir imkânları olduğu aktarılmıştır. MEB'e bağlı Ermeni azınlık okullarının bir kısmında, okulda gerçekleşen kazaların özel sigorta kapsamında olduğu, bu

sigortadan resmî kaydı olmayan Ermenistanlı misafir öğrencilerin de yararlanabildiği paylaşılmıştır. Gedikpaşa Hrant Dink Okulu ve MEB’e bağlı Ermeni azınlık okullarına devam eden öğrencilerin sağlık sorunları yaşaması durumunda, okul müdürlerinin bu çocukların öğrencileri olduğuna dair düzenledikleri bir yazı ile Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi’nden ücretsiz muayene hizmeti alabildikleri belirtilmiştir. Ancak bazı okul yetkilileri, özellikle kayıtlı durumda olmayan ailelerin sağlık hizmetlerine erişiminde ciddi sıkıntıları olduğunu belirtmişlerdir.

Özetle, Gedikpaşa Hrant Dink Okulu, 9. sınıfa dek Doğu Ermenicesi ve Rusça başta olmak üzere, müfredatının tamamen Ermenistan’la uyumlu olması sebebi ile her an “Ermenistan’a dönebiliriz” diye düşünen Ermenistanlı göçmenlerin çocukları için bir alan açmaktadır. Ancak okulun resmi olarak tanınmaması, mekânsal ve maddi kısıtlar önemli sorunlardır. Şu anki koşullarda, aylık ücreti sağlayabilecek ve ulaşım açısından sorun yaşamayan Ermenistanlı aileler için tercih edilen bir kurumdur. Görüşme sırasında katılımcı eğitimcilerden birinin dediği gibi, “Geleceğini Ermenistan’da gören aileler çocuklarını Gedikpaşa’ya gönderiyor; geleceğini Ermenistan’da görmeyenler ise bizim [Ermeni] okullara”. Ailelerin çocuklarını Türkiye’deki diğer devlet okullarına kayıt yaptırmak istemeleri durumunda ne olabileceği ise biraz bilinmezlik içermekle beraber, yasal açıdan mümkündür.

Bu noktada Ermenistan vatandaşı olan çocukların ailelerine dair de bir genelleme yapılamayacağı belirtilmelidir. Okul yetkililerinin, “okul birincisi aslında Ermenistanlı ama kayıtlı olamadığı için bunu gösteremiyoruz” diyeceği kadar başarılı örnekler kadar, “Ermenistanlı aileler eğitimi önemsemiyor” diye aktarılan örneklerin de olduğu bir durum söz konusudur.

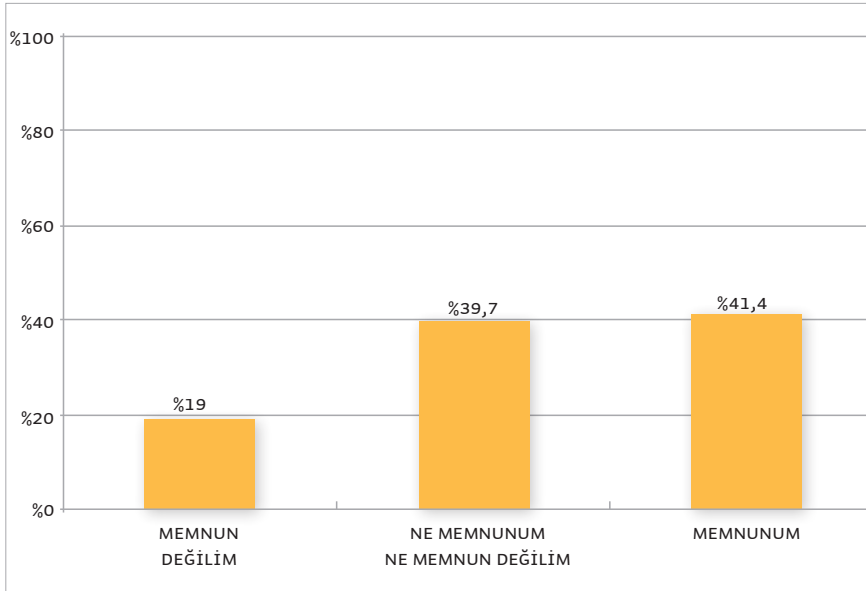
Hem Gedikpaşa Hrant Dink Okulu’na hem de MEB’e bağlı Ermeni azınlık okullarına devam eden 13 yaş üstü 8 çocukla yaptığımız odak grup görüşmesinde de, çocukların aslında hem İstanbul’a hem de genel olarak Türkiye’ye yaklaşımında bu farklılığın yansımaları çok net olarak ortaya çıkmıştır. Gedikpaşa Hrant Dink Okulu’na giden üç katılımcı için; geleceğe dair perspektifte ve aslında bugünde de, İstanbul ifade edilmemiş, daha çok Ermenistan’a ve biri için Rusya’ya dönüş ve eğitime orada devam etme isteği belirtilmiştir. Burada var olan yaşamları da, Gedikpaşa Hrant Dink Okulu ve evleri arasında, yine okul üzerinden düzenlenen faaliyetlerle sınırlı bir biçimde aktarılmıştır. MEB’e bağlı Ermeni okullarına giden gençlerden biri, Türkiye’ye gelirken hiç istemeyerek zorla geldiği için geri dönme-

yi ve Ermenistan’da eğitimine devam etmeyi istediğini belirtmiş; hayatındaki en üzücü şeyin ‘buraya gelmek’ olduğunu söyleyerek, aslında burada ‘sadece geri dönmek için’ beklediğini vurgulamıştır. MEB’e bağlı Ermeni okullarına devam eden diğer iki katılımcı ise, İstanbul’a ve İstanbul’un şartlarına çok alıştıklarını, yaşamlarını burada kurmak istediklerini aktarmışlardır. Yaşları 17 ve 18 olan bu iki katılımcı, hem Türkçe diline hem de İstanbul’un koşullarına alışkın ve Ermenistan’a kıyasla burada olmaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Okullara dair değerlendirmeleri oldukça olumlu olan katılımcılar, aslında kontrolün ve disiplinin yoğun olduğu bu eğitim kurumlarında yakın bir ilgi alarak okumaktalar. Her iki odakta da aktarılanlar bu durumu pekiştiren öykülerdi. Okul yetkilileri, tek tek çocukların durumlarını ve koşullarını bildiklerini ve ellerinden geldiğince durumlarını daha iyiye getirmeye nasıl gayret ettiklerini aktarmışlardır.

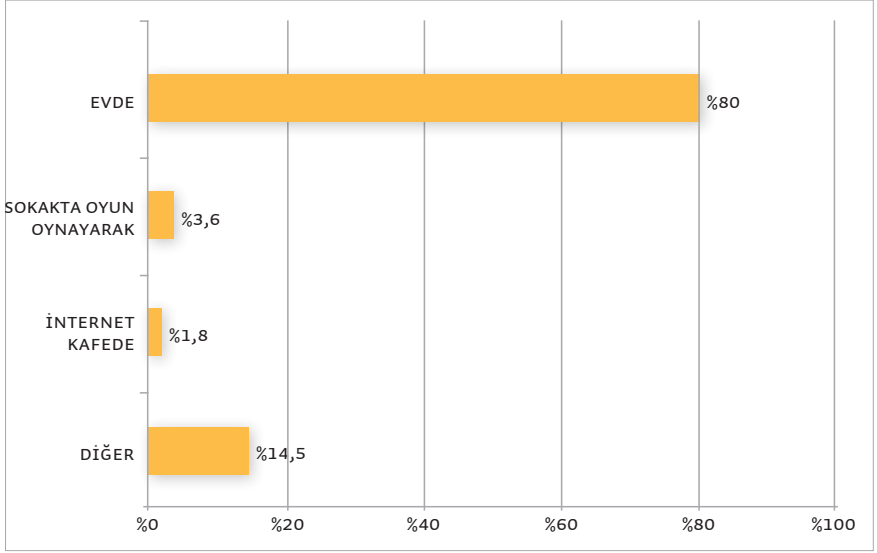
YAŞANAN MAHALLEYE DAİR DEĞERLENDİRMELER

Şekil 92. Yaşanan mahalleden memnuniyet



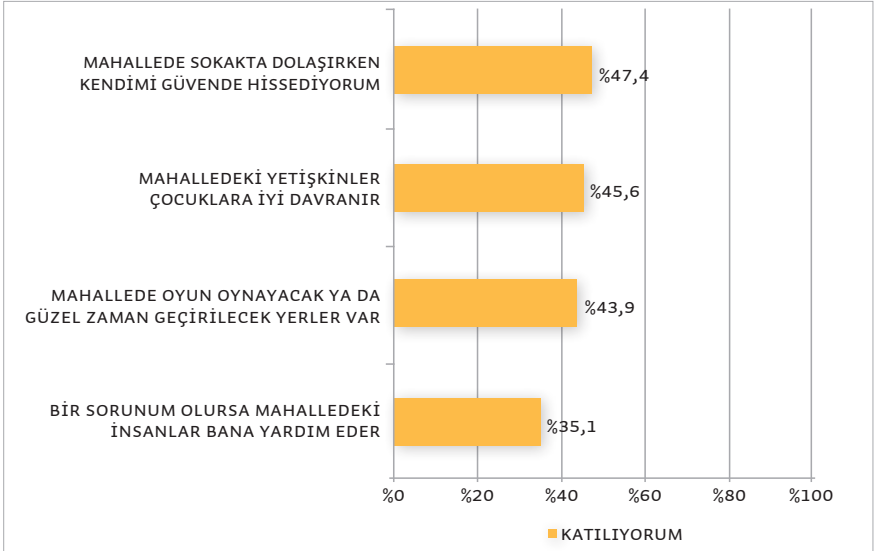
Çocukların yüzde 41’i yaşadıkları mahalleden memnunken, memnun olmayanların oranı yüzde 19, orta derecede memnuniyet duyanların oranı ise yüzde 40’tır.

Şekil 93. En fazla vakit geçirilen yer



Yukarıdaki grafik, çocukların yüzde 80'inin en fazla evde vakit geçirdiğini göstermektedir. Sokakta ya da internet kafede vakit geçiren çocuğa neredeyse rastlanmamaktadır.

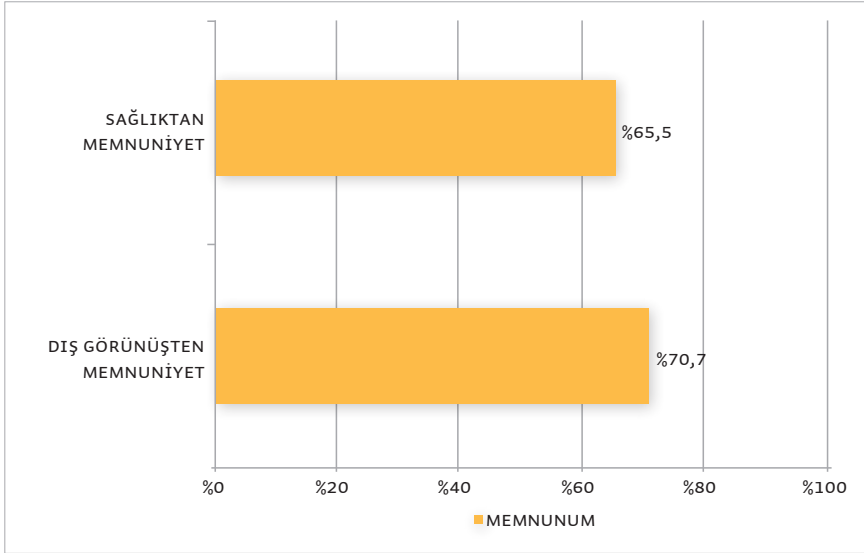
Şekil 94. Mahalleye dair değerlendirmeler



Şekil 94, çocukların yaşadıkları mahalleye dair değerlendirmelerini göstermektedir. Mahallede sokakta dolaşırken kendisini güvende hissedenlerin oranı yüzde 47, mahalledeki yetişkinlerin çocuklara iyi davrandığını düşünenlerin oranı yüzde 46'dır. Mahallede oyun oynayacak ya da güzel zaman geçirilecek yer olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 44 iken, bir sorunla karşılaştığında mahalledeki insanların yardım edeceğini söyleyenlerin oranı yüzde 35'tir. Bu veriler ışığında, söz konusu yaş grubundaki çocuklar arasında mahalleden memnuniyetin düşük olduğunu söyleyebiliriz.

ÖZDEĞERLENDİRMELER

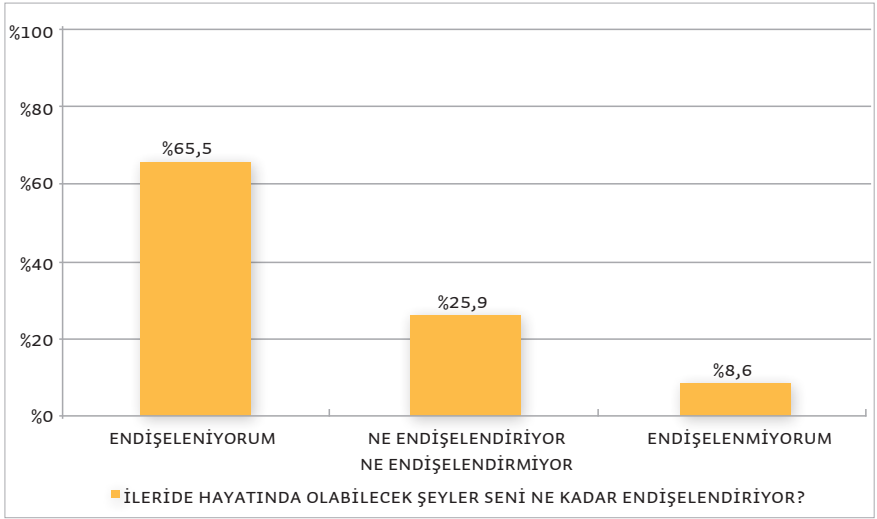
Şekil 95. Özel değerlendirmeler



Yukarıda görüldüğü üzere, çocukların yüzde 71'i dış görünüşlerinden, yüzde 66'sı sağlıklarından memnundur. Görüşülen çocukların yedisinde düzenli bakım gerektiren bir hastalık bulunmaktadır; ikisi bu bakımı alamamaktadır.

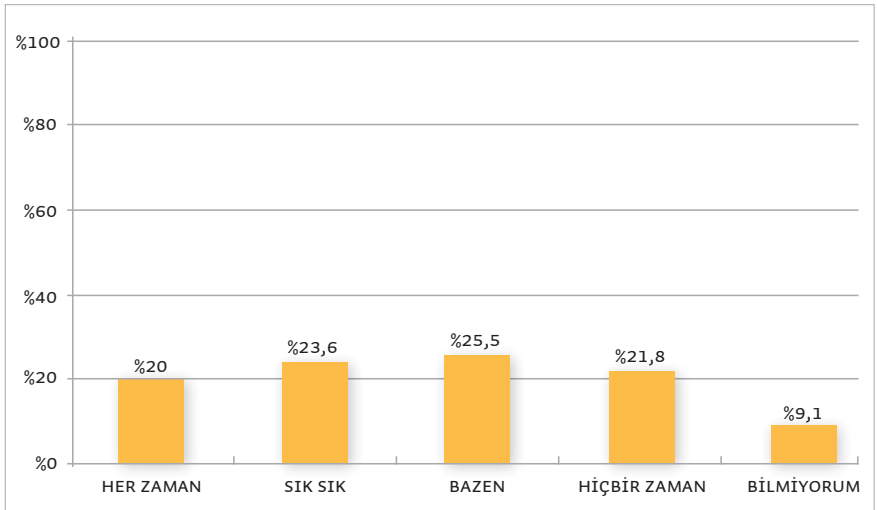
MADDİ KOŞULLARDAN MEMNUNİYET

Şekil 96. Gelecek endişesi



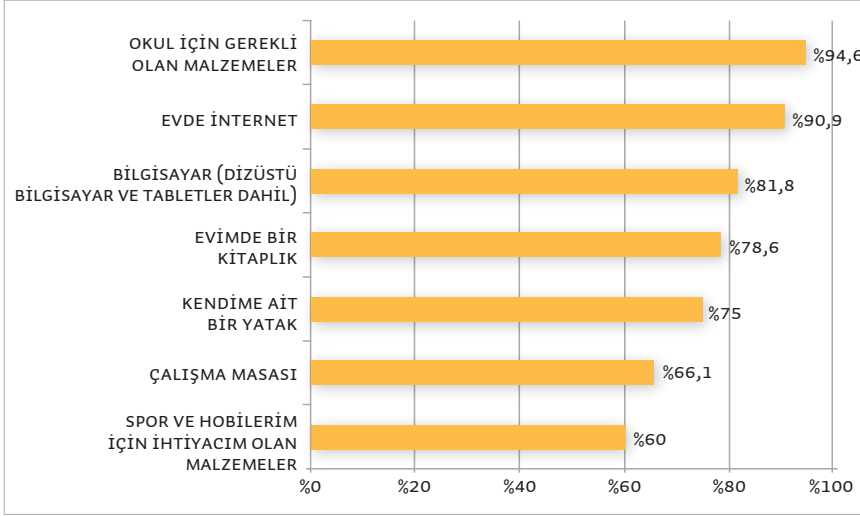
Araştırmaya katılan gençlerin yüzde 66'sı ileride hayatlarında olabilecek şeylerden endişelenmektedir. “Endişelenmiyorum” yanıtını verenlerin oranı yüzde 9’da kalmıştır.

Şekil 97. Ailenin maddi durumundan endişelenme



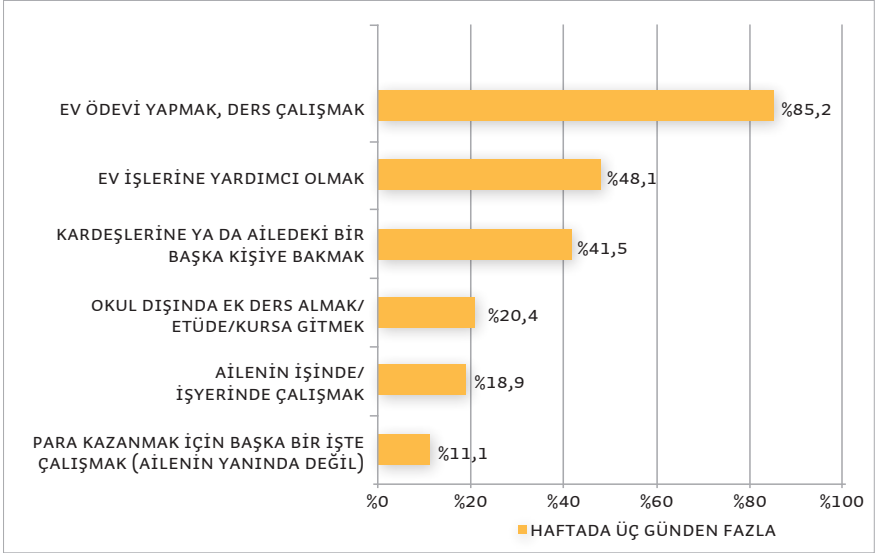
Şekil 97, çalışmaya katılan çocukların yüzde 20'sinin ailelerinin maddi durumundan her zaman, yüzde 24'ününse sık sık endişelendiğini göstermektedir. Bu iki oranı topladığımızda yüzde 44'lük bir kesimin, yani yaklaşık her iki çocuktan birinin ailesinin maddi durumundan endişelendiği ortaya konmaktadır.

Şekil 98. Sahip olunan olanaklar



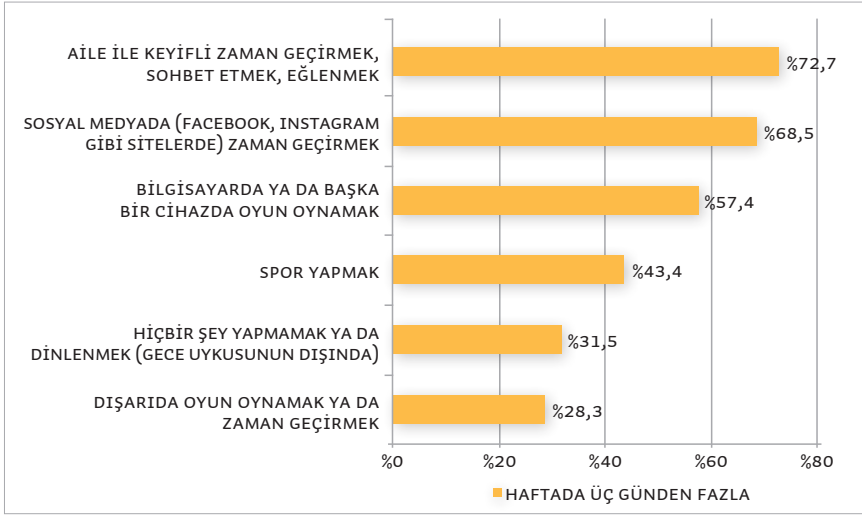
Yukarıda yer alan grafik, çalışmaya katılan çocukların sahip olduğu olanakları göstermektedir. Okul için gerekli malzemelere sahip olduğunu söyleyenlerin oranı yüzde 95'tir, evde interneti olan çocukların oranıysa yüzde 91'e ulaşmıştır. Yüzde 82'sinin bir bilgisayarı, yüzde 79'unun evinde bir kitaplık ve yüzde 75'inin kendisine ait bir yatağı vardır. Her üç çocuktan ikisi çalışma masasına sahipken, yüzde 60'ı spor ve hobileri için ihtiyacı olan malzemelere erişebilmektedir. Çalışmaya katılan 58 çocuktan sadece altısı yukarıda sayılan altı maddeden üç veya daha fazlasına sahiptir; oranın bu kadar düşük olması çapraz analizlerin yapılmasını engellemektedir. Çocukların yüzde 83'ü sahip oldukları maddi olanaklardan memnundur.

Şekil 99. Evdeki meşgaleler (haftada üç günden fazla yapanların oranı)



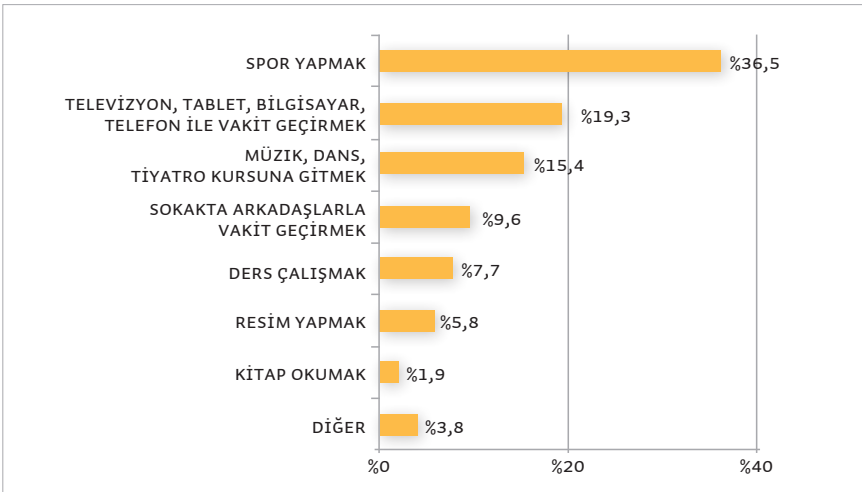
Yukarıdaki grafik, çocukların, vakitlerinin büyük bir kısmını ödev yapma ve ders çalışma gibi okulla ilgili faaliyetlerle geçirdiğini ortaya koymaktadır. Çocuklar ayrıca ev işlerine yardım etmekte (yüzde 48), kardeşlerine ya da ailedeki bir kişiye bakmaktadır (yüzde 42). Ankete katılan çocuklar arasında aile işinde (yüzde 19) ya da başka bir işte çalışan (yüzde 11) çocuklar da vardır.

Şekil 100. Boş zaman etkinlikleri (haftada üç günden fazla yapanların oranı)



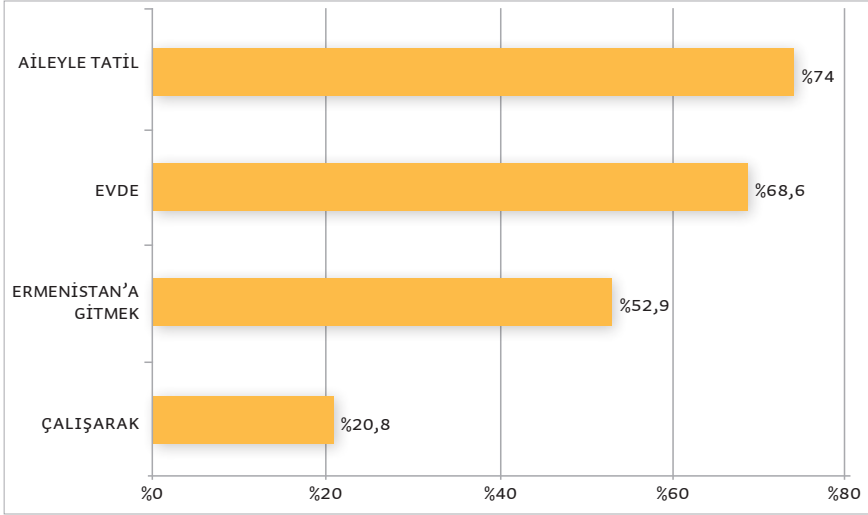
Çocuklar boş zamanlarında haftada üç günden daha sık yaptıkları faaliyetler olarak, aileleriyle birlikte vakit geçirdiklerini (yüzde 73), sosyal medyayı yoğun olarak kullandıklarını (yüzde 69) ve bilgisayarda oyun oynadıklarını (yüzde 57) belirtmişlerdir. Çocukların daha çok evde vakit geçirdikleri bilgisinin yanı sıra yüzde 43’ü spor yapmaktadır, dışarıda oyun oynayan ya da zaman geçiren çocukların oranı da yüzde 28’dir.

Şekil 101. Çocukların boş zamanlarında yapmak istedikleri faaliyetler



Çocuklar boş zamanlarında en çok spor yapmak istediklerini belirtmiş; bunu televizyon, tablet, bilgisayar, telefon gibi iletişim araçları ile yaptıkları aktiviteler ve sonrasında müzik, dans, tiyatro gibi sanatsal aktivitelere dair kursa gitme istekleri takip etmiştir.

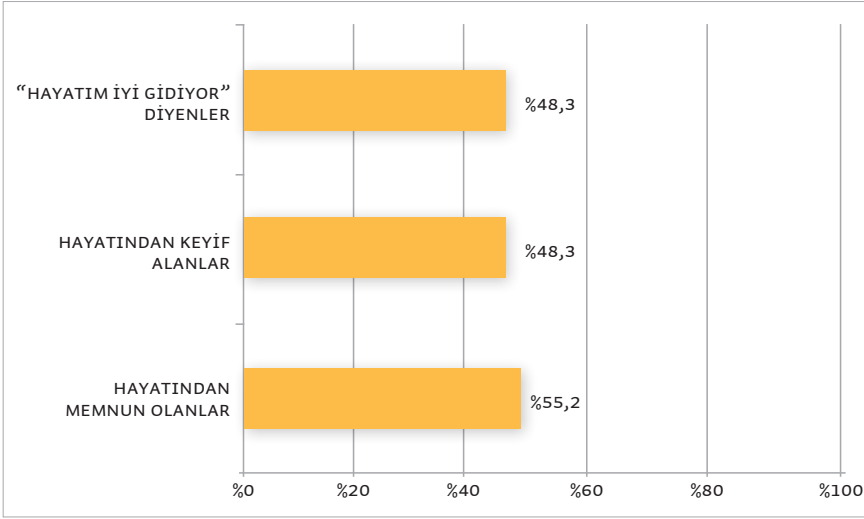
Şekil 102. Çocuklar yaz dönemini nasıl geçiriyorlar? (“yapıyorum” yanıtlarının oranı)



Araştırmaya katılan çocukların yüzde 75'i yazlarını aileleriyle, yüzde 69'u evde geçirmektedir. Ermenistan'a gidenlerin oranı yüzde 53, çalışarak geçirenlerin oranıysa yüzde 21'dir.

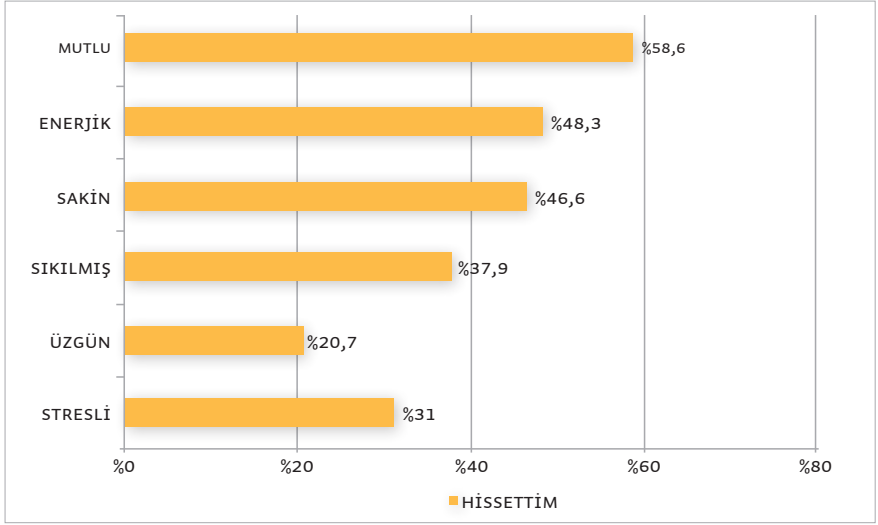
YAŞAM HAKKINDAKİ DEĞERLENDİRMELER

Şekil 103. Yaşam hakkındaki değerlendirmeler



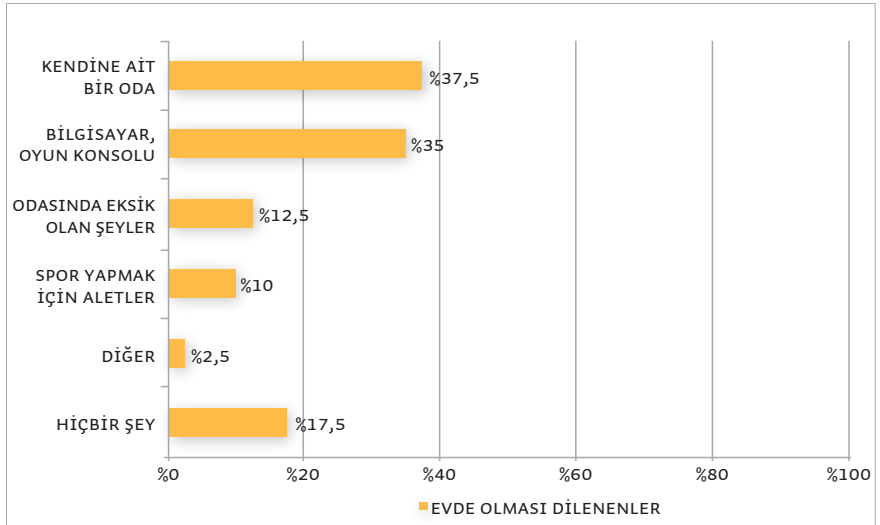
Yukarıda yer alan grafik, çocukların yüzde 55'inin hayatından memnun olduğunu, yüzde 48'inin hayatından keyif aldığını göstermektedir. Yüzde 48'lik bir kesim de hayatının iyi gittiğini belirtmiştir.

Şekil 104. Duygu halleri



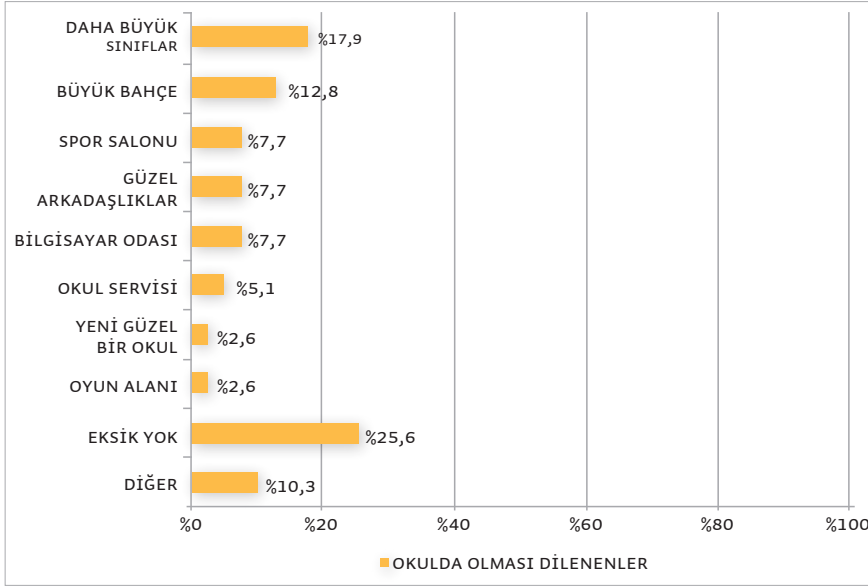
Araştırmaya katılan çocukların anket uygulanmadan önceki son iki hafta yoğun olarak hissettiği duygular yukarıda gösterilmektedir. En yoğun hissedilen duygular sırasıyla mutluluk (yüzde 59), enerjik (yüzde 48), sakin (yüzde 47) gibi pozitif duygulardır. Negatif duygular olarak ise en fazla sıkılmış (yüzde 38), stresli (yüzde 31) ve üzgün (yüzde 21) belirtilmiştir.

Şekil 105. Eve dair istedikleri



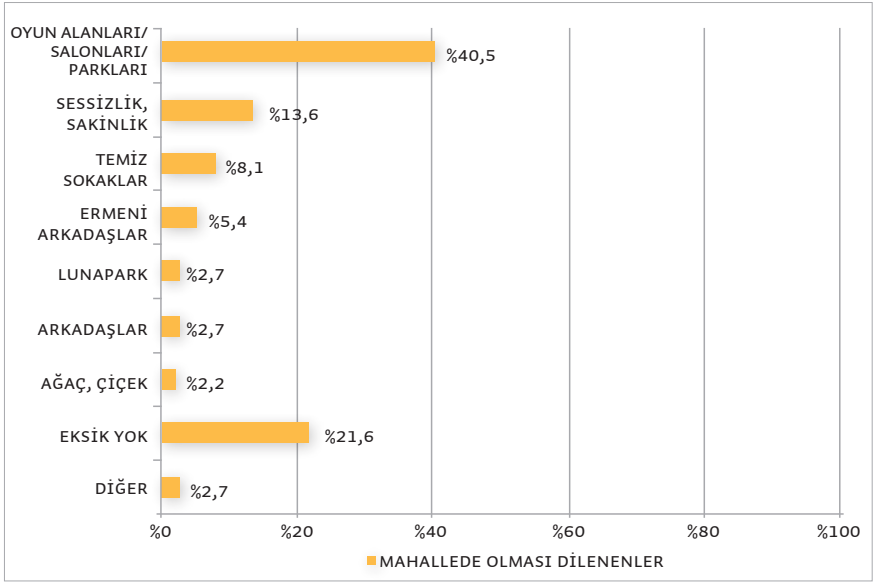
Çocuklara evde nelerin olmasını istedikleri sorusu açık uçlu olarak sorulduğunda, çocukların yüzde 38'i en çok kendine ait bir oda istemiş, yüzde 35'i de bilgisayar isteğini iletmiştir. Yüzde 12'si odasındaki eksiklerin giderilmesini, yüzde 10'u ise spor yapmak için alet istemiştir. Herhangi bir şey istemeyenlerin oranı (yüzde 17,5) dikkat çekicidir.

Şekil 106. Okula dair istedikleri



Okulda olmasını istedikleri sorulduğundaysa, benzer bir biçimde, çocukların yüzde 26'sı okulda bir eksiğin olmadığını belirtmiştir. Bu katılan her dört çocuktan birinin okulunun eksiğinin olmadığını ifadesi anlamına gelir. Bunun dışında ise belirtilen diğer isteklerin büyük bir bölümü mekânsal ve fiziksel altyapı ile ilgilidir. Daha büyük sınıflar, büyük bahçe, spor salonu isteği belirtilmiştir. Daha az oranda olsa da, yine fiziksel altyapı ile ilgili olarak bilgisayar odası, yeni güzel bir okul ve oyun alanı söylenmiştir. Yüzde 10 olarak buraya yansıyan 'diğer' başlığında ise, sınıflanmayan bireysel istekler yer almıştır.

Şekil 107. Mahalleye dair istedikleri



Araştırmaya katılan çocuklara mahallelerinde nelerin olmasını istedikleri sorulduğunda, yüzde 20'si mahallelerinde herhangi bir eksik olmadığını iletirken; yüzde 40'ı oyun alanları/salonları/parklarının olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Yüzde 14'ü sessizlik ve sakinlik istediğini belirtirken, yüzde 8'i temizlik isteğini iletmiştir.



SONUÇ



SONUÇ

Bu raporda, İstanbul’da yaşayan 153 Ermenistan vatandaşı göçmen yetişkin ve, Gedikpaşa Hrant Dink Okulu ve MEB’e bağlı Ermeni azınlık okullarına misafir öğrenci statüsünde devam eden 8 yaş ve üzeri 160 çocukla yapılan anketin, alanda yapılan odak grupların ve mülakatların bulguları, ilgili paydaşların değerlendirmeleriyle desteklenerek aktarılmıştır. 2017-2018 kış ve bahar aylarında İstanbul’da yürütülen bu çalışmada, 1990’larda başlayan ve Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişki olmamasına rağmen devam eden, Ermenistan’dan işgücü göçünün bugününe dair bir fotoğraf çekilerek, özellikle çocukların durumu ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.

Şu anda dünyada ‘geçici koruma’ statüsüyle en fazla mülteciyi barındıran ülke olan Türkiye’de, alanda çeşitli düzenlemeler yapılmaya başlanmasına rağmen enformel işgücü yaygın bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Araştırmamıza katılanların sosyo-ekonomik durumlarına bakıldığında, birçok açıdan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının en kırılgan kesiminden görece daha iyi bir durumda olmalarına rağmen; yüzde 54’ünün düzensiz göçmen olması, yani oturma, çalışma izni ya da vizesinin olmaması dikkat çekicidir. Bu kayıtlı olmama hali her açıdan zor ve sorunludur.

2004 yılında İstanbul’a çalışmaya gelen, aldıkları turist vizesinin tarihi geçmiş olmasına rağmen İstanbul’da kalmaya devam eden Ermenistan vatandaşı bir karı-koca ve çocuklarının öyküsü, bu açıdan aydınlatıcı bir örnektir. 2011’de çiftin ikinci çocuğu İstanbul’da dünyaya gelir ve ebeveynleri kayıtlı olmadığı için, doğum belgesinde annesinin soyadıyla kaydedilir. 2015’te, anne çocuklarıyla birlikte Ermenistan’a döner; Ermenistan’da ikinci çocuğuna eşinin soyadının yer aldığı yeni bir doğum sertifikası almak ister. Ancak Türkiye’deki hastanenin verdiği doğum belgesinin geçerli olduğu, yeni bir kayda ihtiyaç olmadığı yanıtını alır. Ermenistan’daki yetkililer bu istenilen değişikliğin Türkiye’de bulunan baba tarafından Türkiye’deki ilgili merciiye yapılması gerektiğini belirtirken, iki ülke arasında diplomatik ilişki olmadığını ifade ederek kendileri böyle bir değişiklik yapmayı

reddederler. Anne Ermenistan'daki çeşitli kurumlara başvurup durumu çözmeye çalışsa da olumlu bir yanıt alamazken, İstanbul'da kayıtlı olmadan çalışan baba ise bu değişiklik için herhangi bir kuruma başvuramamıştır.

Diğer bir örnekte, İstanbul'da, erken doğmuş ikiz çocukları olan bir Ermenistanlı aile için sosyal medya üzerinden yardım toplanmaya çalışılmıştır. İkizlerin doktor kontrolünde özel bir bakıma ihtiyacı olması, fakat ailenin durumun ancak sezaryenin parasını ödemeye elvermesi nedeniyle destek çağrısı yapılmıştır. Turist vizesi olarak 2010'da geldikleri İstanbul'da kayıtlı olmayan bir biçimde yaşayan çift, pasaportlarını borcu ödeyene dek hastaneye bırakarak ikiz çocuklarını hastaneden çıkarabilmişlerdir. Sürecin sonunda, aslında çoğu zaman olduğu gibi, sosyal ağlar üzerinden çözüm geliştirilmiştir. İstanbul Ermeni Patrikliği hastane borcunu üstlenmiş, Ermeni hastanesi ikizlerin bakımını devralmıştır.

Burada aktarılan iki örnek kayıtlı olmama halinin yarattığı sorunlardan yalnızca birkaçına ışık tutar. Kayıtlı olmayan düzensiz göç süreci hem yetişkinler, hem de çocuklar için birçok bilinmezlik ve muğlaklık barındırıyor. Raporda da değinildiği gibi, aslında soru, geleceğin hangi ülkede görüldüğüyle ilgilidir. İstanbul'da kurgulanan yaşam geçici, kısa dönemli görüldükçe, hem gerekli izinlerin alınması konusunda, hem de çocukların eğitimleri de dahil olmak üzere birçok alanda karşılıklı bir 'idare edilen' durum ortaya çıkmaktadır. Bu iki örnekte görüldüğü üzere, yaşamlar aktıkça birçok ihtiyaç ortaya çıkmakta, ama kayıtlı olmamak ve iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin bulunmaması durumu daha da zor bir hale getirmektedir. Türkiye'de bu alanda var olan sorunları çözmeye dair atılacak adımların düzensiz göçü teşvik etmek olarak algılanmasına dair bir çekince mevcutken; Ermenistan'da da hem Türkiye'ye göçe dair, hem de bu göçün kalıcı olma ihtimaline dair farklı görüş ve çekinceler vardır. İşte bütün bu belirsizlikler içinde göçmenler ve çocukları hayatlarını 'idare ederek' yaşama gayretindedir.

© HRANT DİNK VAKFI YAYINLARI, 2018